

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Кафедра філології та соціально-гуманітарних дисциплін

МАТЕРІАЛИ
II ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА
ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ»

10 грудня 2020 року

м. Полтава

УДК 330.111.66(477):34

Друкується за ухвалою вченої ради

Полтавського інституту економіки і права

ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

(протокол №4 від 24 листопада 2020 року)

Редакційна колегія:

Мякушко Н.С. – голова організаційного комітету, доктор філософії, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи, директор інституту.

Данилюк Л.В. – співголова, канд.філол.наук, доцент, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін.

Рябокін Н.О. – канд.філол.наук, доцент, завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін

Нагорна П.Е. – ст. викл кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін.

Актуальні питання теоретичної та прикладної лінгвістиці: Матеріали ІІ Всеукраїнської. наук.-практ. конф., м.Полтава, 10 грудня 2020 р. Полтава : Полтавський інститут економіки і права, 2020. – 227 с.

Видання розраховано на науковців, викладачів, практиків, здобувачів вищої освіти.

© Полтавський інститут економіки і права, 2020

© Колектив авторів, 2020

АМІРХАНОВА КЛАРА ГАРРІВНА,
студентка 5 курсу, спеціальності «Філологія (Переклад)»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: **ДАНИЛЮК ЛЮДМИЛА ВСЕВОЛОДІВНА,**
к.ф.н., доцент, доцент кафедри перекладу та іноземних мов,
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Вступ. Фразеологічні вирази вживаються майже в усіх галузях життя людини. Вони часто зустрічаються як в творах класиків, так і у сучасних письменників, активно використовуються в засобах масової інформації та у повсякденному мовленні.

Різноманітність граматичної структури, стійкі внутрішні зв'язки компонентів, цілісність значення, семантичні зміни значень слів, що входять до складу фразеологізмів, влучність, експресивність та образність фразеологічних одиниць – усі ці явища потребують дослідження і пояснення.

Дослідженням фразеологізмів в англійській мові займалося чимало лінгвістів, а саме І.В. Корунець, А.В. Кунин, Б.О. Ларін та інші.

Мета даного дослідження проаналізувати поняття та класифікацію фразеологізмів та зробити аналіз способів перекладу фразеологічних одиниць.

Для досягнення поставленої мети у роботі розв'язуються такі конкретні завдання:

- здійснюється аналіз спеціальної літератури з проблеми, що розглядається,
- уточнюється визначення поняття "фразеологізм",
- розглядаються існуючі способи перекладу фразеологізмів англійської мови українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Термін "фразеологічна одиниця", введений саме В. Виноградовим, мав використовуватися для позначення тих сполук, які не утворюються в процесі мовлення, а відтворюються за традицією. Отже, відтворюваність, на думку В. Виноградова, є основною ознакою фразеологізму (Виноградов, 1977).

О. Ларін стверджує, що фразеологічні одиниці - це такі стійкі словосполуки, які характеризуються втратою первісних реалій і появою нового метафоричного значення (Ларін, 1989).

М. Бабкін зазначає, що фразеологічна одиниця – це така одиниця мови, якій властива цільність, що виникає у результаті послаблення лексичного значення у слів її компонентів (Бабкін, 1990).

За визначенням Г. Гаврін, фразеологічна одиниця - це відтворювана загальноновживана мовна одиниця, цілісна за своїм значенням і складена з двох і більше повнозначних слів (Гаврін, 1974).

На думку М. Шанського, фразеологічна одиниця — це відтворювана в готовому вигляді одиниця мови із двох і більше наголошуваних компонентів слівного характеру, фіксована (тобто постійна) за своїм значенням, складом і структурою (Шанський, 1985).

В. Колісник стверджує, що фразеологізм – це стійка, нарізно оформлена відтворювана одиниця мови, наділена цілісним (або рідше, частково цілісним) значенням і здатна сполучатися з іншими словами (Колісник, 2006).

А. Булаховський підкреслює, своєрідність характеру фразеологізмів як ідіоматичних словосполук, які за своїм змістом є цілісні і не можуть бути передані іншими мовами без заміни схожого стилістичного забарвлення (Булаховський, 1973).

І. Ройзензон стверджує, що фразеологізми - стійкі словесні комплекси. Усі стійкі словесні комплекси характеризуються тим, що вони

існують у мові як готові одиниці, здатні творити мовлення як його будівельний матеріал (Ройзензон, 1961).

На думку М. Мокієнко, фразеологізми визначаються трьома постійними для стійких сполук характеристиками: роздільною оформленістю, відносною стійкістю (відтворюваністю в готовому вигляді) і експресивністю. Виділяючи ці характеристики як основні ознаки фразеологізму, дослідник зазначає, що перші дві з них є властиві мові, а третя – мовленню, що саме аналізом взаємодії кожної із зазначених характеристик можна виявити суперечливу суть фразеологічного сполучення і обмежити обсяг фразеології (Мокієнко, 1975).

Існують різні підходи щодо принципів класифікування фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний. Найбільш поширеною є структурно-семантична класифікація В. Виноградова. Він виділяє три типи фразеологізмів:

Фразеологічні зрощення – це тип абсолютно неподільних, стійких словосполучень, цілісне значення яких невмотивоване, тобто не впливає із значень слів-компонентів, наприклад:

Blue Bonnet – шотландець;

to ran away – накивати п'ятами.

Фразеологічні сполучення – це такі стійкі мовні звороти, які не є безумовними семантичними одиницями, оскільки характеризуються певною самостійністю складових частин. Одне слово у фразеологічному сполученні семантично зумовлене й не може бути замінене іншим, а ті слова, що його характеризують, допускають взаємну заміну чи підставку, наприклад:

the break of the day – світанок;

prove a success – мати успіх.

Фразеологічні єдності – це стійкі словосполучення, семантично неподільні і цілісні значенням. Однак у фразеологічних єдностях цілісне

значення може бути вмотивованим, є результатом впливу лексичних значень слів-компонентів, наприклад:

baker's dozen – чортова дюжина;

one's place in the sun – місце під сонцем (Виноградов, 1977).

В. Корунець пропонує класифікацію, що пов'язана з частинами мови, до яких належать компоненти фразеологізмів (Корунець, 2003).

Дієслівні фразеологізми. Дієслівними фразеологізмами слід вважати ті фразеологізми, де головне слово, яке несе смислове навантаження виражено дієсловом.

raise Cain – скандалити, підняти галас;

eat crow – терпіти образи .

Субстантивні фразеологічні одиниці. Субстантивними фразеологізмами слід вважати ті фразеологізми, де головне слово, яке несе смислове навантаження виражено іменником, наприклад:

the Trojan horse – троянський кінь;

a big gun – важлива персона.

Адвербіальні фразеологізми. Адвербіальними фразеологізмами слід вважати ті фразеологізми, де головне слово, яке несе смислове навантаження, виражено прислівником. Вони поділяються на два підкласи: якісні і обставинні адвербіальні фразеологізми, наприклад:

tit for tat – в кінці кінців;

by and again, now and again – іноді, час від часу.

Ад'єктивні фразеологізми передають означальні відносини називаючи ознаку і вказуючи на її ступінь. Перший компонент вживається звичайно у буквальному значенні. Функція другого компонента завжди підсилювальна, наприклад:

(as) *fierce as a tiger* – лютий, як тигр;

(as) *cunning as fox* – хитрий, як лис (Корунець, 2003).

I. Смирницький розрізняє фразеологічні одиниці та ідіоми (Смирницький, 1956).

Фразеологічні одиниці - це стилістично нейтральні звороти, позбавлені метафоричності або втратили її.

Ідіоми засновані на перенесенні значення, на метафорі, ясно усвідомлює мовцем. Їх характерною рисою є яскрава стилістична забарвлення, відхід від звичайного нейтрального стилю (Смирницький, 1956).

У лінгвістиці існує чотири основні види перекладу фразеологізмів: фразеологічний еквівалент, частковий еквівалент, калькування, описовий.

На думку Рецкера, фразеологічний еквівалент - один із повноцінних способів перекладу фразеологізмів. Він полягає в тому, що в мові перекладу знаходять фразеологізм із таким самим значенням, як і у мові оригіналу. Постійний рівнозначний відповідник, який є єдиним можливим перекладом і не залежить від контексту (Рецкер, 1996). Наприклад:

time is money - час - гроші,

to dance to somebody's tune - танцювати під чийось дудку.

Частковий еквівалент - містить лексичні, граматичні або лексико-граматичні розбіжності при наявності однакового значення однієї і тієї ж стилістичної спрямованості (Рецкер, 1996).

М. Мокієнко поділяє на дві підгрупи: українські еквіваленти англійських фразеологізмів, що збігаються за значенням, стилістичної спрямованості та близькі за образністю, але кілька розходяться по лексичним складом. Наприклад:

light as a feather - легкий як пір'їнка;

put by for rainy day - відкласти на чорний день (Мокієнко, 1975).

Українські еквіваленти англійських фразеологічних одиниць, що збігаються з ними за значенням, за стилістичною спрямованістю, але різні за образності. Наприклад:

to be born with a silver spoon in one's mouth - народитися в сорочці;
when pigs fly - як рак на горі свисне, після дощику в четвер (Мокієнко, 1975).

Частковий граматичний еквівалент. До цієї групи відносяться українські еквіваленти англійських фразеологізмів, що збігаються з ними за значенням, по стилістичній забарвленні та образності, але відрізняються числом, в якому стоїть іменник, або порядком слів:

Розбіжність в числі:

fish in troubled waters - ловити рибу в каламутній воді;

play in somebody's hands - грати на руку (Редін, 1994).

О. Редін зазначає, калькування - виправданий дослівний переклад, що не спотворює сенс перекладного висловлювання. Наприклад:

in a bee line - навпростець;

dog my cats! - Чорт візьми!;

see the elephant - придбати життєвий досвід (Редін, 1994).

Г. Матвіяс стверджує, що цей вид перекладу фразеологізмів характерний для перекладу крилатих фраз (влучне словосполучення, влучний вислів літературного походження, що стисло та образно передає думку й став загальноживаним), наприклад:

One swallow does not make a summer - одна ластівка не робить літа (Матвіяс, 2007).

Описовий переклад. На думку Р. Кияка, якщо англійський фразеологізм не має в українській мові еквіваленту, а дослівний переклад міг би привести до малозрозумілого буквалізму, використовувати описовий переклад – з поясненням змісту фразеологічної одиниці за допомогою вільного сполучення слів:

One man's meat is another man's poison. – Про смаки не сперечаються (Кияк, 2006).

Висновок. Фразеологізми займають особливе місце в словниковому складі англійської мови. Їх специфічна структура приваблює і викликає неабияку зацікавленість науковців, а з іншого боку вимагає серйозного аналізу змісту та форми мовних одиниць. Фразеологічні одиниці є частиною культури англійського народу, тому потрібно знати і розуміти їхню структуру, семантику та суть, тому що без знань та розуміння фразеологізмів дуже важко досягнути національний склад мислення носіїв мови.

У лінгвістиці відомі понад 20 визначень фразеологічної одиниці, але жодне з них не знайшло загального визнання. Деякі мовознавці вважають, що визначення фразеологічної одиниці таке ж складне, як і визначення слова. Ця складність полягає насамперед у тому, що і для слова, і для фразеологізму важко встановити спільні риси, які можна було б віднести до кожного з них без винятку.

Наведені визначення фразеологічних одиниць свідчать про те, що лінгвісти виділяють різні їх ознаки, серед яких, зокрема, можна назвати: 1) семантична цілісність або семантична нерозкладність; 2) метафоричність; 3) нарізно оформленість; 4) відтворюваність; 5) наявність не менше двох повнозначних слів; 6) неперекладність іншими мовами.

Аналіз класифікацій фразеологізмів, свідчить про те, що існують різні підходи щодо принципів класифікування фразеологічних одиниць, а саме структурно-семантичний, граматичний та функціонально-стилістичний.

Існує чотири способи перекладу фразеологізмів англійської мови українською мовою, а саме: фразеологічний еквівалент, частковий еквівалент, калькування, описовий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабкін А.М. Фразеологія, її розвиток і джерела. - Л.: Наука, 1990, 126 с.

2. Булаховський Л.А. Сучасна українська мова / - К.: Наукова думка, 1973. 440 с.
3. Виноградов В.В. Основні типи фразеологічних одиниць - М.: «Наука», 1977. 312 с.
4. Гаврин С.Г. Фразеологія / Гаврин С.Г. - Перм: Советский писатель, 1974. 261 с.
5. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу / Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. - Вінниця: Нова книга, 2006. 586 с.
6. Колісник І.В. Крилаті вислови та фразеологізми на уроках мови// Диво слово, 2006. №5. С. 15 – 26.
7. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу. – Вінниця: Нова книга, 2003. 448с.
8. Ларін Б.О. Фразеологія та лексикографія. – К.: Наукова думка, 1989. 307с.
9. Матвіяс І.Г. Діалектна основа лексики і фразеології в українській літературній мові// Мовознавство, 2007. №2. С. 28 – 37.
10. Мокієнко В.М. Рассказы о происхождении крылатых слов и образных выражений. М., «Просвещение», 1975. 174 с.
11. Редін П.О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові// Мовознавство, 1994. №4 –5. С. 50 – 52.
12. Рецкер, Англійська фразеологія//1996 – 195с.
13. Ройзензон Л.І. Фразеологія як лінгвістичне явище/ Л.І. Ройзензон // Труды Самаркандского ун-та. 1961. № 113. С.37-39.
14. Шанский Н.М. Фразеологія. М.,1985. 160с.

БАБАЄВА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА,
студентка 5 курсу, спеціальності «Філологія (Переклад)»,
Науковий керівник: **РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕВКСАНДРІВНА,**
к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Вступ. Культурно-національний аспект розглядається як інформація, що включає різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативно-образну інформацію носія мови. Тому підвищеною увагою дослідників користується явище паремії. Паремії досліджуються як літературою, так і лінгвістикою. Тому і існують різні погляди стосовно того, куди відносити прислів'я та приказки, розглядати їх як фольклорний жанр, чи як функціональні одиниці мови, які відносяться до фразеологічного фонду.

Основна частина. Отже, актуальність роботи зумовлена необхідністю визначення лінгвістичного статусу прислів'їв, розпізнавання їх моделей та текстових модифікацій. До цього часу ці питання розглядалися в інших ракурсах. Так, В.І. Даль вивчав прислів'я як особливу афористичну форму, яка фіксує людські міркування про суспільні порядки та звичаї (Даль, 1957). Наукові пошуки останнього визначалися його підходом до прислів'їв як до жанру усної поетичної творчості. Г.Л. Пермяков визначав статус паремій у парадигмі малих текстів-кліше (Пермяков, 1970). О.В.Кунін – як фразеологізми з певною стабільністю, семантикою, структурним та компонентним складом (Кунін, 2006). В.Н. Телія описував зміст цих одиниць, розглядав проблеми, пов'язані з їх науковим аналізом (Телія, 1996). Як правило, вивчення

інгерентних характеристик прислів'їв проводилося з позицій семіотики, фразеології і фольклористики.

Фразеологічний склад мови відноситься до тієї частини лексикону, яка відображає лінгвокультурні особливості носіїв мови, і він є дзеркалом, в якому народ виявляє свою національну самосвідомість та світогляд. Так і паремії є тим джерелом, яке можна досліджувати на предмет лінгвокультурної інформації.

Наша увага у цьому дослідженні зосереджена на частині фразеологічного складу мови, а саме тих мовних одиницях, які відображають культуру та психологію англійського народу – пареміях (прислів'ях та приказках).

Прислів'я і приказки – широко поширений жанр фольклору. Вони з'явилися ще в давні часи і створювались людьми упродовж всієї історії їхнього існування. Точна рима, проста форма, стислість, зробили прислів'я і приказки стійкими, такими, що запам'ятовуються і часто використовуються в мовленні.

Актуальність даного дослідження визначається інтересом до фразеологічного складу мови, який все більше зростає і відображає лінгвокультурні особливості мови, зокрема паремій.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній вперше були системно й комплексно виявлено та описано вживання лексичних одиниць із компонентом флора і фауна у творах англійських письменників.

Об'єктом дослідження є паремії англійської мови.

Предметом дослідження є лексична наповнюваність, граматична структура, стилістичні характеристики прислів'їв та приказок у творах англійських письменників та їх переклад на українську мову.

Головна мета дослідження полягає у здійсненні аналізу лексичного складу, граматичної структури, стилістичного оформлення, лінгвокультурного компоненту та особливостей перекладу англійських

прислів'їв та приказок із компонентом флора і фауна у творах англійських письменників XIX-XX ст.

Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання:

- 1) визначити паремії, і їх місце в мові;
- 2) дослідити прислів'я та приказки як засіб відображення специфіки світобачення англомовної особистості;
- 3) проаналізувати лексичне наповнення англійських паремій та їх структурні особливості;
- 4) встановити способи відтворення паремій із англійської мови на українську.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані: метод суцільної вибірки для відбору паремій, які слугували матеріалом дослідження; метод лінгвістичного опису та спостереження, для систематизації та класифікації матеріалу у першому та другому розділах, а також для інтерпретації даних у третьому розділі; аналіз словникових дефініцій для опису значення мовних одиниць і подальшого їх дослідження; аналіз лінгвістичної літератури для вивчення стану проблем дотичних до теми дослідження.

Теоретична значущість роботи полягає в подальшому дослідженні паремій як складової частини фразеології та визначенні способів прояву національно-культурної специфіки через мову, основні положення та висновки сприяють глибшому розумінню суті англійських паремій із компонентом флора і фауна.

Практична значущість даної роботи полягає в тому, що отримані результати можна використовувати в теоретичних курсах із лексикології та лінгвокультурології, на практичних заняттях із практики англійської мови, під час написання курсових, бакалаврських і магістерських робіт.

Матеріалом дослідження є англійські паремії 400 одиниць, узяті з творів англійських письменників.

Прислів'я та приказки – це історично утворені мовні одиниці, які відображають мовну картину світу, зберігають, передають соціальний досвід та моделюють стереотипи поведінки. Своєю образністю, виразністю, компактністю прислів'я наближаються до фразеологізмів, але при цьому відрізняються від останніх здатністю висловлювати закінчену думку. Прислів'я та приказки співвідносяться з комунікативними одиницями вищого рангу, займають особливе місце у парадигмі текстів малої форми. Паремії займають особливе місце у фразеологічному фонді мови.

У сучасній лінгвістиці є кілька теорій, за якими прислів'я та приказки або входять у склад фразеології або не входять, або входять, але тільки у складі «пареміологічного мінімуму». Більшість науковців схильні розглядати паремії як фразеологізми, хоча існує декілька підходів щодо трактування обсягу фразеологічного фонду.

Паремії в більшій мірі, ніж одиниці будь-якого іншого структурного рівня мови, наділені національним колоритом. Вони є носіями характерних рис етнокультурного обличчя народу. В пареміях проявляється національно-культурна специфіка своєрідності побуту та життя того чи іншого народу, вірувань, менталітету. Ця специфіка містить в собі різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативно-образну інформацію носія мови. Яскравим елементом, через який можна простежити національну специфіку у прислів'ях та приказках, є назви тварин та рослин, які окрема народність асоціює, найчастіше з певними рисами людини.

Аналіз лексики показав, що перше місце серед іменників, які використовуються у пареміях, займають абстрактні поняття, назви процесів, результатів дії, вони використовуються для характеристики людини, для виявлення тих чи інших рис її характеру, проявів її психічного життя, діяльності. Часто вживаються назви різних предметів

побуту, речей, назв тварин, явищ природи, які оточують людину. Головний напрям вживання цих слів у пареміях – це перенесення назви з чогось близького, зрозумілого на більш віддалене. Найчастіше вживаються дієслова, що позначають дії людей і предметів, а також психо-фізичні стани, це обумовлено тим, що паремії створені для характеристики діяльності людини у повсякденному житті.

Паремії представлені реченнями, що відрізняються за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Значно переважають розповідні та спонукальні речення, так як паремії це прості повчальні висловлювання народу, в яких відображається конкретно змодельована усталена поведінка.

За своєю структурою паремії можуть бути різного типу: прості односкладні та двоскладні (повні та еліптичні), а також складні речення (складносурядні та складнопідрядні). Паремії, що мають структуру складносурядного речення, містять 2, 3 або 4 простих речення. Складнопідрядні речення містять підрядні речення різного типу (підмета, додатка, обставини предикативне, означальне). Значно переважають у кількості прості двоскладні речення, бо чим структура простіше, тим воно ефективніше, а прислів'я повинне бути коротким влучним виразом. Прості односкладні речення трапляються рідко.

Образність прислів'їв досягається виразними засобами, які містяться в образній основі вислову. Образність паремій передає інформацію що сприймається відчуттями, уявленнями, за допомогою словесних образів, створених образотворчими засобами мови (тропами) – метафорою, метонімією. Для підсилення створених образів використовуються стилістичні прийоми різних рівнів: фонетичні (алітерація, асонанс, рима), морфологічні (використання інваріантного значення предметності, архаїчних і просторічних форм, поетизмів), синтаксичні (паралелізм).

Перекладаючи паремії (прислів'я або приказки) з компонентом флора і фауна важливо враховувати труднощі їхнього перекладу, особливо важливим є підбір якомога наближеного відповідника, який би в повній мірі відповідав оригіналу. Проте перекладаючи пареміологічні одиниці слід керуватися й основними принципами перекладу лексичних засобів, а саме: орієнтуватися на контекст; дотримуватися стилістичної спрямованості; враховувати індивідуальний стиль автора; відповідність авторській інтенсивності; орієнтування на основний словниковий фонд; використання сталих фразеологічних одиниць; підбір слова, яке найбільш точно відображає реальну дійсність оригіналу.

Ураховуючи вище зазначене можна констатувати, що переклад пареміологічних одиниць повинен бути максимально адекватним до оригіналу, а також використовуючи образно-емоційні засоби перекладу у прислів'ях та приказках творчо передавати відтінки їхнього настрою. Адже, вони становлять невід'ємний пласт народної філософії – скарбницю мудрості будь-якого народу, що відображають найширші обрії побуту народу, його історію, культуру, традиції, звичаї, вірування і водночас особливості світосприйняття, психіки, способу мислення, ментальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пословицы русского народа / Сб. В. Даля. - М.: Гослитиздат, 1957.
2. Пермяков Г.Л. От поговорки до сказки / Г.Л. Пермяков. – М.: Наука, 1970. 240 с.
3. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – [7-е издание стереотип.]. –М. : Рус. яз. – медиа, 2006. 571 с.
4. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспект / В. Н. Телия. М. : Язык русской культуры, 1996. 288 с.

БАСЕНКО РУСЛАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ
студент 5 курсу, спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент
кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

СПЕЦФІКА ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Вступ. Із розвитком інформаційних технологій, почалося стрімке поширення перекладацької діяльності, а саме її лінгвістичного напрямку. Завдяки якісним і кількісним змінам перекладацької діяльності, а також науковим розробкам, на перший план вийшов інформативний переклад, у якому особливості індивідуально-авторського стилю не такі суттєві.

Виклад основного матеріалу дослідження. При перекладі наукових текстів треба пам'ятати, що вони відрізняються від розмовної мови та мови художньої літератури – лексично, граматично та стилістично. Переклад наукового тексту дещо відрізняється за формою, мовними засобами, а також яскраво вираженою комунікативною направленістю. У процесі перекладу таких текстів, перекладачеві доводиться вирішувати як суто мовні, лінгвістичні проблеми, зумовлені розбіжностями у семантичній структурі і особливостями використання двох мов в процесі комунікації, так і проблеми соціолінгвістичній адаптації тексту.

Сьогодні переклад науково-технічних текстів став не тільки необхідним, а й повсякденним явищем життя світового співтовариства. При цьому знання теоретичних основ процесу є не тільки обов'язковою умовою, а й гарантією якості перекладу.

При перекладі наукових текстів перекладачеві необхідно бути обізнаним з тією термінологією, яка може зустрітися у тексті перекладу та мати уявлення про загальні положення теорії перекладу.

Для того, щоб переклад науково-технічного тексту був правильним, перекладачеві слід мати хоча б поверхові знання про ті терміни, які зустрічаються під час перекладу, тому що загальна характеристика текстів науково-технічного характеру полягає в тому, що вони насичені спеціальними термінами та фразеологією.

Як зазначав Я.І. Рецкер під час роботи з науковим текстом перекладач повинен враховувати мовленнєві звички носіїв мови перекладу, не порушуючи звичайного сприйняття документу чи тексту. Розбіжності лінгво-етнічного характеру між носіями іноземної мови та мови перекладу можуть носити як культурно-історичний, так і актуально-подвійний характер [3, С.110].

Крім того перекладач повинен пам'ятати, що граматична структура англійського тексту науково-технічної тематики відрізняється своєю конструктивною складністю. Такі тексти насичені неособовими формами дієслова, прикметниками, формами пасивного стану, дієприкметниковими і герундіальними зворотами, особовими займенниками першої особи однини, а також іншими граматичними конструкціями, які можуть обтяжувати розуміння тексту і ставлять перед перекладачем додаткові завдання.

Психолінгвістична класифікація перекладів, що враховує спосіб сприйняття оригінала і створення тексту перекладу, поділяє перекладацьку діяльність на письмовий переклад і усний переклад.

Письмовим називається такий вид перекладу, коли оригінал і текст перекладу виступають у вигляді фіксованих текстів, до яких перекладач може неодноразово звертатися. Це надає можливість перекладачеві повторно сприймати відрізки перекладеного тексту, порівнювати їх з відповідними частинами перекладу, вносити до тексту будь-які необхідні зміни до завершення процесу перекладу.

Усний переклад – це вид перекладу, коли оригінал і його переклад виступають у нефіксованій формі, що визначає однократність сприйняття перекладачем частин оригіналу і неможливість наступного порівняння чи виправлення перекладу після його виконання. Перекладач спілкується з рецептором або безпосередньо, або за допомогою доступних йому технічних засобів.

Відповідно різняться два підвиди усного перекладу:

а) синхронний переклад – це спосіб усного перекладу, коли перекладач, слухаючи оратора, практично одночасно (із малим відставанням у 2-3 сек.) проговорює переклад. Цей вид перекладу здійснюється за допомогою технічних засобів, при цьому перекладач має змогу, не перериваючи оратора, донести переклад до аудиторії;

б) послідовний переклад, який можливий лише тоді, коли те або інше висловлювання іноземною мовою переривається паузою для перекладу.

Крім того, серед перекладів, що розрізняються за загальною характеристикою суб'єкта перекладацької діяльності і за його відношенням до автора перекладацького тексту розрізняють традиційний переклад, тобто переклад, виконаний людиною, машинний (автоматичний) переклад – переклад, виконаний комп'ютером, а також змішаний переклад – це переклад з використанням значної частки традиційної (машинної) переробки тексту.

Переклади, виділені за ознакою характеру і якості відповідності тексту перекладу тексту-оригіналу поділяються на:

1) вільний переклад – це такий переклад, що відтворює основну інформацію оригіналу з можливими відхиленнями, серед яких можна виділити додавання, пропуски і т. п. Такий вид наукового перекладу здійснюється на рівні тексту, тому для нього категорії еквівалентності мовних одиниць виявляються не релевантними;

2) інтерпретація – це вид перекладу, що базується на звертанні до немовних видів діяльності, на відміну від власне перекладу, здійсненого за заданими правилами переходу від засобів вираження, що належать іншій мовній системі;

3) адекватний переклад відповідає оригіналу і виражає ту ж комунікативну мету, що й оригінальний текст;

4) точний (правильний) переклад – це переклад наукового тексту, що характеризується семантичною точністю, тобто є семантично повно і правильно переданим планом змісту оригіналу;

5) автентичний переклад – це переклад офіційного документа, що має однакову юридичну чинність з оригіналом; відповідно до міжнародного права текст умови може бути зробленим і прийнятим на одній мові, але його автентичність встановлюється на двох і більше мовах;

6) завірений переклад, відповідність такого виду наукового перекладу до оригіналу підтверджується юридично [1].

Переклади науково-технічних текстів, що виділяються за ознаками повноти і способу передачі смислового змісту оригіналу можна поділити на:

1. Повний переклад – переклад, що передає смисловий зміст оригіналу без пропусків і скорочень.

2. Неповний переклад – переклад, що передає смисловий зміст оригіналу з пропусками і скороченнями. Такий вид перекладу наукового тексту можна поділити на:

– скорочений переклад, переклад, що передає смисловий зміст тексту в згорнутому вигляді, тобто зі скороченнями;

– фрагментарний переклад – це переклад не цілого тексту, а лише окремого уривка;

– аспектний переклад – переклад лише частини тексту відповідно до будь-якої заданої ознаки (аспекту);

– анотаційний переклад, що становить собою переклад, у якому відбуваються лише головна тема, предмет і призначення перекладного тексту;

– реферативний переклад – це переклад, у якому міститься досить докладна інформація про документ, який реферують – його призначення, тематика, методи дослідження, отримані результати.

Переклади науково-технічних текстів також виділяються за типом адекватності:

1) стилістично адекватний переклад – це семантично повний, точний і стилістично еквівалентний переклад, що відповідає функціонально-стилістичним нормам мови перекладу;

2) прагмантично-адекватний або, як його ще називають, функціонально-адекватний переклад – це переклад, що правильно передає основну (домінуючу) комунікативну функцію оригінального тексту;

3) дезиративно-адекватний переклад – це переклад, що повно і правильно відповідає на інформаційний запит споживача і не обов'язково передає повний смисловий зміст і основну комунікативну функцію оригіналу [1; 2].

Висновки. Переклад наукової літератури – це та сфера перекладацької діяльності, у якій професійне виконання роботи можливе тільки висококваліфікованими спеціалістами, які досконало обізнані у сфері і специфічній термінології перекладу та які на достатньому рівні володіють іноземною мовою, і, що найголовніше, які вміють грамотно висловлювати свою думку, не відходячи від суті та стилю оригінала, на мові перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина I. Граматичні труднощі. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 271 с.

2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.

3. Рецкер Я.И. Пособие по переводу из английского языка на русский. — М.: Просвещение, 1982. — 160 с.

БАБИЧ АНАСТАСІЯ,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: ДАНИЛЮК Л.В.
к.ф.н., доц. кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПЕРЕКЛАД»

Лінгвістична наука про переклад ще дуже молода. Дослідження особливого виду мовної діяльності, яку називають перекладом, почала оформлюватися в самостійну лінгвістичну дисципліну лише з початку II пол. XX століття. Кожна наука стає самостійною, коли вона має свої об'єкт, предмет і термінологію. Свої об'єкт, предмет і термінологію повинна мати і наука про переклад, якщо вона претендує на самостійність.

Серед науковців не має єдиного погляду на те, що являє собою сутність перекладу. Згідно сучасних словників та підручників, термін «переклад» може мати більше трьох десятків визначень, в кожному з яких зазначається специфіка даного явища. Предмет теорії перекладу потрібно розглядати принципово як результат міждисциплінарних досліджень у контексті споріднених з перекладознавством дисциплін.

Слово переклад існує майже в кожній мові в різних контекстах: переклад твору, зробити переклад, надрукувати переклад, у процесі

перекладу і т. ін. За даними академічного Словника української мови в 11 томах слово переклад означає: 1) процес людської діяльності, спрямований на передання інформації з мови-оригіналу (МО) на мову-перекладу (МП); 2) результат перекладацького процесу, тобто твір, речення і т. ін., викладений усно або на папері; 3) вид людської діяльності, спрямований на відтворення певного тексту МО в МП; 4) це умовна назва навчальних дисциплін, які вивчають особливості перекладацької діяльності, техніку виконання перекладу, процес перекладу, його види, способи, жанри та ін., результат діяльності перекладача [6, с. 196].

Як науковий термін переклад в широкому розумінні означає працю, спрямовану на відображення певної інформації, оформленої письмово або усно, з однієї мови (мови оригіналу) на іншу або інші (мову перекладу) з метою забезпечення міжмовної комунікації. У вузькому розумінні перекладом називається перекладений текст, оформлений письмово.

Н. Д. Гарбовский зробив короткий огляд тих визначень поняття «переклад», які в свій час були дані О. В. Федоровим, А. Д. Швейцером, М. Ледерером, Я. І. Рецкером, В. С. Виноградовим, Р. К. Міньяр-Белоручевим, Л. С. Бархударовим і дійшов висновку, що «всяке визначення перекладу, якщо ми хочемо надати йому лаконічну форму, буде страждати деякою однобічністю. Занадто складне явище, надто суперечливі його інтерпретації, дуже неоднозначне ставлення до нього суспільства, яке з задоволенням споживає його» [4, с. 12].

Переклад як об'єкт, що вивчається перекладознавством, на думку Н. Д. Гарбовського, може мати таке визначення: «Переклад – це суспільна функція комунікативного посередництва між людьми, які користуються різними мовними системами, що реалізується в ході психофізичної діяльності білінгва з відображення реальної дійсності на основі його індивідуальних здібностей інтерпретатора, що здійснює перехід від однієї семіотичної системи до іншої з метою еквівалентної, тобто максимально

повної, але завжди часткової, передачі системи смислів від одного комуніканта іншому» [4, с 21].

Е.-А. Гутт вказує на те, що «історію теорії перекладу можна представити як обговорення різних значень слова «переклад» [3, с. 47] І дійсно, якщо порівняти визначення перекладу з різних епох, можна побачити, як зі зміною домінуючих наукових течій, а в якійсь мірі і під впливом наукової моди змінювалися підходи до визначення центрального поняття перекладознавства. Так, спроби підвести під теорію перекладу структурно-лінгвістичну основу призвели до виникнення, наприклад, таких визначень: «Перекладом називається процес перетворення мовленнєвого твору на одній мові в мовленнєвий твір на іншій мові при збереженні незмінного плану змісту, тобто значення» [1, с. 11].

Вплив теорії інформації помітно в наступному визначенні В. Лівого: «Переклад – це передача інформації, точніше сказати перекладач дешифрує ту інформацію автора оригіналу, яка міститься в тексті його твору, відтворюючи (знову зашифровуючи) у системі своєї мови, а інформацію, що міститься в його тексті, знову декодує читач перекладу» [5, с. 49].

На сучасному етапі захоплення дескриптивним підходом і перенесення основної уваги з відносин між оригіналом і перекладом на сам переклад як об'єкт дослідження призвело, за словами Е. Честермана, до того, що «переклад розуміється так, як його розуміє культура певної мови перекладу в певний період часу» [2, с. 37].

Сучасну теорію перекладу потрібно розглядати як результат міждисциплінарних досліджень. Акцент на міждисциплінарності робить також М. Снелл-Хорнбі. В межах перекладознавства повинні вивчатися фізіологічні, психологічні, літературознавчі, етнографічні та інші сторони перекладацької діяльності, а також історія перекладацької діяльності в тій чи іншій країні або країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. М.: Междунар. отношения, 1975. 240 с.
2. Гарбовский Н. К. Теория перевода / Н. К. Гарбовский. М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.
3. Левый И. Искусство перевода. М.: Прогресс, 1974. 395 с.
4. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980.

БІДНА ІННА ІГОРІВНА

студентка IV курсу спеціальності «035 Філологія»,

Науковий керівник: **ПАВЕЛЬСВА АННА КОСТЯНТИНІВНА**,

к. філол. н., доцент, доцент кафедри германської філології та перекладу,

Національний університет «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АВІАЦІЙНИХ ТЕРМІНІВ

Вступ. Із стрімким розвитком науки і техніки в сучасному світі значно зростає інтерес до перекладу текстів науково-технічного спрямування, зокрема постійне збагачення термінологічної лексики. Точний та адекватний переклад авіаційної термінології є надзвичайно важливим та розглядається як один із основних факторів безпеки польотів. Величезна кількість термінів в цій галузі зумовлена складною системою авіаційний інфраструктури та її динамічним розвитком.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що переклад – це важлива галузь в науковому та соціальному житті людини, яка допомагає спілкуватись між собою багатьом людям з різних країн. У зв'язку з підвищенням ролі науково-технічного перекладу особлива увага приділяється перекладу термінів та їх складових. Над темою даної роботи

працювали багато перекладознавців: С. В. Гриньов, Л.С. Бархударов, Л.Л. Нелюбін, А.В. Федоров, Н. Александрова, А. Белова, Л. Борисова, Ю. Зацний, Р. Зорівчак, Т. Кияк, А. Коваленко, В. Комісаров, А. Науменко, Е. Скороходько, О. Старикова, О. Суперанська, О. Чередниченко, Л. Черноватий, І.В. Асмуковий, Н.М. Дупікова, А.Г. Кириченко, Т.А. Мальковська та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переклад термінів тієї чи іншої галузі є досить складним і відповідальним процесом, адже при неточному та неадекватному перекладі науково-технічний текст втрачає сенс та не може виконувати свою основну функцію.

Для досягнення точного перекладу терміну необхідно виконати такі умови:

- 1) правильно підібрати відповідник у мові перекладу, який буде відповідати науковій галузі, в якій цей термін застосовується;
- 2) кожна термінологічна одиниця повинна бути перевірена на наявність в тій чи іншій терміносистемі;
- 3) перекладач повинен враховувати різницю термінологічних одиниць, які визначаються специфікою передачі тексту оригіналу як в англійській, так і в українській мовах.

Усі терміни можна поділити на однокомпонентні та багатокомпонентні терміни. До однокомпонентних термінів відносимо такі терміни, що складаються лише з однієї лексичної одиниці. До багатокомпонентних термінів зараховуємо терміни, до складу яких входять декілька лексичних одиниць. Відповідно багатокомпонентний термін – це синтаксична конструкція, яка складається із кількох слів – компонентів, семантично і синтаксично пов'язаних між собою, та номінує спеціальний предмет, поняття чи процес певної галузі знань [5, с. 21].

Багатокомпонентний термін має властивості терміну з одного боку, та властивості словосполучення з іншого. Як термін він характеризується

системністю, наявністю дефініції, тенденцією до моносемії в межах свого термінологічного поля, відсутністю експресії, стилістичною нейтральністю. Як словосполучення – це певна синтаксична конструкція, що складається з декількох слів на основі підрядного граматичного зв'язку [8, с. 193].

Багатокомпонентні терміни відіграють значну роль у терміносистемах досліджуваних мов, оскільки за допомогою синтаксичного способу утворилося від 60% до 95% складу термінології європейських мов, що свідчить про переважання багатокомпонентних термінів над однокомпонентними [3].

Відповідно синтаксичний спосіб побудови нових термінів можна назвати найбільш продуктивним, що пояснюється високою здатністю лексичних одиниць до різноманітного комбінування й можливістю збільшувати склад компонентів у міру нагромадження ознак, за допомогою яких здійснюється послідовна диференціація певних явищ [7, с. 11].

Що стосується особливостей перекладу багатокомпонентних термінів, то насамперед, варто зазначити, що як загальноживані слова з однієї мови на іншу терміни не перекладаються. Найпоширенішою та найуживанішою є така модель перекладу термінів: «поняття – український термін», а не «іншомовний термін – український термін».

Тлумачення і переклад термінів базується на умінні сприймати термін у цілому з урахуванням значення всіх його терміноелементів. З метою забезпечення адекватного перекладу термінів, необхідно мати належну мовну інтуїцію, володіти термінологією рідної мови та мати ґрунтовні фонові знання у відповідній галузі, причому повне розуміння тексту перекладачем є обов'язковою умовою адекватного перекладу будь-якого науково-технічного тексту, оскільки механічне заучування / відтворення термінів, без проникнення у їх сутність, без знання відповідних явищ та процесів, про які йдеться в тексті оригіналу, може

призвести до грубих помилок у перекладі. Через це лінгвістично-перекладачу у своїй роботі необхідно обов'язково користуватися не лише довідковою літературою з відповідної галузі, спеціалізованими лексикографічними джерелами та пошуковими мережами системи Інтернет, а й тісно співпрацювати з фахівцями відповідної галузі.

Зазвичай за основу багатоконпонентних термінів беруться найбільш уживані і загальноприйняті терміни. Особливі труднощі перекладу викликають саме вони, оскільки їх значення не завжди точно відповідає значенню складових елементів. До того ж, у деяких випадках спостерігається зміна порядку компонентів атрибутивної групи [1].

Крім того, досягнення адекватності перекладу серед усього іншого пов'язане з умінням грамотно ідентифікувати перекладацьку проблему і здійснити відповідну перекладацьку трансформацію. На сьогодні існує безліч визначень та класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними науковцями. Так, наприклад, Я.І. Рецкер визначає трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення слова вихідної мови в контексті та знаходимо йому відповідність в мові перекладу [2, с. 34]. До причин, що зумовлюють використання лексичних трансформацій при перекладі слід віднести:

- 1) різне бачення предметів об'єктивної дійсності, засноване на виділенні у відповідних словах двох різних мов двох різних ознак;
- 2) різницю в семантичній структурі слова;
- 3) різницю в сполучуваності;
- 4) традиційне для кожної мови вживання слова або слів [4, с. 89].

У разі якщо лексикографічні джерела не дають точного еквівалента певного терміну або коли варіантні відповідники певного терміну мови оригіналу відсутні, зазвичай при перекладі англійських багатоконпонентних термінів використовуються: транскодування, калькування, описовий переклад.

Калькування є одним з найпростіших способів перекладу термінів-словосполучень і полягає у здійсненні дослівного перекладу, наприклад: *line watermark* – лінійний водяний знак, *drafting table* – креслярський стіл. У наведених прикладах українські відповідники англійських термінів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів.

Калькування може застосовується не лише при перекладі усіх компонентів багатоконпонентного терміну, а й для відтворення лише одного з його компонентів.

Описовий переклад полягає в передачі значення слова за допомогою розширеного пояснення, наприклад: *arctic oil* – нафта, яка видобувається на північному сході Канади; *customs terminals* – термінали, де здійснюється митний контроль; *beaumont oil* – дорожнє масло з техаської нафти.

Перевагою описового перекладу є можливість найбільш повного розкриття суті явища, що описується, а його основний недолік – певна громіздкість.

Під час перекладу авіаційних термінів інколи необхідно застосовувати додавання, щоб правильніше і зрозуміліше передати зміст тексту перекладу, тобто ввести кілька додаткових слів. Ця трансформація застосовується через відмінності синтаксису, граматики, відсутності чітких лексико-семантичних еквівалентів у мові перекладу, а також іноді з суто стилістичних міркувань [8, с. 29].

Для перекладу окремих компонентів багатоконпонентних термінів може використовуватися транскрипція, за якого звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу, наприклад: *colour printer* – кольоровий принтер, *tape perforator* – стрічковий перфоратор, *fuse resistor* – запобіжний резистор. Втім, перш ніж застосовувати цей спосіб перекладу, власне як і при використанні описового перекладу, перекладач повинний переконатися, що в мові

перекладу відсутній перекладний відповідник терміна, що перекладається, інакше через транскодування в мові перекладу можуть виникнути дублетні (синонімічні) терміни [6, с. 283].

Вилучення припускає ігнорування в процесі перекладу деяких семантично надлишкових слів, які не несуть важливого смислового навантаження, а їх значення часто комплексно відновлюється в перекладі [4, с. 157].

Вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови оригіналу або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої [3, с. 311 – 312].

Висновки. Таким чином, під авіаційним терміном розуміємо слово чи словосполучення на позначення спеціального поняття відповідної технічної галузі. Ключовим способом перекладу англійських авіаційних термінів українською мовою є переклад за допомогою їх термінологічних відповідників. За умов відсутності подібних одиниць переклад може здійснюватися із застосуванням перекладацьких трансформацій: калькування, описовий переклад, транскодування, додавання та вилучення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гільченко Р.О. Загальні аспекти нормалізації авіаційних термінів. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: Зб. наук. праць. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. Вип. 2. С. 75 – 84.
2. Гінзбург М. Д. Система правил українського ділового та наукового стилю. Укр. мова. 2006. № 2. С. 30 – 43
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с
4. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Київ : Наукова думка, 2003. 285 с.

5. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2002. 208 с.

6. Лепеха Т.В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Дніпропетровськ, 2000. 20 с.

7. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. Москва, 1976. 208 с.

8. Місник Н.В. Аналітичні терміни у складі термінології клінічної медицини. Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Київ: КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 193 – 194.

**БІЛЕНКО МАРІАННА СЕРГІЇВНА,
ТРОХИМЕЦЬ ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ,**

студенти 2 курсу магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ

ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

СЛОВОТВОРЧІ МОДЕЛІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Вступ. Виникнення нових слів можна пояснити дією системних закономірностей загального характеру, тобто такі слова потенційно існують у внутрішньому лексиконі мовця, і, таким чином, відбувається вільне конструювання інновацій різних структурних типів. Ця думка

виходить через визнання варіативності фундаментальною властивістю мови, яку закладено в самій її системі, і відповідно до якої мова розглядається як "динамічна система, що розвивається в часі та просторі" [7, с.37].

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові потреби комунікації зумовили зміни в засобах та способах збагачення словникового складу мови. Мова постійно поповнюється новими словами, словосполученнями, лексико-семантичними варіантами. При цьому враховується поліетнічність мови, інтерваріантна міграція лексики, внутрішньомовна мобільність, що, безумовно, є чинниками інноваційного процесу на лексико-семантичному рівні. Назви численних комп'ютерних інновацій входять до складу української мови разом із розвитком науки і техніки. В умовах відсутності певного поняття для позначення явища або об'єкта, процес номінації відбувається двома шляхами: новий термін запозичується з іншої мови разом з асиміляцією явища або поняття; або номінації відбувається засобами, існуючими у мові (напр., надання нового значення існуючим словам).

Лексичні одиниці української мови, так само як і англійської, набувають нових значень для позначення нових понять і об'єктів. Прикладами функціонування лексичних одиниць у новому лексико-синтаксичному варіанті є такі терміни, як *мультиплікація «оживлення»*, *меню «список команд»*, *програма «комп'ютерна»*. Більшість із цих новоутворень пройшла синхронний шлях разом з англійськими термінами у процесі розвинення нового значення, тому точніше було б уважати, що було запозичене нове значення, а не лексична одиниця.

Останнім часом відбувається "перегрупування" продуктивних типів (морфологічного) словотворення: такі типи, як скорочення та бленд, які ще у 1993 році вважалися М.І. Мостовим другорядними, у 2003 році В.В. Єлісеєва називає продуктивними [6, с.87].

Прийнято розрізняти морфологічний та лексико-семантичний типи словотворення. У першу чергу, розглянемо різновиди морфологічного типу, які розрізняють залежно від характеру словотворчих засобів. У наш час найбільш продуктивними є 5 типів морфологічного словотворення:

- 1) афіксація;
- 2) словоскладання;
- 3) конверсія;
- 4) реверсія чи зворотній словотвір;
- 5) контамінація (*blending*).

Розглянемо кожен з них окремо:

1. Афіксація – утворення нової лексичної одиниці шляхом додавання до основи афікса. Залежно від місця розташування розрізняють: суфікси, префікси, інтерфікси, конфікси, інфікси та ін. Найбільш продуктивним підтипом для комп'ютерної лексики є суфіксація, що може пояснюватися великою кількістю понять, які мають агентивну чи інструментальну функції: *scanner*, *encoder*, *formatter*, *programmer*. Яскравим прикладом продуктивності суфіксації в комп'ютерній лексиці може бути ряд дериватів, утворених від дієслова *to hack*, що у свій час було утворено шляхом вторинної номінації та вже є зафіксованим у новому значенні у Oxford English Dictionary: *hacker*, *hackerdom*, *hackerism*, *hackerish*, *hackery*, *hackerly*, *hacked*, *hacking*, *hackitude*, *hackerese*, *hackishness* [9; 10, с.66]. Ця основа, до речі, характеризується досить високою сполучуваністю та фіксується у багатьох типах словотворення.

Окреме місце займає проблема визначення статусу таких морфем, як: *bio-*, *mini-*, *taxi-*, *poly-*, *micro-*, *-holic*, *-mania* та ін. Деякі вчені [6, 2, 1] використовують терміни *splinters* та *completives*. Їх називають комбінуючими формами [6, с.37] чи напівафіксами [5, с.53]. В.Г. Ґак, В.В. Єлісеєва та Н.Ф. Алефіренко [4, с.77] схильні називають такі морфемі афіксоїдами – напівслужбовими морфемами, які частково втратили

лексичне значення кореня та набувають службової ролі. Їх десемантизація, за словами В.Г. Гака, сприяє ряд синтаксичних та семантичних факторів: семантична надлишковість, транзитивне вживання, спеціалізація використання, абстрактність чи переносність значення [8, с.85]. Для комп'ютерної лексики характерні як афіксоїди, що притаманні англійській мові взагалі: *computerholic*, *gigabyte*, *microchip*, *microcircuit*, *macroassembler*, *macrocommand*, – так і суто власні "надбання". Наприклад, префіксоїд *e-*, що є апокопою слова *electronic*, уперше з'явився у слові *email*, спочатку через дефіс, а згодом і разом. На сьогодні він частково десемантизувався та породив цілу низку неологізмів, деякі з яких через новизну ще пишуться через дефіс: *e-commerce*, *e-learning*, *e-business*, *e-comment*, *e-back*, *e-girlfriend* та ін. Префіксоїд *e-* в цих словах не означає "електронний", а лише вказує на імпліцитний зв'язок з мережею Інтернет;

2. Словоскладання – об'єднання двох чи більше основ в одне слово-комполит, що відрізняється своєю цільнооформленістю. Розрізняють складні та складнопохідні слова. Численними є новоутворення, що виникли шляхом простого складання основ без з'єднувального елемента, наприклад: *database*, *motherboard*, *bitmap*, *netdead*, *hardcoded*, *hardwired*, *sandbender*, *wirehead*. Їхня відносно невелика кількість у комп'ютерній лексиці пояснюється ще недостатнім терміном існування цієї галузі як такої. Як правило, композити – це наступний рівень сталих словосполучень, що зумовлюється високою частотністю їх уживання. Ці терміни є прикладом новоутворень, значення яких є сумою значень складових елементів. При утворенні нової лексичної одиниці не відбулося семантичного зсуву її складових частин;

3. Конверсія – утворення нового слова шляхом переходу з класу однієї частини мови в іншу. Найпродуктивнішими є дві схеми: $N > V$ та $V > N$. Для першої схеми конверсії типовою є наявність агентивних чи інструментальних відносин між старою та похідною основами. Для другої

схеми – передача похідним результату дії, яку означає основа дієслова. Типовими для комп'ютерної лексики є конвертовані дієслова, що утворені від складних чи скорочених іменників, та іменники, що утворені від дієслівних фраз: *to backspace, to alt-tab, to gensym, to database, to datestamp, to demo, to bookmark, download, backup, login*. Часто процесу конверсії зазнають іменники, що самі відносно нещодавно з'явилися у цій галузі шляхом вторинної номінації: *to boot, to bomb, to freeze, to hang, to mailbomb, to sleep*;

4. Реверсія чи зворотній словотвір – деривація нових слів шляхом відсікання афіксів: *doubleclick* від *double-clicking*. Слід зазначити, що цей тип в цьому випадку не є продуктивним внаслідок непродуктивності словоскладання у цій терміносистемі;

5. Контамінація (*blending*) – вплив одного слова на інше, результатом чого є виникнення нової форми (бленда), що містить ознаки обох слів. *Hackintosh, advermation, anticpointment, hacktivist, netizen, netiquette, slacktivism, webliography*. Зараз ще важко сказати, які з цих неологізмів залишаться у мові, а які зникнуть;

Лексико-семантичний спосіб також є одним з найпродуктивніших – велика кількість неологізмів з'являється шляхом переосмислення – метафори та метонімії – вже існуючих слів та словосполучень: *bug, skyscraper, firewall, mailbomb, mockingbird, Columbo site, chipmunk effect, meatloaf, mouse potato, three finger salute, warchalking, Easter egg, Swiss-knife effect*.

Класифікацію термінологічної лексики можна здійснювати за моделями утворення термінологічних інновацій або за семантичними групами. Найбільш поширеним способом утворення термінів-неологізмів для позначення понять у галузі інформаційних технологій є надання нового значення вже існуючим лексичним одиницям. Приклади таких новоутворень є найчисленнішими:

Menu – 1) a list of dishes available at a restaurant or to be served at a meal; 2)(computing) a list of possible actions from which a user can choose, displayed on a computer screen.

File – 1) any of various types of drawer, self, holder, cover, box, etc. usually with a wire or metal rod for keeping loose papers together and in order, so they can be found easily;

2) (computing) an organized collection of related data or material in a computer;

Application – 1) the action or process of making a formal request; 2) the action or an instance of putting or spreading sth onto sth else; 3) the action or process of making a rule; 4) the action or an instance of putting a theory, discovery, etc. to practical use; 5) (computing) a program designed to perform a particular task for the user.

Так звані «синтаксичні» складні слова, сформовані з сегментів мовлення, зберігають у своїй структурі ознаки синтагматичних відносин, що є типовими для мовлення. Такий тип словотворення є типовим для англійської мови і широко представлений у сфері інформаційних технологій. Напр.: *ready-to-use, black-and-white, clear-to-send, digital-to-analog, dual-in-line, etc.*

Структура більшості складних слів у галузі інформаційних технологій є прозорою. Семантика похідного слова повністю відповідає семантиці його елементів. Очевидно, що такі складні слова походять від словосполучень. Утворення і вживання термінологічних словосполучень є функціонально виправданим, оскільки вони більш точно описують процес або об'єкт, ширше розкривають поняття. Такі словосполучення є цілісною лексичною одиницею. Зі структурної точки зору терміни поділяються на 7 груп, згідно з граматичною моделлю, за якою вони утворені. Структура англійських термінів може бути представлена за допомогою комбінації буквенних символів А (Adjective), N (Noun), P I (Participle I or Gerund), P II

(Participle II), Prop N (proper Noun), Num (Numeral), а структура українських – за допомогою буквенних символів П, Д, І, Ч, пр. (П – прикметник, Д – дієприкметник, І – іменник, Ч – числівник, пр – прийменник, присл – прислівник). Найбільш поширеними граматичними моделями утворення комп'ютерних термінів є:

- 1) N + N, наприклад: *system time* – *системний час*;
- 2) A + N, наприклад: *systolic processor* – *систолічний процесор*;
- 3) P. I (G) + N, наприклад: *sizing button* – *кнопка регулювання розміру*;
- 4) P. II+N, наприклад: *tested interoperability* – *гарантована сумісність*;
- 5) Prop. N+N, наприклад: *Didot system* – *система Дідо*;
- 6) Num+N, наприклад: *null string* – *порожній рядок*;
- 7) A+PI, наприклад: *cooperative multitasking* – *кооперативна багатозадачність*. Розглянемо детальніше кожну з цих моделей.

Модель N+N. Стислість і чіткість, простота утворення, смислова й семантична стрункість, широта лексичної сполучуваності й семантична місткість цієї моделі дають можливість простими синтаксичними засобами, тобто одним контактним співрозміщенням двох іменників, виразити різноманітні й водночас складні атрибутивні відношення. Англійській моделі N+N відповідають такі основні українські еквіваленти:

1. П+І, наприклад: *address book* – *адресна книжка*.
2. Іназ+Ірод, наприклад: *speaker volume* – *гучність динаміка*, *file separator* – *розподільник файлів*, *access level* – *рівень доступу*, *file name* – *ім'я файлу*.
3. Складне слово, наприклад: *fault tolerance* – *відмовостійкість*, *placeholder* – *мітка-заповнювач*.

4. Іназ+пр+Інепрям, наприклад: *recycle bin* – кошик для непотрібних паперів, *rebase notes* – помітки для полегшення роботи.

5. Одночленний термін, наприклад: *interrupt request* – переривання, *scratch pad* – блокнот.

6. Описовий вираз, наприклад: *Fibre Channel* – високошвидкісний інтерфейс передачі даних, що використовується для з'єднання разом робочих станцій, мейнфреймів, суперкомп'ютерів і пристроїв зберігання даних і т.д. Широко представленою в англійській комп'ютерній термінології є також модель **A+N**, що є цілком зручним засобом систематизації термінів. У двокомпонентних термінах цього типу іменник у більшості випадків називає узагальнене поняття (родове), а прикметник – відмінну, класифікаційну ознаку цього родового поняття (його видову відмінність). **Моделі A+N** англійської мови в основному відповідають такі українські еквіваленти:

1. П+І, наприклад: *operational environment* – операційне середовище, *fatal error* – фатальна помилка.

2. І наз+І род, наприклад: *gray scale* – шкала градацій.

3. І+присл+присл, наприклад: *upward compatibility* – сумісність знизу вверх.

4. І+пр+П+І, наприклад: *electrostatic protection* – захист від статичної електрики.

5. Одночленний термін, наприклад: *floppy disk* – дискета.

6. Описовий вираз, наприклад: *complimentary copy* – копія електронного посилання, що відправляється третій особі, яка не є прямим адресатом і т.д. Англійська модель **P I (G)+N** має такі перекладні еквіваленти в українській мові:

1. П+І, наприклад: *operating system* – оперативна система, *conflicting data* – суперечливі дані, *routing recipient* – конкретний адресат, *existing file* – наявний файл, *running head* – верхній колонтитул, *programming code* –

програмний код, multiprocessing platform – багатопроцесорна платформа, lining numerals – прописні цифри, incoming mail – вхідна кореспонденція.

2. Д+І, наприклад: *floating point – плаваюча крапка, recurring appointment – повторюваний захід* та ін.

3. Іназ+І род, наприклад: *sizing handle – маркер розміру, sampling frequency – частота опитування, mailing list – список розсилання.*

3. Одночленний термін, наприклад: *filing system – картотека.*

4. Описовий вираз, наприклад: *hanging indent – негативний відступ, абзац із виступаючим вперед першим рядком.* Англійська модель **P II+N** в українській мові має еквіваленти:

1) П+І, наприклад: *continued access – безперервний доступ, unauthorised access – несанкціонований доступ, shared name – мережне ім'я, screened host – екрановий хост, rooted hierarchy – коренева ієрархія, numbered outline – багаторівнева схема.*

2) Д+І, наприклад: *arbitrated loop – керована петля, tested interoperability – гарантована сумісність.*

3) Описовий вираз, наприклад: *shared account – спільно використовуваний обліковий запис, shared libraries – бібліотеки колективного доступу*.і т.д. Англійська модель **PropN+N** має таку еквівалентну їй модель в українській мові: Іназ+Ірод, наприклад: *Didot system – система Дідо* Англійська модель **Num+N** має, як правило, такий еквівалент в українській мові: І+Ч, наприклад: *zero suppression – придушення нулів* і т.п.

Модель А+PI українською мовою перекладається за моделлю П + І, наприклад: *electronic eavesdropping – електронне прослуховування, adaptive routing – адаптивна маршрутизація.* Термінологічні словосполучення можуть бути як двокомпонентними, так і багатоконпонентними (*disaster recovery disk*), але вони є структурно ідентичними – у препозиції використовуються іменники в атрибутивній функції (*default application*),

прикметники (*personal computer*) або іменник + прикметник (*virtual machine manager*).

Скорочення – процес усічення слова шляхом апокопи, афези чи синкопи: *op, param, char, doc, app*. Різновидом скорочення є абревіатури та акроніми. Скорочення як засіб утворення слів залишається одним із найбільш продуктивних у сучасній англійській мові, що пояснюється тенденцією до збільшення темпу життя і до економії мовних засобів. Наявність акронімів є однією з типологічних однак, притаманних науково-технічному типу тексту. Акроніми є одним із видів економії мовних засобів і слугують компресії інформації на лексичному рівні. Використання абревіатур/акронімів стає можливим завдяки тому, що адресат володіє спільним з автором тезаурусом.

У сфері інформаційних технологій поширене вживання абревіатур/акронімів спричинене відносною численністю багатоконпонентних термінологічних словосполучень, скорочення яких необхідне для економії місця.

Напр.: *ROM – Read Only Memory*

RAM – Random Access Memory

SIP – Single In-line Package

SDLC – Synchronous Data Link Control

TCP/IP- Transmission Control Protocol/Internet Protocol

Соколова І.В. дослідила способи утворення термінів-неологізмів та способи їх перекладу. Розглянемо їх. Для позначення понять у галузі інформаційних технологій одним із найпродуктивнішим способом словотворення є надання нового значення вже існуючим лексичним одиницям (*menu, to crunch, file, application*).

Приклади утворення комп'ютерних термінів шляхом афіксації не дуже численні, але й вони посідають чинне місце у термінологічній структурі англійської мови (*hacker – hackerese; bug – debug enter – reenter*).

Поширеним способом утворення комп'ютерних неологізмів також є композиція (*keyboard, filename, software, spreadsheet, backspace, chipset, etc.*).

Так звані „синтаксичні” складні слова є типовими для англійської мови і досить часто зустрічаються у сфері інформаційних технологій (*ready-to-use, black-and-white, clear-to-send, object-oriented etc.*).

Більш того, серед комп'ютерних термінів є приклади синтаксичних складних слів у формі акронімів, які передають граматично і синтаксично оформлену фразеологічну єдність.

Напр.: *WYDIWYS (What You Do Is What You See)*. *WYSIWYG (What You See Is What You Get)*. *PnP (Plug and Play)*. *FILO (First-In, Last-Out)*.

Продуктивність експлікації при перекладі на українську мову також пояснюється розбіжностями у засобах творення слів та словосполучень.

В англійській мові, аналітичній за своєю структурою, переважають багатоконпонентні безприйменникові словосполучення, що не притаманні українській мові і створюють певні труднощі в процесі перекладу. Труднощі при перекладі багатоконпонентних словосполучень часто усуваються за допомогою калькування зі зміною послідовності компонентів словосполучення.

Пр.: *CSMA/CA (Carrier Sense Multiple Access/collision Avoidance)* – колективний доступ з контролем несущої і вилученням конфліктів;

BIOS (Basic Input/Output System) – базова система вводу-виводу.

Перевагою калькування над експлікацією є те, що експлікація багатослівна, а у випадку калькування кожному елементу словосполучення на мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення мовою перекладу, отже, реалізується принцип економії мовних засобів. Іноді експлікація діє сумісно з калькуванням, як, наприклад:

MS-DOS (MicroSoft Disk Operating System) – дискова операційна система фірми Microsoft;

EISA (Extended Industry Standard Architecture) – розширений промисловий стандарт (шинної) архітектури.

Висновки. Лексичні одиниці української мови, так само, як і англійської, розвивають нові значення для позначення нових понять і об'єктів. Прикладами функціонування лексичних одиниць у новому лексико-синтаксичному варіанті є такі терміни, як *меню „список команд”*, *програма „комп'ютерна”*. Більшість із цих новоутворень пройшла синхронний шлях разом з англійськими термінами у процесі розвинення нового значення, тому точніше було б вважати, що було запозичене нове значення, а не лексична одиниця [3].

Таким чином, термінологічна система галузі інформаційних технологій має динамічний характер, про що свідчить виникнення нових лексичних утворень для позначення інноваційних розробок у цій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єнікєєва С.М. Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови: Дис...канд. філол. наук: 10.02.04 / Запорізький держ. ун-т – Запоріжжя, 1999. – 176 с.
2. Кабінет Міністрів України. Постанова „Про затвердження Порядку локалізації програмних продуктів (програмних засобів) для виконання Національної програми інформатизації” від 16 листопада 1998 р. N 1815.
3. Кацнельсон С. Д.: Содержание слова, значение и обозначение. – М., 1987. – С. 70.
4. Лилова А. Введение в общую теорию перевода. – М.: Высшая школа, 1995. – 256 с.
5. Лотте Д.С. Как работать над терминологией. Основы и методы. – М., 1968 — 63 с.
6. Науково-технічний переклад: Конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей / Черкаський держ.

технологічний ун-т / Людмила Олександрівна Андрієнко (уклад.). – Черкаси: ЧДТУ, 2002. – 91 с.

7. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект): Монографія. – К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997. – С. 303.

8. Проблеми української термінології // Вісник Львівського національного університету «Львівська політехніка». – № 453. – Львів, 2002. – С. 183–243.

9. Словарь по программированию. Английский, русский, немецкий, французский. – М: Русский язык, 1991. – 286 с.

10. English–Ukrainian Computer Glossary and Short Glossary of Audio–Visual Technology. Compiled by: Peter Fedynsky, Tamara Horodysky, Teresa Kikena, Richard Robin. Canadian Institute of Ukrainian Studies Press. University of Alberta. Edmonton, 1990. – 30 p.

ГЕРАСИМЕНКО М.М.,

ПАВЛЕНКО С.С.,

студенти 3 курсу спеціальності «Філологія (Переклад)»

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доцент, завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Інтенсифікація сучасного життя, стрімкий розвиток у сферах науки та техніки, поява нових спеціальних слів для позначення об'єктів та явищ, а також попит на інтернаціональну співпрацю, що невпинно

зростає, пояснюють актуальність питань розробки нових підходів в перекладацькій діяльності. Термінологічна лексика займає провідне місце в будь-якій специфічній галузі науки, а необхідність її адекватного перекладу в науково-технічній літературі знаходиться в центрі проблематики перекладу вузькогалузевих текстів. Не винятком серед галузей, що розвиваються, являється й медична. За останні кілька десятиліть спостерігається стрімкий прогрес медичної науки, зокрема в країнах Європи та США, що супроводжується розробкою нових методів обстеження та діагностики, а також лікування. Поглиблюються й знання в раніше відомих галузях. Все це призводить до виникнення нових термінологічних одиниць. Зважаючи на те, що так званою «міжнародною мовою наукового спілкування» вважається англійська, існує нагальна потреба перекладу великої кількості наукової медичної літератури на українську мову та дослідження даного дискурсу.

Проблемами термінології займалися такі лінгвісти як Винокур Г.О., Реформатський А.А., Даниленко В.П., Гринев С.В., Мостовий М.І., Карабан В.І., Суперанська А.В. та інші. Питаннями особливостей англомовного медичного дискурсу – Хайновська Т.С., Поворознюк Р.В., Хацер Г. О., Боцман А. В., Вострова С. В., Зубова Л. Ю., Петрова О. Б., Самойлов Д. В. та ін.

За визначенням, поданим у «Великому тлумачному словнику», термін являє собою слово чи словосполучення, що має чітке спеціальне поняття в певній галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя; з іншого боку це може бути слово чи вислів, що вживається в конкретному середовищі, на певній території людьми спеціального фаху [1].

На думку Г.О. Винокура та Б.Н. Головіна терміном являється не спеціальне слово, а слово, яке має специфічну функцію, тому терміном може бути будь-яка лексична одиниця мови, що знаходиться у межах відповідної фахової мови та формує професійне поняття [2, 3]. Таким

чином, основною функцією терміну являється фіксація змісту поняття в конкретній сфері діяльності. У свою чергу, Т.Р. Кияк вказує на те, що терміни мають поглиблені наукові значення, на противагу повсякденним словам, які позначають розповсюджені примітивні поняття [5].

Серед характерних ознак терміну виділяють: точність (термін точний і однозначний в межах конкретної терміносистеми, що відноситься до певної галузі); дефінітивність (термін має регламентовану дефініцію, тобто визначає в певних межах конкретне поняття); системність (термін належить до певної термінологічної системи спеціальної галузі знань); номінативність (термін позначає спеціальне поняття в конкретній сфері діяльності); стилістичну нейтральність (термін позбавлений емоційно-експресивного забарвлення); умотивованість (кількість інформації, що була включена до внутрішньої форми лексичної одиниці)[7].

Д.С. Лотте ввів поняття «ідеального терміну» як слова, що виражене іменником, який має монозначність. Проте, з таким висловленням важко погодитись, оскільки термін може змінювати значення в залежності від терміносистеми, в якій він знаходиться. Тож з 1970-х років лінгвісти розпочали вивчення терміну не як «ідеального», а як такого, яким він і насправді є.

Таким чином, підсумовуючи погляди різних дослідників, можна сказати, що термін – це спеціальне слово в його особливій функції, що співвідноситься з науковим поняттям та мовою науки [7].

Одним із важливих та складних питань сучасної практики перекладу вважається визначення засобів досягнення еквівалентності при перекладі термінів у науково-технічних текстах.

Як зазначає В.І. Карабан [4], термін можна максимально конкретно передати засобами іншої мови лише зрозумівши його морфологічну словотворчу структуру. Вона може бути утворена різними способами: префіксальним, суфіксальним, шляхом складання основ та ін. Так, В.І.

Карабан виділяє наступні види термінів: прості; похідні (префіксальні, суфіксальні, префіксально-суфіксальні); складні (терміни, утворені основоскладанням); терміни-словосполучення (по-іншому в літературі можуть називатись як «складені терміни»). Додатково можна виділити терміни-абревіатури, терміни з буквеними умовними позначеннями, терміни-символи (математичні, хімічні, астрономічні та інші), терміни-номенклатури.

Основними способами перекладу термінів, в тому числі і медичних, являються транскодування шляхом транслітерації чи транскрипції, калькування, лексико-семантичні заміни (генералізація, конкретизація, модуляція, експлікація, адаптація, компенсація, ампліфікація), антонімічний переклад [6]. При перекладі термінів-словосполучень можуть використовуватись такі загальновідомі прийоми перетворення граматичних структур, як перестановка, заміна, додавання та вилучення.

Метою роботи було проведення аналізу структури 468 англомовних медичних термінів та визначення частоти використання перекладацьких прийомів при їх перекладі на українську мову на основі оригінальних наукових медичних статей журналу “Gastroenterology” (Volume 149, Number 4, October 2015) та їх перекладу в серії випусків Українського науково-практичного спеціалізованого журналу «Сучасна гастроентерологія» 2016-2017 років.

Було встановлено, що кількість термінів в медичному тексті становить в середньому 37,6%, що в деяких фрагментах тексту може сягати 57,3%.

Найбільш часто зустрічаються прості терміни, що складають 43,8% загальної кількості, при цьому 31,8% виражені іменником, решта – прикметником. Тож роль «ідеального терміну» являється провідною в структурі медичної терміносистеми. Проте, розповсюдженим явищем являються терміни-прикметники (ulcerative – виразковий/такий, що

відноситься до процесів, пов'язаних з виразкою утворенням; infectious–інфекційний та ін.).

При проведенні аналізу похідні та складені терміни було об'єднано в одну групу, оскільки в основі їх словотворення лежить використання грецько-латинських структур (префіксів, суфіксів, закінчень при утворенні похідних та основ при творенні складених термінологічних одиниць), що й розкривають значення терміну. Розповсюдженість похідних та складних термінів становить 25%. Серед них зустрічались такі терміни, як *etiology* (*aitía + logiá*) – етіологія, *dyspnea* (*dys + pnoë*) – задишка, *gastritis* (*gastr + ïtis*) – гастрит та ін. Утворення складних однослівних термінів відбувається шляхом сполучення двох або кількох коренів (основ) слів грецького, рідше латинського, походження за допомогою спеціальної голосної -o- чи без неї. Наприклад, *ile-o-stāsis* – застій кишкового вмісту в клубовій кишці, *nephro-ptōsis* – опущення нирки, *brady-cardia* – зменшена частота серцевих скорочень, *haem-o-globīnum* – гемоглобін. При утворенні нових слів часто використовується злиття грецького похідного з сучасними лексичними одиницями (*phytopreparation* (*φυτόν+preparation*) – фітопрепарат).

Терміни-словосполучення зустрічались у 22% випадків, при цьому епоніми (напр. *Crohn'sdisease* – хвороба Крона) становили 3% цієї кількості, однак в літературі попередніх років, за результатами роботи деяких науковців, вони зустрічались значно частіше.

Терміни-аббревіатури (*RNA* – РНК, *ECG* – ЕКГ, *MRI* – МРТ) становили 7,7%, номенклатури (*genePMS2* – ген PMS2, *CD4 lymphocytes* – CD4лімфоцити) 0,6%, а терміни-символи (*T1/2*, *mL*, *g/L*, □) – 0,9%, хоча їх однорідність варіювала в залежності від виду роботи, що було описано в статті. Так, тексти фармакологічного напрямку переповнені термінами-символами, генетичні експертизи – номенклатурними термінами, а на аббревіатури багаті клінічні дослідження.

Проаналізувавши структуру медичних термінів, було визначено основні способи їх перекладу. Найбільш часто при перекладі медичних термінів використовуються транслітерація та транскрипція (50,2%) в приблизно однаковому співвідношенні. Це пояснюється розповсюдженістю грецько-латинських похідних, появою неологізмів та використанням номенклатур у галузях фармакології та діагностичної медицини (так, назви препаратів та процедур обстеження зокрема не мають варіантних відповідників з метою уніфікації термінів на міжнародній арені). Однак, при перекладі способом транслітерації та транскрипції не слід забувати про "фальшивих друзів перекладача", оскільки неадекватне використання такого способу перекладу призводить до грубих викривлень змісту.

Одним з головних прийомів перекладу англійських простих медичних термінів українською мовою є переклад за допомогою лексичного еквіваленту (варіантним відповідником), тобто передача постійної лексичної відповідності, яка точно співпадає зі значенням слова(44,9%).

Особливу увагу необхідно звернути на переклади термінів-абревіатур та номенклатур, оскільки вони можуть бути перекладені різними способами в залежності від повного розшифрованого словосполучення, яке вони означають. Наприклад «ECG» (electrocardiography) – ЕКГ (транслітерація),

«PCR» (polymerasechainreaction) – ПЦР (еквівалент), «Thcell» - Тhклітина (еквівалент з номенклатурною назвою, яку необхідно лишати оригінальною).

Переклад простих англійських термінів можливий також шляхом опису значення (експлікації). Цей прийом застосовується при перекладі новітніх авторських термінів-неологізмів, що досі не мають варіантного

відповідника і зустрічається у 4,9% випадків. Наприклад, «hospital-basedstudy» – дослідження, що проводиться на базі лікарень і т.д.

Велика кількість термінів набувають відтінку «осучаснення». Так, наприклад, термін

«gastrointestinal» може транслітеруватись як «гастроінтестинальний», що часто зустрічається у сучасній літературі, а також він має відповідник «шлунково-кишковий». Серед проаналізованих термінів 6,8% мали кілька варіантів перекладу на українську мову, серед них: «upperendoscopy» - 1) верхня ендоскопія,

2) фіброгастроудоденоскопія; «clinicaltrial» - 1) клінічний трайл, 2) клінічне випробовування та ін. Тобто так звана «багатоеквівалентність» має місце всередині однієї термінологічної системи.

Калькування не являється доцільним методом перекладу термінологічних одиниць, оскільки його можна застосовувати тільки за умови збереження перекладним відповідником норми вживання і сполучуваності слів в українській мові [8], що рідко зустрічається в термінологічних системах. Генералізація та конкретизація не можуть бути використані при перекладі термінів, оскільки це може змінити точність передачі інформації або спотворити її, що принципово важливо для медичної галузі. Прийоми модуляції, компенсації та адаптації можуть базуватись на суб'єктивній оцінці перекладача, тож його використання не було виявлене в дослідженні.

Ампліфікація та антонімічний переклад не зустрічались у фрагменті тексту, що аналізувався в даній роботі, проте дані прийоми можуть використовуватись висококваліфікованими перекладачами-медиками з метою уникнення великої кількості повторів (антонімічний переклад) чи деталізації скорочених термінів (ампліфікація) з метою полегшення сприйняття цільовою аудиторією. Використання даних прийомів вимагає

глибоких знань не лише в області гуманітарних наук, а й в конкретній галузі медицини.

Таким чином, кількість термінів, що зустрічаються в медичній літературі підтверджує актуальність обраної теми та необхідність вивчення особливостей термінотворення, а також перекладу термінологічної системи медицини. Найбільш розповсюдженими являються прості, складні та похідні, дещо рідше – складені терміни. Основними методами перекладу є транскрипція та транслітерація, що потребують впевненості в відсутності варіантного відповідника терміну, який також займає чільне місце в структурі прийомів, які використовуються для перекладу медичної терміносистеми. Описовий переклад використовується здебільшого при необхідності передачі змісту термінів-неологізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. 1440 с.
2. Винокур Г.О. Говорящий и слушающий. Вариант речевого поведения / Г.О. Винокур. М., 2005. 172 с.
3. Головин Б.Н. Основы культуры речи / Б.Н.Головин. – М.: Высшая школа, 1980. 276 с.
4. Карабан В.І.: Переклад англійської наукової і технічної літератури: [учбовий посібник] / В.І. Карабан. – Вінниця. Видавництво «Нова Книга», 2004. 576 с.
5. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения : [учеб. пособие] / Т.Р. Кияк – К.: УМКВО, 1989. 103с.
6. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высшая школа, 1990. 253 с.
7. Стацюк Р.В. Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці / Р.В. Стацюк // Мовознавство. – Том 2, №5. 2016. С. 112-115.

8. Черноватий, Л. М. Психолінгвістичні основи теорії педагогічної граматики / Л. М. Черноватий. –Х. : Основа, 2006. – 245 с.

ГНІТЬКО ТЕТЯНА СЕРГІЙВНА,

студентка 2 курсу магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ

ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін

Полтавський інститут економіки і права

ВИНИКНЕННЯ Й РОЗВИТОК КОНТРАКТНОГО ПРАВА

Вступ. Фахова компетентність є невід'ємною частиною перекладацького процесу. Вона тлумачиться як здатність перекладати на фаховому рівні, а також як сукупність навичок, умінь та знань, що є необхідними для забезпечення цієї здатності. Дослідники виділяють наступні 5 компетенцій, що входять до складу фахової компетентності: білінгвальна, екстралінгвістична, перекладацька, особистісна та стратегічна [15, с. 85]. У даній роботі подано виклад змісту 2 компетенцій, а саме екстралінгвістичної та перекладацької. Екстралінгвістичну компетенцію складають фонові та предметні знання. У цьому розділі ми розглянемо саме їх, адже без усвідомлення цих аспектів переклад текстів у галузі контрактного права є надзвичайно ускладненим.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фонові знання – це сукупність знань, що є необхідними для розуміння тексту у певній галузі, а також знання історії розвитку цієї галузі [15, с. 85].

Право в реальному житті виступає у вигляді загальнообов'язкових правил та норм поведінки, що безпосередньо видаються або затверджуються державою. Норми видаються у формі різних нормативно-правових актів, тобто законів, постанов, указів, інструкцій і т. п., які прийнято називати «формальна закріпленість норм». Вся сукупність правових норм об'єднується в єдину систему прав, притаманну певній державі, в силу чого право виступає як система норм. За порушення цих правил та норм до порушника застосовуються різні заходи державного впливу [1, с. 19].

Договірне (контрактне) право як галузь права – це система правових норм, що регулюють договірні відносини [7]. У сучасному розумінні, договором (контрактом) признається угода двох або більше сторін про встановлення, зміну чи припинення громадянських прав чи обов'язків [4, с. 1].

Вивчення проблем договірних відносин має як теоретичне, так і практичне значення, саме тому їх розгляд у історичному аспекті є дуже важливим [13, с. 7]. Шлях розвитку зобов'язального права, як і права в цілому, є досить складним та суперечливим. У найдавніший період історії людства діяла сила звичаїв, традицій та общин, що перешкоджало зародженню нових правових норм, становленню та розвитку кодифікації. Однак, утворення держав, процеси розпаду общин та виникнення приватної власності створили необхідні передумови для правової діяльності [13, с. 12]. Об'єктивний історичний процес сприяв тому що договірні відносини виникали в багатьох сферах суспільного життя – починаючи від сімейної сфери і завершуючи сферою господарського обороту. Це пояснює те, що приватні відносини є об'єктом регулювання не однієї, а багатьох галузей права, а договір є наскрізним інститутом абсолютно всіх приватно-правових галузей права [6, с. 132].

Розвиток та становлення такої юридичної галузі як контрактне право бере свій початок з часів Римської імперії [9, с. 13]. Римське право займає в історії людства дуже важливе місце. Коли Рим почав ставати центром політичного життя світу, він також став центром всесвітнього торгівельного обігу. На його території постійно зав'язувалися численні ділові відносини між представниками різних країн, що зумовило необхідність створити нове право задля того, щоб розв'язувати спори, які виникали в цих відносинах. Це право повинно було бути вільним від національних особливостей, бути всесвітнім, універсальним, та таким, що має юридичну ясність та міцність [9, с. 14].

Договірне право Риму є зобов'язальним правом, яке стало основою його кодифікацій. Багато видів договорів, що базуються на римському праві, існують і в наш час [2, с. 134]. Ще римські юристи зазначали, що договори є найбільш розповсюдженим джерелом виникнення цивільних зобов'язань і надавали їм особливого значення. Римське право мало цілісну й досконалу систему договірних конструкцій, у якій були визначені особливості укладання, зміни та припинення договірних зобов'язань [3, с. 4].

Саме римське право представило ранній розподіл між різними видами контрактів залежно від природи угоди. Існувало чотири категорії консенсуальних контрактів, та чотири види контрактів на утворення прав на власність, таких як застава (*pignus*) або гарантована застава (*mutuum*) [17, с. 165]

Формування та розвиток римського права відбувалися протягом майже тисячоліття. На ранніх етапах розвитку Римської держави відносини між жителями Риму регламентувалися нормами *jus Quiritium* (*jus civile*) — права квіритів (права цивільного), тобто національного римського права [8, с. 36].

У Давньому Римі право в цілому та зобов'язальне право зокрема досягло найбільшого рівня розвитку. Діяльність римських юристів сприяла створенню принципово нових інститутів договірного права, які потім неодноразово реципувалися різними державами пізніших епох. Римське право позначило структуру всієї системи договірних відносин шляхом проведення їх чіткої класифікації, засновуючись на визначенні кожного окремого виду договору [13, с. 29].

У давні часи, на ранньому етапі розвитку суспільства, не існувало поняття «будь-який договір сам по собі створює обов'язок між сторонами» [9, с. 357]. Усі відомі нам найдавніші угоди римського права характеризувалися строгим формалізмом, який цілком відповідав часу свого існування: соціально-економічному строю римської давньо-республіканської держави, малорухомості майнового обігу через натуральну форму господарства, відсутності карбованої монети [2, с. 136].

Основною частиною у договорі був не намір сторін, а форма, яку приймала їх угода. Вважається, що найдавнішими є угоди мени – *Mancipatio*, *Sponsio* та *Nexum*. *Mancipatio* – це договір, під час укладання якого відбувалася передача речі та метала між сторонами. *Sponsio* – це договір більш релігійного характеру (той, хто давав обіцянку, промовляв клятву). *Nexum* – це договір власного займу, який укладався як і *mancipatio*, але тут речі не передавалися, а замість цього зважувалася певна кількість металу (пізніше – монет) [2, с. 135]. Це були вербальні договори, які укладалися на підставі усного проголошення певних слів, формул або фраз. Юридичну чинність вони набували з моменту їх проголошення [8, с. 377]. Ритуал відбувався у присутності сторін, п'яти свідків, вагаря, за допомогою міді та ваг. Волевиявлення сторін супроводжувалося символічними діями та ритуальними фразами. Ці фрази були строго визначеними та виражали суть угоди, яку не можна було порушити. Обов'язків між сторонами угоди не виникало [2, с. 135].

Тільки коли держава встановила гарантовану відповідальність за порушення вказаних видів договорів, виникав обов'язок. Крім того, сам термін «*contractus*» не використовувався у давньому римському праві у значенні джерела виникнення зобов'язання. Терміни *contrahere*, *contractus* «лише вказували на зобов'язальні ланцюги, саме зобов'язання» [10, с. 239]. В класичному праві уявлення про зобов'язальні угоди змінюється, змінюється й значення терміну «*contractus*» – погодження суб'єктів стає його необхідним елементом поняття [13, с. 30].

Однак, не будь-яку угоду можна вважати договором (контрактом). За римським правом, тільки деякі угоди надавали право на позов, та саме вони встановлювали цивільні зобов'язання. Римські юристи розрізняли 2 види угод: *pactum* або *pactio* у технічному сенсі слова, та *contractus* [2, с. 131].

За римським правом, контракт («*contractus*») – це дозволена угода, визнана цивільним правом як основа зобов'язальних відносин між сторонами (*ita ius esto*) [13, с. 29].

На відміну від *contractus*, пакти (*pactum*) – це неформальні угоди будь-якого змісту, які за загальним правилом не користувалися позовним захистом [2, с. 166]. З часом, деякі з них отримали позовний захист та стали називатися «вдягнутими» пактами. А ті, що так і не були визнані цивільним правом, називалися «голими» пактами. Таким чином, у класичному римському праві до контрактів стали відносити тільки певні угоди, які були визнані *ius civile* та мали позовний захист [13, с. 30].

Із розвитком економічного життя Риму, на яке мали вплив збільшення території держави, поява карбованої монети, збільшення кількості рабів, зростання товарообігу, виникла необхідність у нових договірних формах. У зв'язку зі змінами в економічному розвитку нові відносини потребували урегулювання, а старі форми договорів вже не могли задовольняти новим вимогам. Тому після створення Законів XII

таблиць з'являються нові форми угод: *stipulatio*, *expensilatio* та *mutuum* [2, с. 136].

Стипуліція (*stipulatio*) – це формальний, абстрактний та усний контракт, що встановлює зобов'язання. Він укладався шляхом використання усталеної словесної формули, за якою одна сторона обіцяє дати чи зробити те, що в неї попросили [21].

Expensilatio, у свою чергу, є письмовим контрактом, а *mutuum* – неформальна позика, що з'явилася наприкінці республіканського періоду [2, с. 136].

Закони XII Таблиць (лат. *duodecim tabularum*) є пам'ятником давньоримського права та датуються 451—449 роками до н. е. [11, с. 21–33]. Це кодифікація державного закону від народу (*lex publica*) у Стародавньому Римі. Закони XII Таблиць були створені спеціальною комісією з 10 осіб (*decemviri legibus scribundis*) і регулювали практично усі сфери життя (в юридичному плані – дії/події, що мали місце повсякчас) [21]. У 449 році до н.е. децемвіри намагалися узурпувати владу. Спроба не вдалася, але всі закони, які вони прийняли і які були ухвалені сенатом та центуріатними комісіями, зберегли свою дію. Вони були записані на 12 таблицях, але знищені під час нашествия галлів [16]. Нажаль, оригінальний текст Законів XII Таблиць не зберігся та реконструюється на основі згадувань та посилок у працях римських письменників та юристів (Цицерон, Гай, Ульпіан та ін) [12].

Сучасні вчені неодноразово намагалися зібрати разом усі ці окремо передані нам положення Законів XII Таблиць та розташувати їх в тому порядку, в якому вони знаходилися на кожній з первісних таблиць. В Юстиніанівському зводі збереглися витримки із коментаря до XII таблиць (вона складалася з 6 книг), автором якого був Гай [9, с. 120]. Припускаючи, що Гай дотримувався порядку таблиць та кожну одну книгу коментаря присвячував двом таблицям дійсного законодавства, було зроблено такий

розподіл: Таблиці I-III – процесуальне право, Таблиця IV – сімейне право, Таблиця V – спадкове право, Таблиця VI – зобов'язальне право, Таблиця VII – сусідське право, Таблиці VIII-IX – кримінальне право, Таблиця X – сакральне право, Таблиці XI-XII – різне (наприклад, заборона шлюбу між патриціями та плебеями, забезпечення боргу, крадіжка, підробка речей) [5, с. 54-63].

У цілому, Закони XII Таблиць є однією з перших пам'яток рабовласницького права античного світу, в якому зафіксовано засади життя римської цивільної общини та засади інститута приватної власності. Цей кодифікований звід відіграв значну роль у розвитку сучасного права, та також такої його галузі, як контрактне право [14, с. 61].

Контрактне право XXI сторіччя не може розглядатися відособлено, ізольовано: це єдиний історичний процес, де новий XXI вік є одним з наступних етапів [13, с. 5].

В теперішній час в процесі виникнення зобов'язань домінуючу роль відводиться договорам. Нині договір, поряд із правовими нормами, являє собою один з основних засобів регулювання суспільних відносин [3, с. 4].

На сучасному етапі на рівні національних систем права виділяють контрактне/договірне право (*contract law*), об'єктом якого є договірні відносини приватного характеру, а джерелами відповідно національне законодавство. В країнах континентального права контрактне право часто розглядається як інститут зобов'язального права, або як підгалузь цивільного права, наряду з сімейним, спадковим, майновим правом. Країни загального права наслідують багатовікові традиції виокремлення контрактного права в окремий інститут [6, с. 133]. В світі сучасного права, яке відзначається значним рівнем правової уніфікації, зокрема в рамках інституцій об'єднаної Європи, нагальною постає проблема фрагментації права, як децентралізуючого фактору. Однією з причин правової

фрагментації є різне сприйняття однорідних правових явищ у правових системах різних країн, і як наслідок, їх різне регулювання [6, с. 131].

Історія англійського контрактного права зазнала значного впливу давньогрецької та римської філософської думки. У законах Платон приділяв мало уваги формам угод, але виокремив ті ж самі базові категорії скасування угод, що існують і сьогодні. Римське право визначило окремі категорії договірних відносин, кожна із власними вимогами, які необхідно виконати задля дотримання обіцянки [18].

За останнє сторіччя контрактне право разом із американським та англійським суспільством зазнало «значних змін» [20, с. 415]. Американське контрактне право здебільшого відноситься до Загального права. Загальне право, у свою чергу, отримало розвиток в Англії разом із зростанням централізованого уряду, включаючи централізовану правову систему. Перетворення англійського суспільства з феодалного земельного у суспільство, що засновано на виробництві та торгівлі, зумовило значні зміни Загального права [19, с. 1].

Висновки. Значний вплив на розвиток сучасного контрактного права мали закони, прийняті різними державами, які визначили засади контрактного права в усталеній формі. Історія сучасного американського договірного права починається з англійських суддів та письмених трактатів, які вийшли за межі всеохоплюючої процедурної структури англійських форм дій задля знайдення загальних принципів, що об'єднували судові рішення, за якими сторони могли б покласти на владу держави для отримання позовної сили [19, с. 2]. Яке місце займає контрактне (договірне) право в правовій системі США, розглянемо у наступному параграфі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алимов В. В. Юридический перевод: практический курс / В. В. Алимов. – М. : Ком Книга, 2005. – 160 с.

2. Барінова М. А. Римское частное право / М. А. Барінова, С. Т. Максименко. – М. : Юстицинформ, 2006. – 208 с.
3. Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / [І. В. Жилінкова, В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін.]. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – 116 с.
4. Калемина В. В. Договорное право. Курс лекций / В. В. Калемина, Е. А. Рябченко. – М. : Омега-Л, 2009. – 300 с.
5. Карасевич А. О. Політологічна енциклопедія: у 9 т. / А. О. Карасевич, Л. С. Шачковська. – Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. – Т. 3: ЛІТЕРИ – Ж, З, І, К, Л. – 2016. – 768 с.
6. Магрело М. В. Міжнародне контрактне право : проблеми визначення предмета / М. В. Магрело // Юридична наука. – 2013. – №4. – С. 131–139.
7. Навчальні матеріали онлайн. Поняття та загальна характеристика договірного права в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : http://pidruchniki.com/75067/menedzhment/ponyattu_zagalna_harakteristika_dogovirnogo_prava_ukrayini.
8. Підпригора О. А. Римське право / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
9. Покровский И. А. История римского права / И. А. Покровский. – Минск : Харвест, 2002. – 387 с.
10. Санфилиппо Ч. Курс римского частного права / Ч. Санфилиппо. – М. : БЕК, 2002. – 400 с.
11. Струве В. В. Хрестоматия по истории Древнего мира : в 3 т. / В. В. Струве / М. : Учпедгиз, 1950. – Т. 3: *Древний Рим*. – 1953. – 275 с.
12. Хронос : Всемирная история в интернете. Законы Двенадцати таблиц [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : http://www.hrono.ru/dokum/_000dok/12tablic.php.

13. Чалая Л. А. История договорного права : учеб. пособие / Л. А. Чалая, А. В. Лядова. – Владимир : Изд-во Владимирского гос. ун-та, 2008. – 172 с.

14. Чепурнова Н. М. История государства и права зарубежных стран / Н. М. Чепурнова, А. В. Серёгин. – М. : Евразийский открытый институт, 2007. – 198 с.

15. Черноватий Л. М. Зміст поняття «фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання / Л. М. Черноватий // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – №2. – С. 84–86.

16. Энциклопедия «Всемирная история». Законы XII таблиц (лат. Leges XII Tabularum) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу : http://w.histrf.ru/articles/article/show/zakony_xii_tablits_lat_leges_xii_tabularum.

17. Barry N. An Introduction to Roman Law / Nicholas Barry. – Clarendon : Oxford University Press, 1963. – 320 p.

18. History of contract law [Electronic resource] // Wikipedia. The Free Encyclopedia. – Access : https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_contract_law.

19. Orsinger R. R. The Rise of Modern American Contract Law [Electronic resource] / Richard R. Orsinger // Anderson, L.L.P. – 2015. – Access : <http://www.orsinger.com/PDFFiles/the-Rise-of-American-Contract-Law.pdf>.

20. Prat W. American Contract Law at the Turn of the Century [Electronic resource] / Walter Prat // Notre Dame Law School. – 1988. – Access : http://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=law_faculty_scholarship.

21. Twelve Tables [Electronic resource] // Wikipedia. The Free Encyclopedia. – Access : https://en.wikipedia.org/wiki/Twelve_Tables.

ГУСЕЙНОВА АЛЬОНА ВОЛОДИМИРІВНА,

студентка 4 курсу, спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін

Полтавський інститут економіки і права

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ СВІТОБАЧЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Вступ. Оскільки для носіїв будь-якої мови існують свої специфічні національно-культурні асоціації, не можна не погодитись із висловлюваннями Д.Б. Гудкова, який зазначає, що «фразеологічний фонд мови, як правило, відображає особливості світосприйняття її носіїв, що обумовлені національною культурою, аналіз якого має виявити не лише систему національних символів, а й культурних еталонів» [3, с. 192].

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку багатьох дослідників, прислів'я та приказки є так званими малими жанрами фольклору, які найбільш тісно пов'язаними із самобутніми особливостями певного етносу. Оскільки поняття етносу є одним із ключових для досліджень, виконаних у межах етнолінгвістики, зауважимо, що «етносом прийнято називати історичні спільності людей, які мають спільну мову, виразно диференційовану від інших традиційну культуру; власний менталітет, володіють усвідомленням єдності свого походження і культурної відмінності від інших спільностей, тобто етнічною самосвідомістю, що виражається у самоназві» [6, с. 17–18].

Прислів'я та приказки є «ментальними репрезентаціями, що відбивають потік свідомості через досвід, уявлення, культуру й світосприйняття» [5, с. 418]. Звернення до пареміологічного фонду різних мов з метою дослідження його універсальних та специфічних рис обумовлено тим, що саме в ньому зосереджені когнітивні процеси

сприйняття, розуміння і пізнання людиною навколишнього світу на різних етапах її розвитку [5].

Дослідження сучасної лінгвістики в галузі пареміології зосереджені, головним чином, на вивченні певних концептів, що реалізуються як у прислів'ях однієї мови, наприклад, в англійській мові, так і різних, в яких порівнюються лінгвокультурологічні аспекти концептів [2]. Вивчення концептів на матеріалі саме пареміологічного фонду є цілком зрозумілим, адже завдяки образності прислів'їв та приказок “той чи інший експлікований концепт відображається його носіями, з одного боку, глибоко та об'ємно, з іншого боку, володіє (відносно його носіїв та їх комунікації) високою лінгвопсихологічною привабливістю” [8, с. 103]. Значна увага приділяється аксіологічності паремійних одиниць відтворенню народних традицій та обрядовості у паремійному фонді певних мов, вивченню відтворених у пареміях символів, що є характерними для того чи іншого етносу.

Зоосемізми як окремі лексичні одиниці і як компоненти стійких словосполучень широко представлені в усіх мовах світу і належать до одних із найдавніших і найпоширеніших. Вивчення найменування тварин (фаунізмів, анімалізмів, зоосемізмів, зоонімів) у сучасній лінгвістиці відбувається у різних аспектах, зокрема, їх переносне значення висвітлено у роботах І. В. Холманських, А. А. Кипріянової, Л. С. Войтик та ін. У своїх наукових розвідках учені розглядають образний потенціал зооморфізмів, їх системну організацію, семантико-типологічну характеристику та виявляють національну специфіку зооморфних найменувань. Відомо кілька підходів щодо опису, термінології, семантичної структури слів, що називають тварин. Для прямого значення таких назв слугують такі терміни, як зооніми, зоосемізми. Найбільш зручним для виявлення етнокультурної специфіки анімалістичної лексики є дефініція зоонім – лексико-семантичний варіант слова, що виступає в якості будь-якої або

родової назви тварини і як метафорична назва при аналізі лексики з погляду емоційно-оціночної характеристики людини. Багато робіт відомих лінгвістів В. В. Виноградова, В. Г. Гака, Н. Д. Арутюнової, В. І. Телії та інших учених присвячено дослідженню семантичних, словоутворюючих і прагматичних можливостей зоосемізмів та їх похідних, серед яких особлива увага приділяється фразеологізмам із компонентом зоонімом. Це пояснюється тим, що зоосемізми, як окремі лексичні одиниці, а також як компонент стійких словосполучень (виразів), широко представлені в усіх мовах світу. Анімалізми в ході дослідження, підлягаючи нормам мови, утворюють свої закономірності, що вимагають спеціального вивчення. З огляду на поширеність і певну універсальність зоонімічної лексики в мовах світу, дослідження у цій галузі нерідко свідчать про частковий або обмежений характер. Відомо, що мова відбиває не лише актуальний стан культурного розвитку соціуму, а й забезпечує збереження культурних набутків минулих поколінь, а також виступає інструментом створення духовного і матеріального розвитку національної спільноти.

Метафоричність зооморфних та фітоморфних фразеологізмів, притаманна їм суб'єктивно-оцінна конотація, специфіка їх семантичних параметрів і синтаксичної структури багато в чому обумовлена їх референціальною сферою, основу якої становить імпліцитно виражений в них антропоцентризм як прояв давньої фольклорної традиції приписування тваринам певних рис людського характеру. У етнокультурі різних народів фразеологізми, що включають назви тварин, – це в першу чергу висловлювання про людину, її духовні і соціальні риси.

Вивчаються функції прислів'їв та приказок у повсякденному мовленні, де вони розглядаються як інструменти, що захищають думку індивіда у публічних інтерактивних ситуаціях – використання паремій у повсякденному діалогічному мовленні надає словам мовця переконливості за рахунок посилання на третю сторону, тобто на колективний досвід, що

міститься у пареміологічному фонді будь-якого етносу [11]. Вивчення прислів'їв застосовується у дослідженнях взаємозв'язку поколінь у різних культурах [10]. Значна увага приділяється місцю прислів'їв у вивченні іноземної мови, зокрема англійських прислів'їв та цитувань, які можуть слугувати "емоційним/когнітивним посередником" у вивченні іноземної мови [13].

Тваринний світ завжди був невід'ємною частиною життя людини. «Важливість тваринного світу для людини, її тісний зв'язок з цим світом, той факт, що людина споконвіку проводила аналогії між собою і тваринним світом» [7] безпосередньо відбивається в мові. Формула «людина – тварина» носить універсальний характер і досить чітко простежується в паремійному фонді англійської та української мов. Слід зазначити, що в паремійному фонді цих мов саме кількість прислів'їв і приказок про тварин є найбільш численною.

У мові закріплюються й фразеологізуються саме ті образні висловлення, які асоціюються з культурно-національними еталонами, стереотипами, що при вживанні в мовленні відтворюють характерний для тієї чи іншої лінгво-культурної спільноти менталітет. У зоолексиці найяскравіше виражаються особливості осмислення позамовної реальності. Це свідчить про індивідуальності образного мислення конкретного народу й про відмінності в ціннісній картині світу різних етносів, що є частиною складних асоціативно-психологічних процесів. Фауна, як екстралінгвістична база лексикологічного аналізу, знаходить, таким чином, своє специфічне відображення в мові, формуючи її лексичну підсистему, всередині якої виникають свої закономірності, що вимагають спеціального опису в різних соціальних конотаціях слів й сталих виразів у різних мовних культурах.

Національна культурна специфіка залежить від того, які уявлення носій мови має про тварину в проекції на людину, які фрагменти її досвіду

були лексично зафіксовані, а також у якій мірі представлені ці фрагменти у тій чи іншій мові у вигляді цілісних пріоритетів, образів, символів. Багатозначністю та фразеологічною активністю в мовах вирізняються назви тих тварин, з якими людина має найтісніші контакти, а саме домашні улюбленці (укр. собака, кіт, англ. dog, cat), свійські тварини (укр. свиня, віл, кінь, англ. pig, bull, horse) тощо. Наприклад, в українській мові така риса характеру, як тупість асоціюється з бараном: як баран в аптеці [9], дивиться як баран на нові ворота [9]. В англійській мові у такому значенні вживається зоонім Ass (осел): *act like the ass* – «валяти дурня» [12], *all asses wag their ears* – «дурні люблять судити про те, чого не знають» [12]. Зоосемізи належать до найпродуктивніших лексем, семантичні структури яких містять найбільшу кількість метафоричних значень, що вживаються для позначення людей. Так, до складу зоосемії входять також зооморфізми – одиниці фразеології із зоокомпонентом.

У Великобританії існує вислів *It's raining cats and dogs*, еквівалентний українському «лити як з відра», який в буквальному перекладі означає «лити котами і собаками». Виникнення цього фразеологізму пов'язують з тим, що раніше дахи будинків покривали таким матеріалом, який при намоканні ставав дуже слизьким, тому кішки, що гуляли по дахах, зривалися вниз – звідси і з'явився такий вираз для позначення сильного дощу.

Відмінними є також і назви тварин, найбільш часто вживаних в прислів'ях і приказках. Це можна пояснити тим, що кожна національність віддає перевагу різним тваринам, або ж якісь тварини більш поширені в цій місцевості. Наприклад, англійці шанують кішок і коней. Ми можемо знайти масу прислів'їв та приказок саме з цими тваринами.

If two men ride on a horse, one must sit behind;

Curiosity killed the cat.

Використання зоонімічного компоненту у пареміях також додає етнокультурної специфіки до значення виразу:

Smiling like a Cheshire cat.

Наведене прислів'я характеризує дуже широку і загадкову посмішку. Походить від образу посмішки Чеширського kota з «Аліси в країні чудес» написаної англійським письменником Льюїсом Кероллом [4]. Воно є чудовим прикладом, як характеристика персонажу твору стає об'єктом національного значення, і таким чином отримує відображення у пареміях.

A little bird told me.

Показує, що сказане було озвучено якимось таємним джерелом, яке не бажає бути відомим. Текст цієї приказки не фігурує ні в одній з версій Біблії, але кореневе джерело все таки скоріш за все біблійне, бо ця фраза згадується у Біблії короля Джеймса. Також різні автори, включаючи В. Шекспіра, протягом століть писали, що маленькі пташки приносили послання [1].

Кожна країна має свій символ, що також знаходить відображення в прислів'ях і приказках. Англійці багато століть тому в ході історичних подій вибрали троянду в якості свого символу. І ми можемо знайти масу прислів'їв та приказок саме з цим словом «rose»:

No rose without a thorn.

Life is not a bed of roses.

Висновки. Отже, англійський фразеологічний фонд – це складний конгломерат фразеологізмів, в тому числі і паремій. Національна специфіка паремій простежується у вживанні зоонімів та фітонімів. Вони виражають такі явища національної культури, які пов'язані з ставленням людей до своєї праці, помешкання, стилю життя, один до одного і матеріальних речей, які їх оточують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранцев К.Т. Английские пословицы и поговорки / К.Т. Баранцев. – К.: Радянська школа, 1973. – 175 с.
2. Басыров Ш.Р. Категория жизни и смерти в разноструктурных языках (на материале паремий и крылатых выражений) / Ш.Р. Басыров // *Studia germanica et romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання.* – 2009. – Том 6, № 1 (16). – С. 45–61.
3. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д.Б. Гудков. – М.: Просвещение, 2003. – 288 с.
4. Дубенко О. Ю. Англо-американські прислів'я та приказки / О. Ю. Дубенко. – К. : Нова книга, 2004. – 416 с.
5. Ковальська Н. Паремії як засіб відображення когнітивних процесів / Н. Ковальська // *Вісник Львівського університету. Серія Філологія.* – 2004. – Вип. 34. – Ч.1. – С. 412–418.
6. Макарчук С.А. Етнічна історія України / С.А. Макарчук. – К. : Знання, 2008. – 471 с.
7. Мокиенко В.М. В глубь поговорки: Рассказы о происхождении крылатых слов / В.М. Мокиенко. – СПб.: Азбука-классика, Авалонъ, 2007. – 256с.
8. Панченко О.О. Особливості вживання концепту “любов” в англійській пареміології / О.О. Панченко // *Нова Філологія.* – Запоріжжя, 2009. – С. 102–105.
9. Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мовно-інформац. фонд ; уклад. В.М. Білоноженко [та ін.] ; відп. ред. В. О. Винник. – К. : Наукова думка, 2003. – 1098 с.
10. Kaplan M.S. Using Proverbs to Explore Intergenerational Relations Across Cultures [Electronic resource] / Matthew Kaplan // *Construction and transfer of cultural knowledge. Conference proceedings.* – 2004. – Режим доступу: <http://www.ed.psu.edu/icik/2004Proceedings/section4-kaplan.pdf>.

11. Lauhakangas O. Use of proverbs and narrative thought [Electronic resource] / Outi Lauhakangas // An Electronical Journal of Folklore. – 2007. – Volume 35. – P. 77-85. – Режим доступу: <http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol35/lauhakangas.pdf>.

12. Speake J. Oxford Dictionary of Proverbs / Jennifer Speake. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – 625 p.

13. Zhu Yao-yun. The potential motivational values of English proverbs and quotations in Chinese EFL teaching / Zhu Yao-yun // Sino-US English Teaching. – 2008. – Volume 5. – № 8. – P. 6–12.

ЄЩЕНКО ІЛОНА РОМАНІВНА,

Науковий керівник: КУШНІРОВА Т.В

д. філол.н., професор кафедри германської
філології та перекладу,

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У РОМАНІ «ПОЛІАННА»

ЕЛЕОНОР ПОРТЕР

Переклад художнього твору – це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми. Англійський дослідник А. Тайлер висунув основні вимоги, яких мають дотримуватись перекладачі під час перекладу: переклад має повністю передавати зміст оригіналу; стиль і манера перекладу мають відповідати першоджерелу; переклад повинен досить легко читатися – як оригінал (Яблочнікова, 2019). Саме тому при перекладі використовуються перекладацькі трансформації, які відіграють надзвичайно важливу роль у перекладі багатьох творів. Багато дослідників присвятили свої роботи цьому питанню (В.І. Карабан,

Т.Р. Кияк, В.Н. Комісаров, І.В. Корунець, С.Є. Максимов, Я.І. Рецкер), хоча й нині немає єдності щодо основних проблем перекладознавства. Мета нашої статті – окреслити основні типи перекладацьких трансформацій у фрагменті роману «Поліанна» Елеонор Портер (перекладач - Б.Гора).

Основна мета перекладу - досягнення адекватності. Основне завдання перекладача для досягненні адекватності – доречно використати певні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу як можна точніше й детальніше передавав усю інформацію, закладену в тексті оригіналу при дотриманні відповідних норм мови. Поняття "перекладацька трансформація" зустрічається у роботах багатьох учених (Л.С.Бархударов, Р.К. Міньяр - Белоручев ін.), однак, на нашу думку, найконструктивнішим є визначення, запропоноване Я.І. Рецкером. За словами Я. І. Рецкера, перекладацька трансформація – це "прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті і знаходимо йому український відповідник" (Корунець, 2008).

Однією з найпоширеніших проблем при перекладі стає не врахування норм мови та культурологічний контекст мови перекладу. У нашій роботі ми дотримуватимемося класифікації трансформацій, запропонованої І.Рецкером, яка й наразі слугує орієнтиром для наукових розвідок сучасних дослідників. Дослідник виділяє два типи перекладацьких трансформацій : граматичні (заміна частин мови та членів речення) та лексичні (конкретизація , генералізація , змістовий розвиток, калькування , модуляція та адаптація) (Корунець, 2008). Дослідження перекладацьких трансформацій на основі роману Елеонор Портер “Поліанна” .

Аналіз перекладацьких трансформацій нами буде здійснено на прикладі окремих випадків фрагменту першої частини роману, необхідно залучати культурологічний контекст.

"You didn't know Miss Polly as I did," he argued. "She used ter be real handsome—and she would be now, if she'd let herself be."

" *Handsome* ! Miss Polly ! " (Porter, 2018).

«— Аби ж ти знала міс Полі так, як я, — заперечив він. — Колись вона була справжня краля. Та й зараз була б, якби схотіла.

— *Краля?* Міс Полі?» (Портер, 2004).

У даному випадку перекладач використовує лексичну трансформацію (модуляція), переклавши слово "Handsome" як "Краля". У цьому випадку відбулася заміна слова оригінальної мови одиницею мови перекладу, значення якої логічно витлумачується із значення початкової одиниці. Найчастіше це відбувається внаслідок причинно-наслідкових зв'язків.

"There, there, you poor lamb," she *crooned*, dropping to the floor and *drawing* the little girl into her arms. "I was just fearin! I'd find you like this, like this"(Porter, 2018)

— Ну, годі, годі, моє бідолашне ягнятко, — *заспокоювала* вона, опускаючись на підлогу і *пригортаючи* дівчинку. — Я так і знала, що вона вас доведе (Портер, 2004).

Необхідно зазначити, що переклад дексем "crooned", "drawing" за допомогою модуляції як "заспокоювала", "пригортаючи". Значення цих слів впізнається не за рахунок словникових відповідностей, а логічно виводиться із контексту. Насамперед це пов'язано з тим, що українська мова має більш забарвлену лексику, значну кількість синонімів, тому ми не будемо використовувати дослівний переклад ("тихо співати", "малювати"), оскільки це може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу.

“Fifteen minutes later *the great clock* in the hallway of the Harrington homestead struck six” (Porter, 2018).

“За п'ятнадцять хвилин *дзигар* у передпокої садиби Гаррінгтонів пробив шосту годину” (Портер, 2004).

У даному випадку перекладач використовує лексичну трансформацію, адаптацію, оскільки словосполучення “the great clock ” було перекладено як “дзигар ”. Тут відбувається заміна відомого невідомим, звичного незвичним. Такий різновид трансформації частіше застосовується при перекладі фразеологізмів, сленгу, усталених фраз, як це передбачає суспільна традиція. У цьому випадку було вжито слово “дзигар”, що стає синонімом до слова “годинник” для адаптації тексту до колориту української мови .

«What was it? What’s any lovers’ quarrel after it’s over?’ he snarled, pacing the room *angrily*” (Porter, 2018).

«Через що ми посварилися? А через що можуть посваритися двоє закоханих? – *зло чмихнув* він і забігав по кімнаті» (Porter, 2018).

У даному випадку спостерігається застосування такої перекладацької трансформації як додавання, оскільки у результаті перекладу лексема була замінена на словосполучення: “angrily” як “зло чмихнув ”. Такий переклад передбачає додавання лексичних одиниць відповідно до норм мови перекладу . Автор використав тут цей вид перекладу для більшої експресії, ґрунтовнішого відтворення події.

“ If it's Monday she's bound ter say she wished 'twas Sunday;
if you take her *jelly* you're pretty sure ter hear she wanted chicken” (Porter, 2018).

“Якщо сьогодні понеділок, вона шкодує, що то не неділя, а якщо принесеш їй *холодець*, їй неодмінно забагнеться курки” (Портер, 2004)

При перекладі Б.Гора застосовує калькування, переклавши слово “jelly” як “холодець ”. При застосуванні такої лексичної трансформації при

перекладі відбувається заміна морфем або слів їхніми лексичними відповідниками у мові перекладу . При цьому нове слово копіює структуру лексичної одиниці мови-джерела. Головна суть цієї трансформації полягає у формуванні нового слова, яке має схожу структуру початкової лексичної одиниці .

«School, in some ways, was a *surprise* to Pollyanna; and Pollyanna, certainly, in many ways, was very much of a *surprise* to school” (Porter, 2018).

«Школа подарувала Поліанні *нові враження*. Не менше вражень було і в школи від Поліанни» (Портер, 2004).

Тут спостерігаємо заміну однини іменником множини та додавання прикметника, якого не було у мові оригіналу.

Таким чином, наведені нами приклади перекладу роману «Полліанни» Е.Портер свідчать про часте використання перекладачем перекладацьких трансформацій. Лексичні та граматичні трансформації були застосовані для досягнення адекватності перекладу та для більш точної й детальної передачі інформації, закладеної в тексті оригіналу, яку надзвичайно важливо передати у тексті перекладу при дотриманні відповідних норм. Тож при перекладі важливо обрати правильний тип трансформації , адже від цього буде залежати, чи правильно й точно буде донесена інформацію до читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова книга, 2008. 512с.
2. Портер Елеонор . Поліанна. Перекл. з англ. Богдани Гори. К.: Школа, 2004. 240 с
3. Яблочнікова, В.О. Перекладацькі адекватність та еквівалентність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. №38. С.177-179.
4. Eleanor H. Porter. Pollyanna . Kyiv : Znannia, 2018. 238 p.

ЖАЛІЙ ПОЛІНА ЮРІЇВНА,
студентка магістратури, спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: ДАНИЛЮК ЛЮДМИЛА ВСЕВОЛОДІВНА,

к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ ТОПОНІМІВ

Аналіз географічних назв дозволяє вирішувати найважливіші проблеми з історії та теорії мови. Топоніми містять цінну історичну, етнографічну, соціально-культурну інформацію [4].

Географічні об'єкти підрозділяються на природні та створені людиною. Виникнення топонімів, як орієнтирів на місцевості, зумовлено, насамперед, характером ландшафту, фауни і флори. Число цих термінів і їх характер залежить від географічних зон. Набір термінів у рівнинній місцевості буде іншим, ніж в гірській. Крім того, на специфіку відбору лексики в значній мірі впливає “топонімічне мислення” народу. Так, характерною рисою топонімії є тонка градація іменувань особливостей ландшафту залежно від конфігурації, наявності рослинності, висоти та інших ознак. Набір географічних термінів, пов'язаних з діяльністю людини, залежить від соціально-економічних умов, викликаних географічними та кліматичними особливостями.

Топоніми мають різноманітні характеристики, що значно ускладнює їх класифікацію. Сьогодні питання створення універсальної класифікації топонімів є актуальним і невирішеним, про що свідчать ряд робіт, які виникли за останнє десятиріччя у різних країнах світу [2, 3, 4].

Спроби класифікувати цей пласт лексики робили вітчизняні та закордонні лінгвісти, серед яких В. Біленька, В. Ніконов, А. Селищев,

О.Суперанська, К. Камерон, А. Сміт, О. Падел, Р. Рамсей, Д. Стюарт, Д. Мілз, Е. Еквал, В. Уотсон та ін.

Як показав аналіз спеціальної літератури, дослідники класифікували топоніми за етимологічним, семантичним, морфолого-словотвірним принципами та ін. Декілька класифікацій наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікації топонімів

Автор	Параметр класифікації		Ілюстративний приклад
А. Сміт	за структурним принципом	прості назви, що складаються з одного слова	<i>Dale, Lea, Sale, Bedevyn, Rise.</i>
		складні назви, побудовані за двоелементною моделлю	<i>Acton, Winterton</i>
		складні назви, утворені за допомогою афіксації	<i>Thornton Watlass, Burton on the Hill</i>
Е.Еквал	за етимологічним принципом	назви, що утворилися від назв тварин, рослин, дерев	<i>Buffalo</i>
		назви, пов'язані з топографією місцевості	<i>Grampians, Pennines</i>
Г.Менкен	за принципом походження	назви, пов'язані з власними назвами	<i>Washington, Lafayette</i>
		назви, перенесені з	<i>New Albany, New</i>

		інших держав і районів країни	<i>York, New Windsor, Yorktown</i>
		індіанські назви	<i>Oneida, Onondaga</i>
		усі неанглійських назви, крім індіанських	
		назви біблійних образів і понять	<i>Conception, Beulah, Canaan, Jordan, Sharon</i>
		назви, що відображають тваринний і рослинний світ країни, її мінеральні багатства	<i>Alligator, RatLake, Crawfish, OilCity, Bromide, Goldfield, CoalRun, Cement</i>
		описові назви	<i>Bald Knob, Sandy Hook</i>
		екзотичні назви	<i>Hell-for-Sartains</i>
Д.Стюарт	за семантичним принципом	описові назви	<i>Crescent Lake</i>
		присвійні назви	<i>Culpi's Hill, Smith River</i>
		назви, пов'язані з подією	<i>Hat Creek, Murder Creek</i>
		комеморативні назви	<i>Corinth, Hector</i>
		евфемістичні назви	<i>Athens, Wheatland</i>
		штучно створені назви	<i>Saybrook з імен Say ma Brook</i>
		назви довколишніх об'єктів	<i>White Mountain - White Lake, White</i>

			<i>River</i>
		назви, що виникли в результаті різних помилок	<i>Darrington (умат Вашингтон)</i>
		помилкова етимологізація	<i>Cao Hueso – KeyWest</i>

Як видно з таблиці, автори наводять свої власні класифікації топонімів, які дають певне уявлення про їх характерні риси. Так, А. Сміт дає структурну класифікацію англійських топонімів, поділяючи їх на три основних класи; Е.Еквал виділяє два класи топонімів за етимологічним принципом; Г. Менкен вважає, що всі географічні назви можна розділити на вісім класів за принципом походження; Д.Стюарт виділяє дев'ять класів топонімів за семантичним принципом. До основних недоліків перерахованих класифікацій відноситься, перш за все, явне змішання семантичного та граматичного планів.

У сучасній лінгвістиці існує дві основні класифікації топонімів: за типом географічних об'єктів (гідроніми, ороніми, урбаноніми, макротопоніми, мікротопоніми і антропотопоніми) та за структурою (прості, похідні, складні та складені) [1].

Отже, проаналізований матеріал уможливив зробити висновок, що складно створити універсальну єдину класифікацію такої багатосарової системи, якою є топонімія будь-якої країни. Але питання про класифікації має велике значення в практичних топонімічних дослідженнях та окреслює напрямки подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Никонов В.А. Введение в топонимику. Изд. 2-е. - М.: Изд-во ЛКИ, 2011. - 184 с. - ISBN 978-5-382-01263-6.

2. Павлюк В.І. До питання писемної та усної інтерпретації топонімів сучасної англійської мови // Парадигма пізнання: гуманітарні питання, 2015. - № 1(4). - С. 92–98.

3. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови : монографія / М.М. Торчинський; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.

4. Шарапова О.В. Компаративний аналіз способів словотворення топонімів в англійській та перській мовах / О. В. Шарапова // Закарпатські філологічні студії. - 2019. - № 9, т. 1. - С. 165-170.

ЖАЛІЙ ПОЛІНА ЮРІЇВНА

студентка магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: ДАНИЛЮК ЛЮДМИЛА ВСЕВОЛОДІВНА,

к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

ТОПОНІМИ І ТОПОНІМІКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У сучасному світі інтерес до вивчення англійської мови, як мови міжнародного спілкування, зростає, і топоніми становлять велику цінність для вивчення, оскільки, на думку багатьох вчених, вони виступають, відображенням історії та культури народу[6, 7].

Відповідно до своєрідності своєї мови кожний народ має історично усталений ономастикон, тобто сукупність власних назв у словниковому складі мови.

Мовознавство, як і кожна сучасна наука, характеризується інтенсивним розвитком тих галузей, що стикаються із суміжними науковими галузями. До таких міждисциплінарних напрямів

лінгвістичного дослідження відноситься топонімія, в розвитку якої, разом з мовознавством, значну роль відіграють географія та історія [6].

Вивченню топоніміки англійської мови присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників: Б.Ажнюк, О. Ахманової, В. Біленької, А.Білецького, Л. Гумецької, І.Данчінової, О.Денисової, Г. Лабінської, О.Леонівича, Г. Томахіна, А.Суперанської, О. Шарапової, Г. Бредлі, К.Камерона, Т. Кодрингтон, А. Мауера, А. Сміта, Е. Еквала та інших.

Не зважаючи на тривалу історію досліджень англійської топоніміки, топоніми є маловивченим в українському перекладознавстві шаром лексики, який для майбутнього перекладача становить певні проблеми при перекладі.

Топоніміка – це галузь науки, що вивчає власні географічні назви, їхнє походження, значення і написання. Лінгвістика, зокрема, трактує топоніміку, як розділ лексикології, що вивчає назви географічних об'єктів. Сам термін походить з грецьких слів “topos – місцевість” і “онума – назва”, найменування, ім'я [4].

У лінгвістиці топоніміку відносять до галузі ономастики, що вивчає назви географічних об'єктів, їх походження, значення і написання [1, 7].

А. Білецький зазначає, що топонім є одночасно іменником і власною назвою - словом або словосполученням, яке служить для індивідуалізації й ідентифікації іменованого ним об'єкту, а також для виділення його серед інших об'єктів [2].

Л. Гумецька стверджує, що топонім розуміється як узагальнена назва будь-яких топооб'єктів від великих географічних назв й адміністративно-територіальних районів до дрібних внутрішньоміських об'єктів, як реальних, так і створених авторами художніх творів (тобто назви вулиць, площ, міст, областей, країн) [3].

С.І. Орлова пише: «топоніми – це факти мови, які закріплені територіально і є джерелом вивчення історії народу, його мови. Вони зберігають невживані у живому мовленні слова, форми і навіть звуки, вивчення яких дає можливість зрозуміти розвиток мови» [5].

Вжиті у тексті топоніми дають неоціненну інформацію для інтерпретації тексту, уточнюючи, забарвлюючи та увиразнюючи його.

Топоніми – це невід'ємна, але все ж особлива частина лексики мови. В силу своєї специфіки вони вимагають, на відміну від апеллятивної лексики, трохи інших підходів в дослідженні. Мабуть, в жодній іншій науковій дисципліні не відбулася настільки дивна еволюція поглядів на об'єкт науки, а разом з тим і на саму внутрішню сутність цієї науки, як у топоніміці. Своєрідність топонімічної лексики по відношенню до апеллятивної створювала ілюзію особливого підходу до її дослідження. Адресна функція топоніма, виділення топонімом об'єкта з собі подібних, є найбільшою ознакою даного класу слів. Незвичайність топоніма по відношенню до апеллятива, таємничість, нерозгаданість його значення направляли прагнення вчених на розкриття саме цих сторін топоніма.

Отже, аналіз спеціальної літератури дозволяє зробити висновок, що, не зважаючи на значну кількість досліджень топонімів, вони і сьогодні залишаються об'єктом вивчення як у вітчизняній, так і у англійській зарубіжній лінгвістиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Б. Українські імена: проблеми транслітерації /Б. Ажнюк // Урядовий кур'єр. – 1993. – № 168 (278). – С.
2. Білецький А. Про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів./ Білецький А. – К.: АртЕк, 1996. – 224 с.
3. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV-XV ст. – Київ, 1958. – 280 с.

4. Лабінська Г. Топоніміка : навч. посібник / Галина Лабінська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 274 с.

5. Орлова С.І. Структурно-словотворчі особливості англійських топонімів / С. І. Орлова // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – № 3 : Філологічні науки. Мовознавство, Ч. 2. – С. 166-169.

6. Суперанская А.В. Что такое топонимика? Из истории географических названий. – Либроком, 2014. – 178 с. - ISBN: 978-5-397-04623-7.

7. Шарапова О.В. Компаративний аналіз способів словотворення топонімів в англійській та перській мовах / О. В. Шарапова // Закарпатські філологічні студії. - 2019. - № 9, т. 1. - С. 165-170.

ЖДАНЮК ЛЮДМИЛА ОЛЕКСІЇВНА

студентка магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

ДАНИЛЮК ЛЮДМИЛА ВСЕВОЛОДІВНА,

к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ПАРЕМІЙ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сьогодні лінгвісти часто звертають увагу на проблеми та аспекти антропологічного підходу у дослідженнях мовних явищ, зокрема на питання відображення народної культури та історії. Культурно-національна специфіка мовних одиниць завжди викликала підвищений інтерес науковців, оскільки так можна дізнатись про різні сторони та рівні прояву певного культурного явища у мові.

Культурно-національний аспект розглядається як інформація, що включає різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативно-образну інформацію носія мови. Тому підвищеною увагою дослідників користується явище паремії. Паремії досліджуються як літературою, так і лінгвістикою. Існують різні точки зору відносно того, куди відносити прислів'я та приказки; розглядати їх як фольклорний жанр, чи як функціональні одиниці мови, які відносяться до фразеологічного фонду.

Актуальність даної теми визначається інтересом до фразеологічного складу мови, який все більше зростає і відображає лінгвокультурні особливості мови, зокрема паремій (прислів'їв та приказок).

Прислів'я і приказки є поширеним жанром фольклору. Вони з'явилися ще в давні часи і створювались людьми упродовж всієї історії їхнього існування. Прислів'я і приказки є стійкими та такими, що запам'ятовуються і часто використовуються в мовленні.

У різні часи паремії вивчали відомі вітчизняні та зарубіжні дослідники. В.І. Даль визначав прислів'я як особливу афористичну форму, яка фіксує людські міркування про суспільні порядки та звичаї. В.П. Анікін розглядав ці одиниці як явище фольклору, а П. Гржибек - як одну з семіотичних форм.

У наукових працях О.В. Куніна простежується підхід до прислів'їв як до жанру усної поетичної творчості. Дослідник розглядав ці одиниці як фразеологізми з певною стабільністю, семантикою, структурним та компонентним складом [1].

Аналіз праць відомих спеціалістів в пареміології показав, що В. Мідер досліджував варіантні реалізації, історичні аспекти та стереотипи прислів'їв; Г.Л. Пермяков визначав статус паремій у парадигмі малих текстів-кліше; А.Тейлор описував зміст цих одиниць, розглядав проблеми, пов'язані з їх науковим аналізом.

Дослідження паремій в сучасній англійській мові проводилися вітчизняними лінгвістами, такими як О.Ю. Дубенко [2], Р.П. Зорівчак [3], О.О. Панченко [4], В.М. Смаглий [5] та ін.

Фразеологічний склад мови відноситься до тієї частини лексикону, яка відображає лінгвокультурні особливості носіїв мови, і він є дзеркалом, в якому народ виявляє свою національну самосвідомість та світогляд. Так і паремії є тим джерелом, яке можна досліджувати на предмет лінгвокультурної інформації.

Отже, проведений аналіз наукової літератури показав, що, як правило, вивчення інгерентних характеристик прислів'їв проводилося з позицій семіотики, фразеології і фольклористики. Виявляється необхідним зосередити увагу на частині фразеологічного складу мови, а саме тих мовних одиницях, які відображають культуру та психологію англійського народу – пареміях.

Дослідження паремій неодноразово проводилися вітчизняними та зарубіжними лінгвістами, проте чимало питань ще залишаються недостатньо вивченими і потребують додаткових досліджень, скажімо, визначення лінгвістичного статусу прислів'їв, розпізнавання їх моделей та текстових модифікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка : Уч. пос. для ин-тов и фак. иностр. яз. – 3-е изд., стереотип / А.В. Кунин. – Дубна: Феникс+, 2005. – 488 с.
2. Дубенко О.Ю. Англо-американські прислів'я та приказки / О.Ю. Дубенко. – К. : Нова книга, 2004. – 416 с.
3. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія : на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою / Р.П.Зорівчак. – Львів: Вища школа, видавництво при Львівському університеті, 1983 . – 172 с.

4. Панченко О.О. Особливості вживання концепту “любов” в англійській пареміології / О.О. Панченко // Нова Філологія. – Запоріжжя, 2009. – С. 102–105.

5. Смаглий В. М. Аналіз особливостей англійських фразеологізмів і їхнього перекладу / В. М. Смаглий // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – 2015. – Вип. 17(2). – С. 76-78.

КАМЕНСЬКА НІНА ПЕТРІВНА,

студентка 2 курсу магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

ПРЕЦЕДЕНТНІСТЬ ЯК ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВОЗНАВСТВА І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Останнім часом у зв’язку з розвитком вивчення когнітивних засад мовленнєвої діяльності, у фокусі уваги лінгвістів все частіше опиняється феномен «прецедентності». Однак сам термін «прецедентність» ще не остаточно закріпився в науці про мову. Що ж являє собою поняття прецедентності?

У працях низки вчених (Ю.Н. Варт, Ю.А. Сорокін, Ю.Е. Прохоров, В.Г. Костомаров, А.Е. Супрун, І.М. Міхалева, Н.Д. Бурвікова й інші) зустрічаються поняття «прецедентний текст», «прецедентне висловлення», «текстова ремінісценція», «прецедентна текстова ремінісценція». На наш погляд, за даними термінами ховаються поняття близькі, найчастіше однієї природи (хоча й не завжди), але, разом з тим, різнопорядкові. Це по-

яснюється тим, що ключовим словом (і поняттям) у цьому випадку є слово «прецедентний», яке дослідники розуміють і трактують приблизно однаково. Різниця стосується, в першу чергу, самих аналізованих феноменів і ступеня (в інших термінах «глибини») прецедентності. Почнемо свій аналіз з терміна «прецедентний феномен» (далі ПФ), по відношенню до якого решта термінів знаходяться у гіпо-гіперонімічних відносинах.

Для визначення поняття ПФ скористаємося дефініцією Ю.Н. Караулова: під ПФ ми розуміємо феномени, «(1) значимі для тієї чи іншої особистості в пізнавальному й емотивному відношеннях, (2) такі, що мають надособистісний характер, тобто добре відомі й широкому оточенню даної особистості, включаючи її попередників та сучасників, і, (3) такі, звернення до яких відновлюється неодноразово в дискурсі даної мовної особистості» [1, с. 216].

За В.В. Красних, до числа прецедентних феноменів мають бути віднесені такі, що:

1) добре відомі всім представникам національно-лінгвокультурної спільноти («що мають надособистісний характер»), оскільки вони мають загальний, обов'язковий для всіх носіїв даного ментально-лінгвального комплексу, національно-детермінований і мінімізований інваріант його сприйняття;

2) актуальні в когнітивному (пізнавальному й емоційному) плані; за ПФ завжди стоїть якесь посилання до нього, загальне й обов'язкове для всіх носіїв того чи іншого національно-культурного менталітету, або інваріант його сприйняття, що і робить всі апеляції до прецедентного феномена прозорими, зрозумілими, конотативно забарвленими;

3) такі, звернення (апеляція) до яких, постійно відновляється в мовленні представників того або іншого національно-лінгвокультурного співтовариства; говорячи про постійну апеляцію до ПФ, ми маємо на увазі, що «відновлення» звернення до того або іншого прецедентного феномену

може бути «потенційним», тобто апеляція до нього може й не бути частотною, але в кожному разі вона буде зрозуміла співрозмовникові без додаткової розшифровки й коментарю (інакше це буде апеляція не до прецедентного феномену).

Серед вербальних прецедентних феноменів ми виділяємо власне вербальні, тобто такі, що мають узуальну закріплену за ними форму: прецедентне ім'я й прецедентне висловлення – і вербалізовані (такі, що можуть бути представлені за допомогою мовних засобів, не обов'язково завжди одних і тих самих, але обов'язково зі збереженням тих елементів, що вказують на їх прецедентність (зокрема, це можуть бути і прецедентні імена, і висловлювання), тобто, поняття вербалізованого ПФ є ширшим за поняття вербального ПФ), до яких ми відносимо прецедентний текст і прецедентну ситуацію [2].

Прецедентним ім'ям (ПІ) ми називаємо індивідуальне ім'я, зв'язане або із широко відомим текстом, який, як правило, відноситься до прецедентних, або із прецедентною ситуацією; це свого роду складний знак, при вживанні якого в комунікації здійснюється апеляція власне не до денотата, а до набору диференціальних ознак даного ПІ; може складатися з одного або більше елементів, позначаючи при цьому одне поняття.

Прецедентне висловлення (ПВ) – це репродукований продукт мовленнєво-розумової діяльності; закінчена й самодостатня одиниця, що може бути або не бути предикативною; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту; у когнітивну базу входить саме ПВ, як таке; ПВ неодноразово відтворюється в мовленні носіїв мови.

Прецедентне висловлення, на відміну від інших прецедентних феноменів (ПТ, ПС, ПІ), має свою особливу структуру: поверхнєве значення, глибинне значення й системний зміст, однак це не суперечить загальній концепції прецедентних феноменів, тому що при функціонуванні ПВ важливим є не тільки розуміння його значення, але й знання екстралінгві-

стичних, когнітивних факторів, що стоять за даною одиницею. До них можна віднести цитати, приказки, крилаті фрази, тощо.

Прецедентна ситуація (ПС) – це якась еталонна, ідеальна ситуація, пов'язана з набором певних конотацій, диференціальні ознаки якої входять у когнітивну базу; ознаками ПС можуть бути прецедентне висловлення або прецедентне ім'я [2, с. 17–29].

Прецедентний текст (ПТ) – це закінчений і самодостатній продукт мовленнєво-розумової діяльності; (полі)предикативна одиниця; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту; ПТ добре знайомий будь-якому середньому члену національно-культурної спільноти; звернення до ПТ може багаторазово відновлятися в процесі комунікації через пов'язані із цим текстом прецедентні висловлення або прецедентні імена. До числа прецедентних текстів належать твори художньої літератури.

Ю.О. Сорокін та І.М. Міхальова трактують поняття прецедентного тексту таким чином: «ПТ – це номени... але такого характеру: це певні вербальні мікро- і макро- одиниці плану / сценарію, що вказують на когнітивно-емотивні й аксіологічні відносини в плані / сценарії, це певні ознаки, що зіставляються з іншими запозиченими і оригінальними ознаками для створення естетичної видимості типологічного образу, це, насамперед, засіб когнітивно-емотивного і аксіологічного фокусування значеннєвої маси художнього тексту, що вказують на глибину індивідуальної й групової (соціальної) пам'яті й художньої обробки, що свідчить про способи, актуальних для нас питань і проблем [4, с. 104, 113]. При цьому в ролі прецедентних текстів виступають також заголовки, цитати, імена персонажів і імена авторів творів [с. 104].

Ю.Е. Прохоров, говорячи про прецедентні тексти, пропонує ряд уточнень даного поняття: 1) прецедентні тексти є приналежністю мовної культури даного етносу, їх використання пов'язане з реалізацією в досить

стереотипізованій формі в стандартних для даної культури ситуаціях мовного спілкування: саме в цьому випадку, будучи приналежністю прагматикона певної етнокультурної мовної особистості, прецедентний текст може бути використаний у спілкуванні, тому що мається на увазі, що аналогічна його наявність присутня в іншій особистості; 2) якщо сам текст входить у прагматикон особистості, сукупність особистих дієво-комунікативних потреб його використання в мовленні зв'язана вже з лінгво-когнітивним рівнем, тобто системою знань про світ і образ світу, які реалізуються в даній етнокультурі; 3) посилення на прецедентні тексти має як прагматичну спрямованість, виявляючи властивості мовної особистості, її цілі, мотиви й установки, ситуативні інтенціональності, так і лінгво-когнітивну спрямованість, реалізація якої включає особистість у мовне спілкування саме даної культури даною мовою [3, с. 155–156].

Розглядаючи прецедентні тексти, виходимо на лінгвокогнітивний рівень, де самі ПТ, належать мовній культурі (точніше було б сказати, що інваріант сприйняття ПТ входить у когнітивну базу, а сам ПТ, очевидно, належить національному культурному простору). Апелювання в мовленні до феноменів такого роду допомагає орієнтуватися в ситуації спілкування, проводячи ідентифікацію за шкалою «свій / чужий». Разом з тим, нам здаються виправданими й деякі уточнення й застереження.

По-перше, сам прецедентний текст, на наш погляд, не може бути використаний у мовленні, оскільки зберігається у когнітивній базі (і отже, в голові конкретного члена конкретної національно-лінгвокультурної спільноти) у вигляді інваріанта сприйняття, тобто є феноменом скоріше когнітивного, ніж власне лінгвістичного характеру; відповідно, у мовленні можуть уживатися феномени іншого плану: прецедентні імена й прецедентні висловлення, які можуть виступати в якості символів прецедентних текстів.

По-друге, і це впливає зі щойно сказаного, оскільки в когнітивній

базі зберігається інваріант сприйняття прецедентного тексту, але не сам прецедентний текст, то, мабуть, апеляція до прецедентного тексту припускає в співрозмовника аналогічну наявність не самого тексту (оскільки такої наявності немає), а знов-таки інваріанта сприйняття. Наприклад, прецедентні феномени можуть бути національними та інтернаціональними, причому у представників різних народів може бути різний інваріант одного ПФ, а, отже, і різна модальність (від «+» до «-»).

Також наявність інваріанту не виключає можливості існування іншого індивідуального сприйняття того самого ПФ, адже у свідомості людини можуть одночасно існувати як інваріант ПФ, так і індивідуальне сприйняття цього ПФ. В цьому ПФ збігаються зі стереотипами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 263 с.
2. Красных В.В. Когнитивная база и прецедентные феномены в системе других единиц в коммуникации / В.В. Красных, Д.Б. Гудков, И.В. Захаренко, Д.В. Багаева. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 274 с.
3. Прохоров Ю.Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев / Ю.Е. Прохоров. – М. : URSS, КомКнига, 1996. – 224 с.
4. Сорокин Ю.А. Прецедентный текст как способ фиксации языкового сознания / Ю.А. Сорокин, И.М. Михалева // Язык и сознание: парадоксальная рациональность. – 1993. – С. 98–117.

КІЩЕНКО АЛІНА КОСТЯНТИНІВНА

Науковий керівник – д. філол. наук,

професор КУШНІРОВА Т. В.

Національний університет

“Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАФТОГАЗОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку світової промисловості велике значення мають такі енергоносії, як нафта і газ, оскільки практично немає такої галузі економіки, де б не використовувалися вони або продукти їх переробки. Переклад нафтогазової термінології має свої особливості та складності. Технічні тексти насичені термінологією, яка несе в собі ключову інформацію. Неточності й помилки при використанні та перекладі термінів можуть стати причиною непорозумінь між фахівцями, а некоректний переклад термінів може негативно вплинути на технологічний процес, реалізацію різних проектів і розвиток нафтогазових компаній. Науковці всебічно розглядають терміносистеми та проблеми перекладу термінів (Білозерська Л. П., Карабан В.І., Коваленко А.Я., Корунець І.В., Ракшанова Г.Ф.), проте й досі не вибудовані класифікації термінів та способи їх перекладу. Тому темою нашої статті є багатоаспектний аналіз нафтогазової термінології та з'ясування шляхів її перекладу.

За останнє десятиліття потреба у вираженні нових понять спонукала лінгвістів звернути увагу на проблему галузевих терміносистем. Це є наслідком зростаючого потоку наукової та технічної інформації, у зв'язку з цим з'являється все більше нових термінів, а науки стають усе більш спорідненими. Будь-яка терміносистема постійно розвивається та поповнюється новими термінами та виразами, які фіксуються в

спеціальних словниках. Термінами можуть стати будь-які лексичні одиниці мови. Для перекладачів є досить важливо перекласти правильно терміни, оскільки це допоможе при комунікації представників різних національностей.

Для термінології характерні такі особливості: наявність визначення, точність, стилістична нейтральність, належність до певної терміносистеми, відсутність синонімів та омонімів у межах певної терміносистеми, відсутність образності (Карабан, 2001). Значення певного терміну можна знайти в певних довідниках чи словниках. Кожна галузь науки та техніки має свою, характерну для неї термінологію. Терміни служать для точного визначення поняття, особливо в науково-технічному стилі (Кочерган, 2000). Переклад термінів досить нелегка справа, але не всі терміни важко перекладати, багато з них однозначні і мають лише одне значення в різних сферах. Інша справа з термінами-омонімами, їхнє значення залежить від сфери використання. Така багатозначність ускладнює процес перекладу, вони не завжди перекладаються як повні еквіваленти, навіть не завжди дослівно.

Характерною рисою текстів нафтогазової тематики є значна кількість багатокomпонентних термінів. Останнім часом багатокomпонентні терміни витісняють односкладні. Це пов'язано зі структурним ускладненням спеціальних наукових термінів. Усі термінологічні одиниці можна поділити на дві великі категорії: однокомпонентні та багатокomпонентні. Однокомпонентні терміни складаються лише з однієї лексичної одиниці. До складу багатокomпонентних термінів входять кілька лексичних одиниць. У досліджуваній підсистемі вагоме місце посідають багатокomпонентні терміни. За кількістю терміноелементів було виявлено двокомпонентні, трикомпонентні та полікомпонентні терміносполучення. Серед багатокomпонентних термінологічних одиниць домінують двокомпонентні терміни, трикомпонентні терміни посідають друге місце,

останню позицію займають полікомпонентні утворення. За морфологічною ознакою головного слова терміни-словосполучення класифікуються на іменникові, прикметникові і дієслівні. Зазначені мовні одиниці утворюються переважно за допомогою іменника, до якого приєднуються інші частини мови в препозиції або постпозиції (Ракшанова, 2002).

Прийоми перекладу термінологічних словосполучень, які використовуються в нафтогазовій промисловості: калькування або дослівний переклад, лексичні та граматичні трансформації (заміна частин мови, морфологічна трансформація, додавання слів, лексична заміна (генералізація, контекстуальна заміна), опущення слів (Білозерська, 2010).

Для того, щоб досягти правильності при перекладі термінів, важливо зрозуміти взаємозв'язок терміна і тексту, більше того- потрібно розуміти і ситуацію використання структурних і семантичних типів термінів. Також необхідно знати основні способи перекладу. Перед тим, як почати переклад тексту з нафтогазової сфери, необхідно отримати необхідні знання про нафтогазову промисловість для більш точного пошуку еквівалента в мові перекладу, який найбільш вдало відповідає певній ситуації. Дуже важливо звертатися до перекладацьких трансформацій у разі відсутності еквівалента в мові перекладу. Проте еквіваленти термінів не завжди можна відшукати в мові перекладу, тому використовують такі трансформації: описовий переклад або експлікація, переклад шляхом використання родового відмінка за допомогою прийменника of,

Англомовні тексти нафтогазової промисловості містять велику кількість пасивних конструкцій. Це пов'язано з рядом особливостей, головною з яких є те, що в англійській мові можна перетворити в пасивну конструкцію речення з дієсловом в активному стані з прямим або прийменниковим додатком, що в українській мові, неможливо .

Проте в багатьох випадках часто калькують українською англійську пасивну конструкцію, що суперечить нормам української мови. Так, в

англійській пасивній конструкції додаток з прийменником *by* позначає діяча чи певну природну силу . Зважаючи на норми української мови, помилковим є буквальный переклад, що містить зворот із пасивним дієприкметником та додатком в орудному відмінку, який позначає діяча.

Документ, що його видає сторона-одержувач, у якому засвідчено вивантажену кількість. Якщо додаток з прийменником *by* позначає предмет або природні сили, адекватний український переклад можуть містити як дієслівні форми на *-но*, *-то* з додатком в орудному відмінку без прийменника, так і активні підметові конструкції, наприклад:

Identified volume of product, the quality of which is covered by a single certificate of quality or certificate of analysis . The required power is supplied by the kinetic energy of the moving liquid (Devold, 2013).

Певний об'єм продукту, якість якого визначено одним сертифікатом якості чи сертифікатом аналізу. Потрібну потужність забезпечує кінетична енергія потоку рідини.

Англійський додаток з прийменником *with* завжди позначає знаряддя . Тому відповідником йому буде український додаток в орудному відмінку без прийменника. Наприклад:

Shafts are turned with cutters – вали обточують різцями (Devold, 2013).

Описуючи технологічні операції в англійських текстах нафтогазової промисловості, часто вживають пасивні конструкції. У випадку, коли технологічні операції виконує не автоматика, а люди, в українському перекладі необхідно вживати неозначено-особові речення:

The water is discharged overboard . The next crude oil cargo is loaded on top of the residues. Воду вивантажують за борт. Наступний вантаж сирої нафти завантажують поверх залишків (Devold, 2013).

В українських наукових текстах нафтогазової промисловості часто надають перевагу дієслівним конструкціям, зокрема інфінітивним над дієслівними іменниками:

The device is used to retard evaporation of volatile products in a tank. Пристрій застосовують, щоб гальмувати випаровування летких продуктів із резервуара (Devold, 2013).

У інших випадках уживають дієприкметникові звороти з пасивними дієприкметниками. Проте типовою помилкою багатьох текстів нафтогазової тематики є поєднання в одній конструкції підрядної частини з дієприкметниковим зворотом. У таких випадках правильно вживати дієприкметниковий зворот або підрядну частину.

The reference point on the dip hatch from which manual measurements are made. Орієнтир на пробовідбиральному люку, через який вимірюють уручну (Devold, 2013).

Перекладаючи тексти нафтогазової промисловості, зокрема стандарти, треба розрізняти безпідметові конструкції з дієслівною формою на -но, -то та підметові конструкції з пасивним дієприкметником. Безпідметові та підметові конструкції не суперечать нормам української мови, але між ними є певна відмінність. Дієприкметники доцільно вживати лише там, де йдеться про ознаку. Не можна ставити поряд в одному реченні два дієприкметники або дієприкметник з прикметником, перший з яких є присудком, а другий – означенням:

Weight to which the detecting element guide wires are attached to hold them taut and vertical. Вантаж, до якого приєднано напрямні дроти давача, щоб тримати ці дроти туго натягненими й вертикальними (Devold, 2013).

Отже, переклад нафтогазової термінології – це відтворення єдності змісту й форми оригіналу засобами іншої мови. Він у цілому може бути адекватним навіть за відсутності формальної точності відтворення окремих слів та словосполучень. Нерідко переклад є адекватним саме завдяки порушенню цієї поверхової точності. В українських наукових текстах нафтогазової промисловості часто надають перевагу дієслівним конструкціям, зокрема інфінітивним над віддієслівними іменниками, в

інших випадках уживають дієприкметникові звороти з пасивними дієприкметниками. Проте типовою помилкою багатьох текстів нафтогазової тематики є поєднання в одній конструкції підрядної частини з дієприкметниковим зворотом. Синтаксис та термінологія англомовних текстів нафтогазової тематики має відповідати нормам української фахової мови, зберігаючи при цьому ідентичність міжнародному стандарту за технічним змістом або маючи чітко визначені технічні відхилення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. 232 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Вид. «Нова Книга», 2001. 301с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. 368 с.
4. Ракшанова Г.Ф. Багатокомпонентні термінологічні сполуки у технічній терміносистемі. *Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія*. Черкаси. 2002. №6. С. 184–186.
5. Devold Navard. Oil and gas production handbook. Oslo: ABB, 2013. 162p.

КЛИМЕНКО ДАР'Я СЕРГІЇВНА,
студентка 2 курсу, спеціальності «Філологія»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доцент кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Вступ. Значну роль в умовах демократичного суспільного ладу відводиться політичній лінгвістиці або лінгвополітології, яка виникає на стику двох самостійних наук – лінгвістики та політології. При цьому враховується досягнення соціальної психології, соціології та інших гуманітарних наук. Політичний дискурс є об'єктом дослідження різноманітних дисциплін. Так, як політологічна філософія досліджує співвідношення політичного дискурсу з такими концептами, як «влада», «дія», «авторитет» у взаємозв'язку із мовними особливостями промовця. Політологічне літературознавство досліджує політичний дискурс крізь призму літературознавства тобто визнає мотивація сюжетів, жанр та ідейну основу промови.

У сучасній лінгвістичній науці немає єдності поглядів щодо тлумачення терміна «дискурс». Під ним розуміється цілісний мовленнєвий твір у різноманітності його комунікативних функцій. Тобто складну єдність мовної форми, значення і дії, відтворену учасниками спілкування подію, в якій задіяна не лише мова в її фактичному використанні, але й ті ментальні процеси які неминуче супроводжують процес комунікації. У перекладі з англійської «**discourse**» означає «мова», «бесіда», «промова», «мовлення» – зв'язний текст, що розглядається як цілеспрямована

соціальна дія, як компонент, який бере участь у взаємовідносинах людей та в механізмах їх свідомості. Тому, «ДИСКУРС» – це мовлення «занурене в життя».

Але тлумачення різних авторів говорить інакше:

- Будь-яке висловлювання, що перевищує за обсягом фразу й розглядається з погляду зв'язування послідовності фраз між собою (Dubois,1904);

- Зв'язне мовлення (Harris,1952);

- Мовленнєвий потік, мова в її постійному русі що вбирає в себе всю різноманітність історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей як комунікатора. так і комунікативної ситуації, в якій проходить спілкування (Дейк,1989);

- Когерентний текст (Беллерт,1978);

- Висловлювання, яке зумовлює наявність комунікаторів: адресата, а також наміри адресата певним чином впливати на свого співрозмовника; мовлення, що привласнюється мовцем (Бенвеніст,1975);

- Будь-який текст, в якому є прояви одного й того ж мотиву (Кох,1978);

- Текст, представлений у вигляді особливої соціальної даності (Степанов,1988);

- Дискурс, як тип мовної комунікації, що передбачає критичне осмислення цінностей, правил соціального життя (Ю. Хабермас);

- Дискурс, як певна надфразна єдність у контексті одиниць (З. Харрис);

- Вплив, висловлювати на його отримувача з урахуванням конкретної ситуації (П. Серіо);

- Сукупність мовномислевих дій комунікаторів, пов'язана з пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем та мовної картини світу адресатом (Мілевська, 2002);
- Сплав мовної форми, знань і комунікативно-прагматичної ситуації (Алефиренко 2003);
- Два або декілька речень, що перебувають лише одне з одним у смислового зв'язку (Звегінцев 2007);
- Текст, утворений у результаті мовленнєвої діяльності представників певної лінгвокультурної спільноти, який розглядається в сукупності його лінгвістичних параметрів та соціокультурного контексту (Ушакова, 1989);
- Складне комунікативне явище, що включає крім тексту ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, цілі), що необхідні для розуміння тексту (Дейк, 1988);

Таким чином, виходячи з розглянутих визначень, можна зробити висновок, що в сучасній лінгвістиці під текстом розуміється абстрактна, формальна конструкція, під «дискурсом» – різні види її актуалізації, розглянуті з погляду ментальних процесів у зв'язку з екстралінгвістичними факторами. Отже, з одного боку, дискурс – текст, занурений у життя, з особливою граматиною, лексикою, правилами слововживання і синтаксису, а з іншого, – це живе спілкування, комунікація, когнітивно-мовленнєве й інтерактивне явище з усіма відповідними складовими спілкуваннями (Бацевич 2010).

Оскільки політика є особливою сферою суспільного життя, що пов'язана із феноменом влади, то справедливо говорити про існування політичного дискурсу, незалежного виду дискурсу який формується в контексті функціонування політичних інститутів і супроводжує політичну діяльність у відповідній інституційній сфері.

Метою політичного дискурсу є спонукання до «політично правильних дій», Демьянков В.З. стверджує, що політичний дискурс – «своєрідна театралізована агресія». Однак, не завжди цінності, позиції, погляди та переконання промовця є істинними і нерідко призводять до жахливих наслідків. Важливу роль у політичному дискурсі відводиться мові, котра спонукає слухачів до певних дій, пробуджує у них намір діяти відповідно до установок. На думку Є.Косеріу, за своєю природою мова є політично навантаженою, оскільки являється знаком солідарності з іншими членами суспільства. Під час історичного розвитку мова розглядається як «найважливіший чинник для встановлення політичного придушення, економічної та соціальної дискримінації». Мова необхідна для того, щоб переконати, дати необхідну інформацію, пропагувати ідеї політичних інститутів. Основне призначення мови у політичному дискурсі – встановити зв'язок між владою та електоратом. Саме тому будь-який політичний режим не може обійтись без комунікації.

Можна сказати, що дискурс, як і будь-який комунікативний акт, передбачає наявність двох фундаментальних ролей – мовця і слухача. Унаслідок цього структура дискурсу припускає наявність двох протиставлених ролей – мовця і адресата, а сам процес мовного спілкування розглядається в цих перспективах. Саме тому в дискурсології виділяють такі напрямки дослідження:

- побудова дискурсу (вибір лексичних засобів);
- розуміння дискурсу адресатами (співвідношення слів);
- розгляд процесу мовного спілкування з позицій самого тексту, що виникає в процесі дискурсу.

Також можна виявити важливі закономірності мови та політики, сформувавши концепцію так званого «новому», тобто особливого роду дискурсу, що дає змогу контролювати політичну поведінку. Суть «новому», полягала в тому, що непотрібні думки мали буквально стати

немислимими тією мірою, якою вони залежать від допустимих для використання слів.

Враховуючи вище сказане, як говорив відомий письменник Дж. Оруелл, до функцій політичного дискурсу належать :

1. Функція політичної пропаганди, переконання та впливу.
2. Інструментальна функція, що передбачає боротьбу за владу, заволодіння нею збереження.
3. Інформативна функція – інформування населення про політичні проблеми.
4. Функція контролю – контроль за поширення інформації.
5. Прогностична функція зводиться до передбачення напрямів розвитку політичних процесів на основі аналізу досвіду минулого.

Але виділяють, ще також функцію конструювання мовленнєвої діяльності, яка може проявитися двома шляхами: тоталітарним та демократичним.

Варто зазначити те, що Т. Ван Дейк виділяє три рівні дискурсу:

1. Повсякденна комунікація, що включає плітки, анекдоти, обговорення.
2. Офіційний дискурс, який створюється на всіх рівнях ієрархії влади, включає мітинги, парламентські дебати, постанови, правила, інструкції – так званий політичний дискурс.
3. Дискурс, що формується засобами масової інформації.

Як зазначає С.Ю. Тюріна, основними критеріями виділення типів дискурсу є ступінь формальності спілкування, а також протиставлення усного й письмового дискурсу. Кожний тип дискурсу визначається набором правил, виконання яких він вимагає, і протікає в певній соціальній сфері. При дослідженні типології дискурсу основним завданням є опис структур найтипівіших для дискурсу певного виду. На основі типу носія інформації виділяють такі різновиди сучасного дискурсу як радіопередача,

друкований друк, телефонна розмова, переписка електронною поштою, спілкування в Інтернеті. Усі різновиди дискурсу мають свої особливості, дослідженням яких активно займаються галузі сучасного дискурсивного аналізу.

Одна з перших спроб класифікації дискурсів була здійснена засновником комунікативної філософії Ю.Габермасом. Він виділив п'ять видів дискурсу, які реалізуються залежно від ситуацій:

1. Дискурс як засіб комунікативної дії (розмова з метою інформації);
2. Дискурс як засіб ідеологічного впливу, тобто комунікативна дія, яка лише покійно приймає форму дискурсу (форми ідеологічного виправдання);
3. Терапевтичний дискурс (психоаналітична розмова між лікарем та пацієнтом);
4. Нормальний дискурс, який слугує обґрунтуванню проблематичних претензій на значення (наукова дискусія);
5. Нові форми дискурсу (навчання за допомогою дискурсу, як для засобу інформації).

Спілкування відбувається в певних рамках статусно-рольових відносин і виділяються на підставі двох ознак: мета та учасники спілкування. Як говорив відомий мовознавець В.І. Карасик. Також, він виділяє типи інституційного дискурсу: політичний, дипломатичний, адміністративний, педагогічний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, спортивний, містичний, сценічний, рекламний, масово-інформаційний, зауважуючий, що цей список можна змінити чи розширити, оскільки суспільні інститути суттєво відрізняються один від одного та не можуть розглядатися як однорідні явища. Так виникають різновиди в рамках того або іншого типу дискурсу, а тому проблематично говорити про інші інституційні дискурси.

Висновки. Підводячи підсумок даної статті можна сказати що, значну роль в умовах демократичного суспільного ладу відводиться політичній лінгвістиці або лінгвополітології, котра виникає на стику двох самостійних наук – лінгвістики та політології. У даній статті йдеться про особливості політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці. Акцентується увага на дослідженні тоталітарного та демократичного політичного дискурсу. Тому, політика є особливою сферою суспільного життя, що пов'язана із феноменом влади, то справедливо говорити про існування політичного дискурсу як окремого, незалежного виду дискурсу який формується в контексті функціонування політичних інститутів і супроводжує політичну діяльність у відповідній інституційній сфері. Також, усі різновиди дискурсу мають свої особливості, дослідженням яких активно займаються галузі сучасного дискурсивного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич – К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Дем'янков В. З. Політичний дискурс як предмет політологічної філології / В. З. Дем'янков // Політична наука. Політичний дискурс: Історія і сучасні дослідження : В. І. Герасимов, М. В. Ільїн. 2002. С. 36.
3. Кость С. Семантико-теоретичний аналіз функціонування терміна дискурс / С. Кость // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2010. – № 675. С. 121–124.
4. Кусько Л.І. Дискурс іноземномовної комунікації : кол. моногр. / наук. ред. Проф. К. І. Кусько. - Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2001. С. 29.
5. Лінгвістичний енциклопедичний словник / гл. ред. В.Н.Ярцева – Київ: Енциклопедія, 1990. 685с.

6. Підгрушний В. А. Особливості політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці / В. А. Підгрушний // Студентський вісник НУВГП. – Рівне : НУВГП, 2015. Вип. 2(4). С. 248-251.

7. Семенюк А. А. Вербалізація ціннісної орієнтації політичної промови / Семенюк А. А. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – К.2015.

КОНОНЕНКО ЖАННА АНДРІЇВНА

студентка магістратури,

спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ Н.О.,

к.ф.н., доцент кафедри філології та

соціально-гуманітарних дисциплін

Полтавський інститут економіки і права

МІСЦЕ ПОСЛУГ ПЕРЕКЛАДУ В СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вступ. Переклад можемо віднести до творчої справи, що потребує індивідуального підходу перекладача відповідно до своєї майстерності складати власні шляхи доведення до читача змісту того, що більшість дослідників назвала б неперекладним. Зростання потреби в перекладанні постає з кожним роком більше і більше в сфері зовнішньої торгівлі. Це обумовлено постановою ЄС, де супровідна документація любого товару повинна бути перекладена на національні мови. На даний час, за прогнозами європейського союзу асоціації перекладачів, з кожним роком приріст документації необхідних для перекладу зростає в середньому на 5%. У світовій практиці перекладацька діяльність є повноцінним учасником виробничо-технічного процесу, де є свої галузеві стандарти та є інструментарій спілкування з клієнтами при допомозі сучасних прийомів маркетингу та інших ринкових важелів залучення послуг для кінцевого

споживача. Для успішного ведення справ та виживання в умовах глобальної конкуренції підприємства, не обмежуючись локальним ринком, прагнуть до міжнародної присутності. В основі будь-яких ділових відносин має бути якісна комунікація; тому компаніям, що планують вихід на міжнародний рівень, необхідна професійна підтримка фахівців у втіленні процесу перекладу документів.

Виклад основного матеріалу. Рівень орієнтованості освітніх навчальних програм на ринок праці є ключовим показником для ефективної вищої освіти в загалі та підготовки студентів необхідних спеціальностей зокрема. Такий підхід може бути впроваджений завдяки систематизованій праці освіти та працедавців. Проявитися він може у вигляді вимог до здобувачів-випускників стосовно їх придатності проводити практичну діяльність. Отже, ми спостерігаємо суттєве збільшення актуальності внеску бізнесу в процес формування завдань та напрямку освіти. Зазначемо, що в процесі розвитку освіти мають брати участь дві сторони. Одна – працедавці та академічне товариство, взаємозв'язок яких має бути узгодженим з метою навчання конкурентоспроможних фахівців.

На початок навчального року припадає визначальний час будувати плани та пріоритети щодо професійної підготовки. Даний допис можемо віднести до спроби переконати студентів усіх курсів та спеціальностей бакалаврату, магістратури, аспірантури ВНТУ долучити до своїх пріоритетів напрям вивчення іноземної мови. Результати зовнішнього оцінювання з іноземної мови для вступників до магістратури на даний час, коло яких було збільшено за рахунок деяких технічних спеціальностей, породили жваву дискусію і в соцмережах, і серед фахівців. Міністерство освіти і науки розробило та погодило Концепцію розвитку англійської мови в університетах. Цей документ окреслює організацію мовних навчальних курсів та інтенсивів, для володіння, зокрема, англійською

мовою на рівні не менш як стандарт B1 та стане обов'язковою умовою для вступу, рівень B2 – на час випуску, частку профільних дисциплін запропоновано зробити англomовними і проводити контрольні «зрізи знань», та проводити обов'язкове зовнішнє оцінювання з іноземної мови після бакалаврату [3].

Річ в тому, що всі дослідження показують, що економічний розвиток країн значною мірою залежить від знання громадянами англійської мови. У нашому сучасному світі, який зв'язаний економічними та науковими стосунками, в різних сферах, що говорять між собою англійською мовою в різних країнах. Зростає необхідність знання англійської мови всіма працівниками та фахівцями. І сьогодні, з не англomовних країн Європи, яких є 32, Україна за рівнем знання англійської мови знаходиться на 28 місці з 32. Це вказує на те, що ми втрачаємо свій потенціал через те, що наші працівники не знають англійської мови. Тому в Міністерстві освіти і науки за допомогою Британської Ради в Україні, затверджена Концепція розвитку англійської мови в університетах.

Важлива проблема вивчення іноземних мов в українських університетах є низький рівень вступників що приходять на перший курс. Чому переважна більшість українців не може розмовляти іноземними мовами, ніяковіють при проходженні митниці і не можуть вільно розповісти без Google-перекладача? Відповідь, безперечно, в мотивації. Знати іноземну мову складно і важко, треба докласти багато інтелектуальних і вольових зусиль. Будь яка мова надзвичайно складне явище для її володіння, неосяжне у своїй багатогранності. Ті, хто обрав вивчення мов, знають, що мовою оволодіти на всі 100 % практично неможливо, її можемо все життя вчити, поглиблювати, досліджувати, дивуючись, та відкривати нові знахідки.

У бізнес-комерційній перекладацькій діяльності, одним з методів заохочення та утримання клієнта має бути висока якість продукції та

послуг. Сучасні стандарти прагнуть розробки нової освітньої програми, що має базуватися на компетентному підході, пріоритетним вектором якого є самовизначення, самоактуалізація, розкриття індивідуальності та соціалізація. Рішення даних проблем окреслює параметри та цілі освітніх послуг, найважливішими з яких постають бажані характеристики майбутнього контингенту осіб-студентів; навчання та адекватний баланс між фундаментальними, соціальними, економічними, спеціальними, прикладними знаннями; тривалість у часі та етапи навчання; технології навчання та контроль результатів; рівень підготовки професорсько-викладацького складу; види навчальних засобів тощо. Для розв'язання питань розробки та втілення нових освітніх стандартів і програм щодо підготовки майбутніх перекладачів, то тут необхідно провести маркетинговий аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища існуючої перекладацької індустрії. Моніторинг зовнішнього середовища включає вивчення ринку перекладацьких послуг у країнах Європи, США та в Україні, мета яких врахування вимог даного ринку, вивчення груп потенційних користувачів освітніх послуг, а також пристосованість навчального процесу до потреби ринку послуг мовного перекладу з подальшим вдосконаленням навчальних планів та програм для підготовки майбутніх перекладачів. Мала кількість перекладачів прослідковується вже на теперішній час. Навчальні заклади повинні негайно пристосуватися до нових потреб та перспектив щодо дій розвитку навчання мовних перекладачів. Все більше й більше слоганів, термінів, презентацій, описів товарів та інструкцій представлені на англійській мові, як на універсальній мові спілкування між народами різних країн та за таких справ англійська мова не втратить актуальності в майбутньому.

Наголосимо, що послуги перекладу дещо відрізняються від інших послуг тим, що на далі кожне наступне замовлення постає логічним продовженням попереднього. Галузь перекладу спочатку інтенсивно

розвивалася в США та на сьогодні у зв'язку з перерозподілом глобальної економіки провідну роль у даній сфері почала відігравати Європа, що обумовлює собою перспективне багатомовне середовище. Таж причина окреслює динамічні темпи розвитку й на азіатському ринку перекладів. Так необхідно зазначити, що за умови появи так званої офшорної перекладацької діяльності зменшилася вартість перекладацьких послуг, і країнам з високим рівнем розвитку все складніше визначати конкурентоспроможні ціни за послуги перекладу. У минулому перекладацька діяльність мала тенденцію до локалізації. Підприємство отримувало одного або двох великих клієнтів, на протязі довго періоду часу з ними співпрацювала, вважаючи, що цього достатньо для існування за рахунок стабільних, постійних замовлень від цих клієнтів. На даний час утворився новий ринок, що характеризується більшим ступенем професіоналізму та конкурентоспроможності. Все більше й більше поширюється тенденція до локалізації бізнесу мовами країн, а саме: переведення виробництв великих компаній, що займаються міжнародною діяльністю, до країн з низьким рівнем розвитку. Мета такого переведення це отримання послуг такої ж якості, що і в розвинутих країнах, але за менші накладні витрати. До перекладу інтенсивно залучаються електронні сучасні системи управління контентом, що дають можливість перекладу за рахунок сформованих електронних баз. Отриманий результат потребує опрацювань з боку фахівця-перекладача, але це дещо спрощує отримати певний результат та обробити великі об'єми інформації.

Важливою тенденцією є централізація та послідовне керування лінгвістичними активами такими як корпоративний глосарій, бази пам'яті перекладів, інструменти електронного машинного перекладу, за допомогою яких з'являється можливість ефективно економити час та підвищувати продуктивність перекладацької діяльності. Виходячи з можливостей технічного прогресу важливим трендом для ринку

електронних перекладів постає інтеграція хмарних баз даних (розміщення усіх необхідних електронних матеріалів, корпоративних глосаріїв, електронних баз Translation Memory у інтернет мережах таких як «хмари») та краудсорсингу (залучення та використання умовно безкоштовних ресурсів) [3].

Зараз український мовний ринок не такий який був два десятиріччя назад, значно. Цьому сприяли фундаментальні процеси в соціальному, економічному та політичному житті нашої країни, технічний розвиток та попит на загальну комп'ютеризацію бізнес-процесів у всіх сферах економіки більшість з яких потребують перекладу. На перший план почали ставити такі фактори, як еволюційна адаптованість професії до технічно-наукових реалій, їхній вплив на розвиток світового перекладацького ринку та українського ринку зокрема. Існуючий ринок перекладацьких послуг в Україні за різними оцінками збільшується на 20% щорічно, порівняно до світового темпу зростання, що складає 8%. Та і такий показник не задовольняє потреби українського суспільства. Для зростання показника треба інтенсивніше залучати ІТ-ринок та Інтернет-технології, на державному рівні стимулювати вихід на український ринок міжнародних компаній. Як вказують фахівці, найбільш затребуваною послугою в фірмах що надають перекладацькі послуги є технічний переклад, на них припадає приблизно 60% усіх замовлень. Далі є локалізація веб-сайтів близько 20%. Решта 20% займає усний переклад та переклад аудіо-відеоматеріалів. Звісно, культура ринку перекладів у західних країнах формувалася десятиріччями. В Україні ринок послуг лінгвістичного характеру почав утворюватися тільки на початку 90-х років минулого сторіччя, це обумовлює неоднорідність цінової політики на дані послуги. Це свідчить і той факт, що велика кількість українських перекладацьких установ, що розпочинали свою комерційну діяльність як спеціалізовані заклади, для того, щоб вижити в ринкових умовах, були вимушені стати

універсальними, тобто, виконували переклади з багатьох європейських та азійських мов незалежно від складності та тематики. Інколи вони займаються й супроводжуваним сервісом, а саме: пропонують юридичні послуги, представництво у суді, надають різкі консультативні послуги тощо. Треба зазначити, що причинами динамічного зростання ринків перекладу є світова глобалізація та розвиток торгівельних відносин в результаті якого підприємства передають роботу професійним перекладацьким структурам. Роблячи висновки з вищесказаного, необхідно зазначити, що український ринок перекладацьких послуг на даний час є відносно невеликим. За оцінками фахівців близько \$80–100 млн. на рік. Його різниця полягає у вартісній оцінці, що має вагомий вплив на розвиток виробничо-економічних зав'язків. За узагальненою оцінкою сфера перекладацьких послуг опинилася на стадії інформаційної непрозорості [1].

Не високим попитом на ринку користуються східні мови. Причиною цього є висока ціна та недостатня кількість фахівців. Зсередини український ринок щодо використання видів перекладу має більшу популярність письмовий переклад текстів економічної, правової та медичної тематики. Статистичні дослідження говорить, що їх частка складає приблизно 48%. Друге за кількістю місце належить послідовному перекладу у діловій сфері (20%). Наступними за кількістю перекладів складають письмові переклади інструкцій технічних текстів (9%), синхронний, що супроводжується на конференціях, семінарах – 5%. Набувають популярності переклади комп'ютерних програм, ігор та Інтернет-сайтів. Дана інформація оприлюднюється на регіональних, всеукраїнських та міжнародних заходах [2].

Висновки. Сучасні економічні та політичні процеси створюють умови попиту на якісний усний переклад. Метою цього є забезпечення проведення на високому рівні міжнародних зустрічей. Усний переклад

набув високої популярності в сфері послуг, на які є постійний попит. Результатом такої послуги є високий ступінь успішності бізнесу та усунення негативних перешкод, що можуть виникнути у спілкуванні різних носіїв мов. Потребує високого рівня знань іноземної мови при веденні телефонних переговорів, що сьогодні стають популярними. Головним проблемним питанням такої індустрії стає якість послуг. Якісний, доступний та зрозумілий перекладацький сервіс – основна умова з боку споживача. Отже, питання забезпечення якості перекладу і надання перекладацьких послуг є одним із основних завдань.

Тож стає зрозумілим, що підвищення актуальності в сфері якісного навчання іноземної мови у вищій школі повинно мати мотиваційні напрями. Метою останніх є підвищення інтересу в отриманні таких знань шляхом роз'яснювальних робіт, стосовно вміння володіння іноземними мовами, мобільністю здобувачів освіти. Важливе місце займають заохочувальні заходи з боку держави до провідних науковців вищів, керівництва університету, факультету – моніторинг та втілення у навчальні процеси інноваційні досягненнями провідних, конкурентоздатних та розвиваючих компаній. Застосування у викладанні фахових предметів англійською мовою та правил спілкування академічної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (Дата звернення: 05.12.2020).
2. Go Global: Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов (National Foreign Language Learning and Promotion Initiative). 2015. URL: http://osvitacv.com/uploads/go_global.pdf (Дата звернення: 05.12.2020).
3. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні: Указ Президента України №641/2015.

URL: <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560> (Дата звернення: 05.12.2020).

КУЦЕНКО ЄВГЕНІЙ СЕРГІЙОВИЧ,
студент 5 курсу, спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:
РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕВКСАНДРІВНА,
к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Вступ. Зараз накопичено багатий досвід опису фразових дієслів як особливого мовного явища в англійській мові. У лінгвістиці їм присвячена велика кількість спеціальних робіт, в яких розглядалися питання, пов'язані з визначенням статусу цих лексичних одиниць, з їх лексико-граматичною структурою, особливостями полісемії, природою другого компонента, їх функціонуванням у мові та мовленні. Незважаючи на довгу історію дослідження фразових дієслів, інтерес до цього лексико-фразеологічного феномену не вгасає.

Основна частина. До складу дієслів із постпозитивними компонентами, що є однією з головних ознак англійського дієслівного словотвору, входить монолексемне дієслово та післядієслівний компонент прислівниково-прийменникової природи, який внаслідок послаблення своєї прислівникової або прийменникової функції утворює з дієсловами відносно стійкі семантичні та синтаксичні сполучення.

Фразові дієслова були предметом вивчення основних лінгвістичних дисциплін (фонетики, граматики, фразеології, лексикології, стилістики) і на часі є складним комплексом різнопланових аспектів, які носіям мови дозволяють правильно розуміти інших і передавати свої думки, використовуючи це унікальне явище.

Така невизначеність, стрімке кількісне зростання і розширення сфер використання поєднання дієслова з постпозитивно розташованим другим компонентом, проникнення таких сполучень практично в усі стилі сучасної англійської мови, активізація міжнародних контактів на основі всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, необхідність підготовки україномовних користувачів англійської мови до адекватного сприйняття фразових дієслів у мовленні та їх використання в процесі міжкультурної комунікації і обумовлює актуальність даного дослідження, вимагає всебічного і ретельного аналізу.

У сучасній лінгвістиці широко вивчена специфіка, структура фразових дієслів. У багатьох роботах наголошується, що фразові дієслова досить часто використовуються не тільки в розмовній англійській, але й у мові засобів масової інформації, діловій англійській та науковій літературі. Це пояснюється тим, що багато фразових дієслів з часом перейшли з одного стилістичного пласта в інший, знайшли нові значення і втратили старі. Деякі фразові отримали більш часте вживання, ніж «прості» дієслова, які є їх синонімами.

Постійне збільшення числа таких конструкцій у мові, а також розширення сфери їх вживання обумовлює великий інтерес з боку лінгвістів. У сучасному Оксфордському словнику налічується близько семи тисяч британських і американських фразових дієслів. Вивченням подібних поєднань активно займаються такі зарубіжні вчені як J. Povey, Б. Ільш, Є. Голубкова, І. Анічков, Л. Сміт, О. Кунін, Т. Левицька та ін.

(Povey 1990; Аничков 1947; Голубков 1990; Кунін 1970; Левицкая 1964; Сміт 1998).

Дієслова з постпозитивними компонентами давно привертають увагу багатьох лінгвістів, які намагалися всебічно висвітлити питання, пов'язані з природою цих комплексів (І. Аничков 1947, Ю. Жлуктенко 1954), їхньою семантикою (Ю. Жлуктенко 1954, А. Ніколенко 1999).

Природа і статус постпозитивного компонента, а також категорійний статус дієслова з постпозитивним компонентом були предметом багатьох досліджень. Але в науці досі не існує загального терміна на позначення другого компонента таких сполучень. Його називають «прислівником» (Г. Керм), «приймениковим прислівником» (С. Берлізон, Н. Карягіна, Г. Кверк, О. Смирницький), «прислівниковою часткою» (Дж. Поуві), «післяйменником» або «адвербіальним післяйменником» (І. Аничков, О. Керлін, М. Кузнець), «постпозитивною часткою/префіксом» (Ю. Жлуктенко), «постпозитивним компонентом» або «постпозитивом» (Н. Амосова) та ін.

Отже, актуальність дослідження зумовлюється необхідністю вивчення дериваційних і семантичних процесів у такому продуктивному прошарку англійської дієслівної лексики, як фразові дієслова.

Об'єктом даного дослідження є лексико-граматичні утворення, які складаються, як правило, з односкладового дієслова й розташованого за ним постпозитива, головним чином, вираженого прислівником.

Предметом дослідження є переклад таких сполучень.

Мета цього дослідження полягає у визначенні особливостей уживання і перекладу сполучень дієслів із постпозитивно розташованим компонентом.

Відповідно до поставленої мети в роботі вирішуються наступні **завдання**:

– досліджено поняття та лексичні особливості фразових дієслів;

- визначено особливості перекладу фразових дієслів;
- охарактеризовано мову Роману Джерома Селінджера «Над прірвою у житті» та особливості його перекладу;
- проаналізовано особливості використання та перекладу фразових дієслів у романі Джерома Селінджера «Над прірвою у житті».

Під час дослідження застосовано загальнологічні *методи* та операції (аналізу, класифікації, систематизації тощо). Із власне лінгвістичних методів було використано індуктивний метод (для визначення напряму пошуку від накопичення мовного матеріалу до його систематизації та вивчення англійських фразових дієслів); метод компонентного аналізу (при віднесенні фразових дієслів до тієї чи іншої когнітивної категорії); метод концептуального та семантичного аналізу; метод аналізу утворення фразових дієслів тощо.

Матеріалом дослідження є роман Джерома Селінджера «Над прірвою у житті». Методом суцільної вибірки було відібрано та досліджено близько 100 прикладів фразових дієслів.

У межах нашого дослідження під фразовими дієсловами розуміємо поєднання дієслова, яке складається з одного слова, і постпозитиву, а саме адвербіальної або прийменникової частини, що представляє єдину семантичну та синтаксичну одиницю.

Існує велика кількість класифікацій фразових дієслів і це залежить від ознак, які відрізняють їх від простих дієслів, тому класифікації фразових дієслів можна назвати досить умовними. Згідно з традиційною класифікацією, фразові дієслова поділяються на такі типи: прийменникові дієслова або невідокремлювані чи перехідні дієслова; прислівникові дієслова чи відокремлювані фразові дієслова; перехідні; неперехідні; прислівниково-прийменникові дієслова або фразові прийменникові дієслова, які складаються з трьох слів.

Щоб передати мовою перекладу значення фразового дієслова, сказаного в оригіналі, урахування лише стилістичних особливостей не достатньо. Треба мати на увазі те, що реципієнт тексту оригіналу та тексту перекладу володіють різним мовним досвідом, етнічною ментальністю та фоновими знаннями. Для того, щоб досягнути комунікативної мети в перекладі, необхідна прагматична адаптація, ураховуючи всі вищезгадані особливості. Правильний переклад англійських фразових дієслів також залежить від контексту, у якому вони використовуються. А щоб влучно і ясно перекласти, коли дослівний переклад некоректний, перекладач використовує трансформаційну модель перекладу. Часто для перекладу фразових дієслів застосовуються лексико-семантичні трансформації, а саме: конкретизація та генералізація. Але найчастіше перекладач знаходить у мові перекладу лексичний відповідник – дієслово, яке найповніше передає значення фразового дієслова.

Проблема неврахування перекладачами взаємозв'язку об'єктивно-мовних перетворень тексту оригіналу, яка зумовлює суб'єктивно-особистісні рішення і впливає на рецепцію перекладу всіма категоріями читачів доволі гостро постає під час вивчення роману відомого американського письменника Дж.Д. Селінджера «The Catcher in the Rye».

Варто відмітити особливості вокабуляру, яким користується головний герой. Добір слів вражає своєю розкутістю, багатством зниженої, розмовної лексики, вульгаризмів, слів-паразитів, скорочень, що є притаманним підлітковому мовленню, спрямованому на вираження їх протесту.

Одними з необхідних умов адекватного художнього перекладу слід вважати мінімізацію накопичення функціональних ознак суб'єктивної деформації як запоруку правильного визначення і, відповідно, відтворення смислової, стилістичної, соціально-культурної, прагматичної та інших функцій інваріантів першотвору, зокрема, сленгу.

В українському перекладі роману зафіксовано метафоризацію сленгу автора, що значно збільшує його виразність й образність, тобто змінює емотивну функцію в українській культурі-приймачі.

Роман Джерома Дейвіда Селінджера «The Catcher in the Rye» є чудовим джерелом фразових дієслів. Вони присутні практично в кожному абзаці цієї книги і є практичним посібником до вивчення розмовної мови.

Висновки. У роботі проаналізовано адекватність передачі фразових дієслів у конкретних контекстах і причини, які обумовлюють вибір перекладача. За основу дослідження взято оригінал художнього твору J.D.Salinger «The Catcher in the Rye» та його переклад О.Логвиненка «Над прірвою у житті». Методом суцільної вибірки було виявлено висловлювання, які містять фразові дієслова.

При перекладі висловлювань, які містять фразові дієслова, були використані наступні перекладацькі трансформації: конкретизація, еквівалентно-адекватний переклад, генералізація та відсутність перекладу, що обумовлено контекстом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аничков И. Е. Английские адвербиальные послелогои : Дисс. ... докт. филол. наук. / И. Е. Аничков. – М., 1947. 536с.
2. Голубкова Е.Е. Фразовые глаголы движения (когнитивный аспект) / Е.Е. Голубкова. – М.: ГЕОС, 2002. 175 с.
3. Жлуктенко Ю. А. О так называемых «сложных глаголах» типа stand up в современном английском языке/ Ю. А. Жлуктенко // Вопросы языкознания. – 1954. № 5. С. 105-113.
4. Кунин А. В. Английская фразеология / А.В. Кунин. – М.: Высшая школа, 1970. 344 с.
5. Левицкая Т. Р. Глаголы адвербиального значения и их перевод на русский язык / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман, Тетради переводчика, №2. – М., 1964. 16 с.

6. Ніколенко А.Г. Лексико-семантичні та функціональні особливості взаємодії компонентів фразових дієслів сучасної англійської мови /Ніколенко А.Г: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / КДЛУ. – К., 1999. 20 с.

7. Смит Л. П. Фразеологія англійського мови / Л. П. Смит. – М.: Дрофа, 1998. 158 с.

8. Povey Jane. Phrasal Verbs and How to Use Them. Учеб. Пособие / Jane Povey. – М. : Высшая школа, 1990. 176 р.

КУЦЕНКО ЄВГЕНІЙ СЕРГІЙОВИЧ,
студент 2 курсу магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,
к. ф. н., доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

СПЕЦИФІКА СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ПЕРЕКЛАДУ

Вступ. Структурно-семантичний підхід до перекладу з'явився разом із зародженням лінгвістичного напрямку у загальній теорії перекладу у 1950-х рр., що було цілком закономірно, адже у наукових працях 1950-х – 1960-х рр., на основі яких стала виникати лінгвістична теорія перекладу, переклад вивчався виключно з мовної точки зору. Такі піонери теоретичного перекладознавства, як А. Федоров (1906 – 1997) та Я. Рецкер (1897–1984) звертали першочергову увагу на такі аспекти перекладу, як умови вибору мовних засобів, в тому числі загальнолексикологічні питання перекладу (основні методи перекладу слова як лексичної одиниці,

проблеми перекладу безеквівалентної лексики, переклад реалій, переклад власних імен, переклад фразеологічних одиниць) та граматичні питання перекладу (граматичні збіги і розбіжності мови оригіналу і мови перекладу, переклад граматичних категорій мови оригіналу, які не мають формального відповідника у мові перекладу, вибір граматичного варіанта при перекладі, тощо).

Виклад основного матеріалу дослідження . Вважалося, що план змісту тексту перекладу тотожний плану змісту тексту оригіналу, а от план вираження складається з одиниць іншої мови, і таким чином процес перекладу розглядався в першу чергу як перевисловлення плану змісту тексту оригіналу мовними засобами тексту перекладу.

У своїй роботі «Теория перевода и переводческая практика» («Теорія перекладу та перекладацька практика»), Я. Рецкер стверджує, що «задача перекладача – використовуючи засоби мови перекладу, цілісно і точно передати зміст вихідного тексту, зберігши при цьому його стилістичні та експресивні особливості. Під «цілісністю» перекладу треба розуміти єдність плану змісту і плану вираження на основі нової мовної системи» [2, с. 10].

На думку Я. Рецкера, якщо критерієм точності перекладу вважати тотожність інформації, яка повідомляється різними мовами, то цілісним (повноцінним або адекватним) можна вважати лише такий переклад, який передає цю інформацію рівноцінними засобами: «Інакше кажучи, на відміну від переказу, переклад має передавати не тільки те, **що** виражено у вихідному тексті, але й те, як це було виражено у ньому» [2, с. 11].

У 1950 р. вийшла друком стаття Я. Рецкера «О закономерных соответствиях при переводе на родной язык» («Про закономірні відповідники при перекладі на рідну мову»), в якій висловив ідею, що «між двома мовами об'єктивно існує певне співвідношення, яке обумовлює вибір перекладачем одиниць перекладу. Таким чином, для багатьох

одиниць мови можна знайти більш-менш регулярні відповідники» [1, с.162]. Так була започаткована теорія закономірних відповідників.

А. Федоров, засновник лінгвістичної теорії перекладу, в основу своєї теорії заклав встановлення певних закономірностей шляхом зіставлення особливостей словникового складу, граматичної будови і стилістичного використання мовних засобів французької, німецької, англійської та російської мов з одного боку, та аналізу перекладацької практики – з іншого.

Як стверджував А. Федоров, при передачі значення слова в перекладі зазвичай необхідно обирати між кількома варіантами перекладу. А. Федоров виділяє три найбільш характерні випадки:

«1) у мові перекладу нема словникового відповідника для певного

слова вихідного тексту;

2) відповідність є неповною, тобто лише частково покриває значення іншомовного слова;

3) різними значеннями багатозначного слова з мови оригіналу відповідають різні слова мови перекладу, які більш-менш точно передають ці різні значення.

І тільки той випадок, коли для цілковито однозначного слова знаходиться такий же цілковито однозначний (в різних контекстах) відповідник – є дуже рідким; така однозначність відповідників можлива в принципі по відношенню до певних шарів лексики – до термінів, позначенням календарних явищ (назви місяців, днів тижня), назв спорідненості (наприклад, *fils, son, Sohn* – син; *fille, daughter, Tochter* – дочка; *neveu, nephew, Neffe* – небіж), назв деяких тварин, загальноживаних предметів та особовим займенникам» [3, с. 151].

Серед західних дослідників можна відмітити статтю Жана-Поля Віне (1910–1999) та Жана Дарбельне (1904–1990) “*Stylistique comparée du*

français et de l'anglais» («Порівняльна стилістика французької та англійської мов», 1958). У своєму дослідженні автори проводили порівняльний аналіз двох мов із метою визначення більш-менш регулярних еквівалентів, які можна використовувати при перекладі, та виділили такі методи перекладу, як «запозичення», «калькування», «дослівний переклад», «транспозиція», «модуляція», «еквіваленція» та «адаптація». Розглянемо окремо кожний із цих методів.

Запозичення – найпростіший спосіб перекладу, на думку вчених. Такий спосіб перекладу дозволяє заповнити прогалину металінгвістичного характеру (нова техніка, невідомі поняття). Дослідники стверджують, що перекладачу доволі часто потрібен метод запозичення для того, щоб створити певний стилістичний ефект. Наприклад, для того, щоб додати так званий місцевий колорит, можна використовувати іншомовні терміни і говорити про «долари» і «партії» в США, про «текілу» і «тортилью» в Мексиці і про «версти» і «пуди» в Росії.

Калькування – це особливий вид запозичення: ми запозичуємо з іноземної мови ту чи іншу синтагму і буквально перекладаємо елементи, з яких вона складається. Таким чином, ми отримуємо або «кальковані вислови», при чому використовуємо синтаксичні структури мови перекладу, додаючи до неї нові експресивні елементи, наприклад *Compliments de la Saison* (букв.: «сезонні привітання»), або «кальковані структури», при чому додаємо до мови нові структури, наприклад, *Science fiction* (букв.: «наукова фантастика»).

Дослівний переклад, або переклад «слово в слово», означає такий перехід від вихідної мови, до мови перекладу, при якому створюється правильний та ідіоматичний текст, при цьому перекладач слідкує лише за дотриманням мовних норм, наприклад: *I left my spectacles on the table downstairs* – «Я лишив свої окуляри на столі внизу».

Транспозицією автори називають спосіб, при якому одну частину мови замінюють на іншу без втрати смислу всього повідомлення. Наприклад: *Il a annoncé qu'il reviendrait* – Він заявив, що повернеться. Тут іменник *reviendrait* замінили на дієслово «повернеться».

Модуляція – це варіація повідомлення, те, чого можна досягти, змінивши кут або точку зору. Такий спосіб зазвичай використовується тоді, коли дослівний переклад призводить до створення в мові перекладу граматично правильно конструкції, яка, однак, суперечить духу мови.

Еквіваленція – це ситуація, коли два тексти описують одну й ту саму ситуацію використовуючи різні стилістичні та структурні засоби. Автори підкреслюють, що еквіваленціями є більшість фразеологізмів. Наприклад: *Too many cooks spoil the broth* – «У семи нянек дитя без глазу».

Адаптація – це спосіб перекладу, який використовується у випадках, коли текст вихідної мови описує ситуацію, яка не існує в мові перекладу, і яку перекладач має передати через іншу ситуацію [4, с. 46-55].

Висновки. Як ми можемо бачити зі списку перелічених досліджуваних проблем, еквівалентність тексту перекладу забезпечувалася в першу чергу на семантичному та структурному рівнях, а отже мала виключно мовний характер, закріплений у системних відповідниках на різних рівнях мовних систем, а тому визначалася як структурно-семантична.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рецкер Я.И. О закономерных соответствиях при переводе на родной язык // Вопросы теории и методики ученого перевода: сборник статей. – М.: Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1950. – С. 156–183.

2. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода/ Дополнения и комментарии Д.И.

Ермоловича. – 3-е изд., стереотип. / Я.И. Рецкер – М.: «Р.Валент», 2007.– 244 с.

3. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие. 5-е изд. / А. В. Федоров – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.

4. Vinay J.-P. Stylistique comparée du français et de l'anglais. Methode de traduction / J.-P. Vinay, J. Darbelnet.–Paris, 1972. – 331p.

ЛІСОВЕЦЬ МАРІЯ АНДРІЇВНА,

студентка 2 курсу, спеціальності «Філологія»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доцент кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

СЛОВОСКЛАДАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАЙПОШИРЕНІШИХ СПОСОБІВ СЛОВОТВОРУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається проблематика словотвору німецької мови, а саме словоскладання. Виявлено причини виникнення нових слів і способи їх утворення за допомогою словоскладання як одного з найпоширеніших способів словотвору німецької мови. Велике поширення словоскладання, особливо в системі іменника, пояснюється низкою причин: спрощення структури словосполучення, невелика кількість відносних прикметників, дія аналогії, мовна картина світу давніх германців. Дослідження проводилося за допомогою дистрибутивного та трансформаційного аналізів на матеріалі німецькомовних текстів.

Словниковий склад будь-якої мови є продуктом усієї попередньої історії цієї мови і, разом з тим, живою історією народу, який говорить цією мовою, оскільки у словниковому складі відображаються події, що відбуваються в суспільстві. Словниковий склад німецької мови постійно поповнюється, адже в суспільстві відбувається бурхливий розвиток науки, техніки, що призводить до появи нових слів і термінів. Як правило, нові слова утворюються на основі вже існуючих у мові слів за допомогою різних способів словотвору.

Особливістю німецького словотвору є словоскладання: *Adventsbrauch, Hochzeitsbrauch, Osterbrauch, Weihnachtsbrauch; Sittenlehre, Sittengeschichte, Landessitte, Volkssitte, Traditionspflege; Schneefeld, Waldschneise, Hotelbesitzer, Weltkrieg, Glückzahl; hinauffahren, benachrichtigen; regelmäßig, gewohnheitsmäßig, hergebrachtermaßen, landläufig.*

Словоскладання як один зі способів утворення нових слів не є виразно германським явищем і було поширеним у багатьох давніх індоєвропейських мовах. Воно залишається як досить продуктивний спосіб поповнення словникового складу сучасної німецької мови. Однак у германських мовах словоскладання іменників надзвичайно поширилось. Це пояснюється такими причинами: порівняно невелика кількість суфіксів іменників, що повинно було компенсуватися збільшенням кількості складних слів; обмежена кількість відносних прикметників, що також зумовило широке вживання словосполучень «іменник у називному + іменник у родовому відмінках», які перетворилися пізніше в складні слова; невелика кількість суфіксів прикметників, що обмежувало утворення прикметників і призводило до зазначених вище наслідків [3, с. 380].

Словоскладання є характерологічною ознакою німецького словотворення.

Ці складні слова іноді ніби накопичують у своїй семантичній структурі певну текстову інформацію. Їх можна вважати текстуально значущими, тому що в їхній семантичній структурі мають місце складні семантичні процеси, а відсутність словникових еквівалентів тільки підтверджує це припущення.

Наявність опису цих лексем за допомогою дефініцій у певних довідковобібліографічних джерелах свідчить про їхню семантичну тотожність. За своєю морфологічною структурою германські складні іменники є двокомпонентними утвореннями. Розрізняють такі їх основні моделі в германських мовах: «іменник + іменник»; «дієслово + іменник»; «прикметник + іменник» [3, с. 380].

Окрему групу становлять похідні основи (далі – ПО) оказіональних означальних складних слів, словотворчі компоненти яких, за спостереженнями О. Шишліної, «при поєднанні в ПО складного іменника не отримують здвигу в значенні та є ідентичними з цієї точки зору вільним словосполученням» [9, с. 158]: *das Schnee/feld, der Menschen/typ, das Oliven/öl, die Obsternte, die Fleisch/brühe, die Zimmer/decke, das Armen/hospital, die Pfannkuchen/suppe, die Heim/kehrer/probleme.*

Аналіз семантичних відношень у ПО складних іменників дозволяє виявити характер відношень між похідною та твірними основами. У процесі розвитку мови семантичний зв'язок між твірними та похідними основами слів може розширюватись, послаблюватись або навіть втрачатись. Структурні та семантичні дослідження словотвору обумовили появу нових напрямків, які уточнюють кардинальні поняття словоскладання, виходячи з транспозиційних і номінативних процесів. Більш чіткою стає тенденція комплексного погляду на цілі класи складних слів за рахунок підключення засобів поєднання та дистрибуції. Словотворчі конструкції розвивають семантичні особливості та роблять

зрозумілими семантичні можливості поєднання твірних основ всередині похідної основи складних іменників.

Повному та системному описові семантики похідних основ складних іменників сучасної німецької мови сприяє виявлення словотворчої семантики та семантичних особливостей словотворчих компонентів при утворенні похідних основ складних іменників. У похідних основах складних іменників імплікуються структурно-семантичні відношення між словотворчими компонентами, які становлять основу структури та значення складного іменника. Знання особливостей семантичних відношень між компонентами в ПО складного слова дозволяє передбачити шляхи утворення основ нових складних слів та розуміти значення нових термінів, які не зареєстровані в словниках.

Причинами появи нових слів у мові, утворених за допомогою деривації (афіксації), словоскладання або за допомогою інших словотвірних способів, є потреба позначати нові предмети і явища навколишньої дійсності – це в першу чергу стосується термінологічної лексики; лексики, пов'язаної з політичною і громадською діяльністю людини. У цьому випадку поява нових слів зумовлена виконанням мовою її комунікативної і номінативної функцій.

Проте не менш важливою функцією мови є емотивна – вираження емоцій, прагнення мовця до експресивності.

Зрештою, причинами словотворення можуть бути структурно-семантичні особливості тієї чи іншої мови. У німецькій мові недостатньо або дуже обмежені у своєму вжитку так звані відносні прикметники. Замість них використовують компоненти складних слів: *Chefredakteur*, *Grundabgabe*, *Bilderbuch*.

Характерною особливістю німецької мови є й те, що більшість іменникових суфіксів чітко розрізняють граматичний рід іменника. Інакше кажучи, суфікси є маркерами граматичного роду. Проте, існує кілька

випадків, де той самий суфікс може утворювати іменники різних родів. У цьому випадку семантика іменників (точніше, належність іменника до певного семантичного підкласу) також видозмінюється. Так, суфікс -at у іменниках чоловічого роду означає особу (der Adressat, Kandidat), а в іменниках середнього роду має збірне значення (das Format, das Konglomerat). Цей самий омонімічний суфікс використовують і для творення прикметників.

У лексиці відбиваються фрагменти соціального досвіду, обумовленого основною діяльністю народу. Існування тих або інших лексичних одиниць пояснюється практичними потребами. Зв'язок історії й культури народу з мовою особливо яскраво проявляється на словотвірному рівні. Велика кількість словотвірних одиниць відбиває специфічні національні риси, його побут, звичаї, традиції, своїм корінням сягають в історію народу. Ю. Рождественський стверджує, що будь-яке слово є предметом творчості, а творення слів, власне, є створенням мови [5, с. 60], оскільки саме слова (у тому числі й нові слова) формують її лексичний потенціал. Поява нового слова, що не порушує синтаксичного узусу, може бути пов'язана з новим лексичним вживанням слів [1, с. 444].

Отже, розглянемо осново- і словоскладання як творення слів за допомогою сполучення двох і більше самостійних компонентів. Кожен із компонентів іноді складається з декількох слів (die Heim/kehrer/probleme), але при цьому весь композит, як правило, є бінарним, тобто складається з двох компонентів. Класифікацію німецьких композитів можна проводити за різними ознаками. Насамперед, усі композити можна розподілити залежно від їхньої атрибуції до певної частини мови, тобто, умовно кажучи, залежно від їхньої морфологічної структури. Відповідно до морфологічної класифікації виокремлюють такі типи композитів: композити-іменники, композити-прикметники, композити-дієслова.

Ще однією характерною рисою в німецькому словотворі є слова утворені за допомогою німецького іменника Mann з іншими частинами мови. Навіть можна виокремити групу слів утворених за допомогою цього іменника.

Історично склалося, що дуже багато німецьких прізвищ утворено за допомогою німецького іменника Mann, який означає «чоловік»: Kellermann, Klausmann, Eisenmann, Bergmann і навіть просто Mann, і дуже багато інших, але це вже інша галузь лінгвістики – ономастика, яка досліджує власні назви (їхнє походження, класифікацію і тлумачення). Також є велика кількість слів, утворених за допомогою цього іменника в повсякденному вжитку: Kaufmann, Weihnachtsmann, Geschäftsmann, Sämann, Sa-Mann тощо.

Вважається, що будь-який іменник у німецькій мові може утворити з будь-яким іншим іменником нове складне слово (кількість новоутворень залежить від кількості значень цього слова).

Залишається цікавим, чи справді сполучення іменників у складному слові не знає обмежень; якщо все ж таки існують певні обмеження, то як і якою мірою вони проявляються; чи можна в певний спосіб вивчити і виміряти сполучуваність компонентів у складному слові.

Отже, словоскладання надзвичайно поширене в німецькій мові і є однією з характерних відмінностей німецької мови від інших мов. Дистрибутивний та трансформаційний методи аналізу виявили, що німецькі складні слова є, як правило, бінарними структурами, які складаються з двох безпосередніх складників, при цьому кількість кореневих морфем може бути більше двох.

Найпоширенішими композитами виявляються: Substantiv + Substantiv, Adjektiv + Substantiv, Verbalstamm + Substantiv.

Велике поширення словоскладання, особливо в системі іменника, пояснюється низкою причин:

- спрощення структури словосполучення з прагматичних міркувань – іменник у родовому відмінку перед означеним словом – сприяло їх поєднанню: eine Lebensgeschichte (eine Geschichte des Lebens), а також поєднанню прикметника з іменником: die Fremdsprache (die fremde Sprache);

- лексична (невелика кількість відносних прикметників) і морфологічна (здатність прикметників поєднуватися з порівняно невеликою кількістю суфіксів);

- дія аналогії за Г. Паулем;

- мовна картина світу давніх германців (що характеризується світосприйняттям на підсвідомому рівні та необхідністю позначувати певні предмети та явища саме в німецькій мові).

Саме лексичний склад мови в найбільш повному вигляді відбиває особливості мислення, психології, умов і способу життя його носіїв. Слово дозволяє отримати уявлення про мислення, психологію, умови життя давніх германців, тобто про все те, що прийнято називати мовною картиною світу [3, с. 404-405].

«Новостворені одиниці є найсучаснішими мовними породженнями, а при всякому породженні виникає дещо, чого не було досі. Народження будує нове буття і йому повинен передувати вже наявний матеріал» [2, с. 145]. Кожна одиниця, навіть будучи новою, обов'язково повинна базуватись на засадах і принципах певної мови (фонетична, лексична, синтаксична, функціональна, стилістична специфіка тощо), інакше буде відкинута системою мови. Нове слово, як і будь-яке інше, підпорядковується суворим законам, які керують елементами цієї мови [8, с. 367].

«Відомо, що мова віддзеркалює національну культуру, є живою скарбницею народу – у ній його надія, розум, досвід. Водночас мова є найважливішим засобом спілкування між людьми, передачі думок одних

іншим. Тому, приєднуючись до спілкування іноземною мовою, можна зрозуміти, а при потребі й сприйняти все краще, що є в культурі іншого народу» [6, с. 114].

Особливістю сучасного складу лексики німецької мови є стрімке збільшення кількості функціонуючих у мовленні слів і, головне, існування в ньому великої кількості актуальних позначень. Поява нових слів є неминучим кроком для подальшої еволюції будь-якої мови. Отже, мова – це така система, яка постійно розвивається. На лексичному рівні мова розвивається завдяки появі нових одиниць. Їхнє подальше функціонування залежить від багатьох факторів: як позамовних (важливість поняття, яке отримує новітню номінацію), так і мовних (підпорядкованість новітніх одиниць закономірностям відповідної природної мови).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блумфілд Л. Язык / Л. Блумфілд; пер. с англ. Е.С. Кубряковой и В.П. Мурат; комментарий Е.С. Кубряковой; под ред. и с предисловием М.М. Гухман. – М. : Прогресс, 1968. 607 с.
2. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры : пер. с нем. / В. фон Гумбольдт; составление, общая редакция и вступительные статьи А.В. Гулыги и Г.В. Рамишвили. – М. : Прогресс, 1985. 451 с.
3. Левицький В.В. Основи германістики / В.В. Левицький. – Вінниця : Нова Книга, 2006. 528 с.
4. Левицький В.В. Семасиология : монографія для молодих дослідників / В.В. Левицький. – Изд. 2, исправл. и дополн. – Винница : Нова Книга, 2012. 680 с.
5. Рождественский Ю.В. Общая филология / Ю.В. Рождественский. – М. : Фонд «Новое тысячелетие», 1996. – 326 с.
6. Семендяев В.І. Деякі проблеми перекладу лексики як засобу міжкультурної комунікації / Семендяев В.І. // Сучасні тенденції розвитку та дослідження германських мов : матеріали I Всеукраїнської науково-

практичної конференції. – Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2008. – С. 114– 116.

7. Степанова М.Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М.Д. Степанова, В. Фляйшер. – Москва : Высшая школа, 1984. – 264 с.

8. Фуко М. Слова и вещи / М. Фуко; пер. с фр., вступ. Статья Н.С. Автономовой. – М. : Прогресс, 1977. – 488 с.

9. Шишліна О.П. Семантика складних іменників з першим або другим словотворчим компонентом – основою кореневого іменника / О.П. Шишліна // Мовленнєва комунікація в постіндустріальному суспільстві : матеріали Другої Міжнародної наукової конференції германістів. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – С. 154–159.

10. Kellermann B. Das Meer / Bernhard Kellermann. – Charkiw : Ranok, 2003. – 240 S. – (Klassische Lektüre).

МАЦЬКО АНАСТАСІЯ РОМАНІВНА,

студентка 4 курсу,

спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ПРИЙОМИ АДАПТАЦІЇ ТА СТИЛІСТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДАХ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Вступ. Як свідчить аналіз спеціальної літератури, застосування прагматичної адаптації при перекладі художніх текстів передбачає

використання наступних перекладацьких прийомів, як розширення, редукування, конкретизація, генералізація, підбір концептуального відповідника або функціонального аналога, культурна субституція, зміна образно-виражальних засобів, симпліфікація, змістовий переклад, описовий переклад, компенсація, синтаксична перестановка, членування синтаксичних одиниць або їх об'єднання, пурифікація, деідеологізація, модернізація, заміна мовленнєвих актів та заміна регістру. Розглянемо їх детальніше.

Виклад основного матеріалу дослідження. 1. Ампліфікація (розширення) за рахунок уведення у текст додаткової інформації, щоб поповнити відсутні у реципієнта знання, наприклад, поряд з власною назвою географічного або культурного об'єкта подається загальна назва, яка позначає вид цього об'єкта [3, с. 158]: *They were in the Smoky Mountains at their favorite bed-and-breakfast / Вони відпочивали в національному парку "Туманні гори", у своєму улюбленому готелі типу "нічліг та сніданок"*.

2. Елімінація та редукування — вилучення (цілком — у випадку елімінації та частково при редукуванні) потенційно незнайомих читачу деталей, наприклад, реалій [3, с. 161]: *Perhaps people have been celebrating Bonfire Night early — it's not until next week, folks.* Переклад не передає назву свята, вона просто опускається: *Мабуть, хтось пускав фейерверки з нагоди прийдешнього свята. Хоча до нього ще цілий тиждень.*

3. Конкретизація — це прийом перекладу, при якому виникає заміна слова або словосполучення іноземної мови з більш широким предметно-логічним значенням на слово з вужчим значенням в перекладі [3, с.134]. *"You will", old Spencer said. "You will, boy. You will when it's too late" / — Задумаєшся! – сказавши старий Спенсер. – Потім задумаєшся, коли буде пізно.* Конкретизація вихідного значення використовується в тих випадках, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці

нижче, ніж міра впорядкованості відповідної їй за змістом одиниці в мові перекладу.

4. **Генералізація** — прийом лексичної трансформації, зворотний конкретизації. Має місце в тих випадках, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці вище міри впорядкованості відповідної їй за змістом одиниці в мові перекладу, і полягає в заміні видового поняття родовим [5, с.80], наприклад: *Trailing her was the faint scent of Johnson's Baby Powder* / *За нею линув легенький запах спеціальної присипки для волосся.*

5. **Концептуальний відповідник.** Необхідний тому, що в кожній мові існують назви певних об'єктів або ситуацій, які мають для носіїв вихідної мови «асоціативний шлейф», тобто, сукупність соціокультурних асоціацій, які поєднуються з певним концептом у реципієнтів відповідної етнокультури на конкретному історичному етапі [1, с.3], наприклад: *It's been bedlam!* / *Це якийсь дурдом!*

6. **Культурна субституція.** Мета цієї стратегії полягає в тому, щоб найбільшою мірою адаптувати оригінал до очікувань рецептора за допомогою заміни культурно маркованих одиниць вихідної мови функціональними аналогами цільової мови [1, с.4]. Часто вживання цієї стратегії призводить до одомашнювання перекладу, що по-різному сприймається критиками. Так, наприклад, у перекладі В. Набокова популярної казки Л. Керолла “*Alice's Adventures in Wonderland*” можемо спостерігати, що ім'я головної героїні замінюється на *Аню*, *William the Conqueror* перекладається як *Володимир Мономах*, до того ж замінюються не тільки імена історичних осіб, але й увесь історичний контекст.

7. **Функціональний аналог** — один з найпродуктивніших прийомів перекладу реалій, що виявляється у заміні культурно маркованої одиниці оригіналу, що може бути невідома реципієнту перекладу, іншою, відомою та більш нейтральною, яка, проте, на відміну від культурної субституції, не

має національно-культурної забарвленості мови перекладу [4, с.79]: *100 pounds – дуже важкий; a couple of pounds – небагато.*

8. **Зміна образно-виражальних засобів.** Перекладач обирає для досягнення бажаного ефекту на реципієнта інші засоби, ніж ті, що використані в оригіналі. Наприклад: *The effect of this simple sentence on the rest of the family was incredible / Цей простий вислів подіяв на родину як червона ганчірка на бика.* У даному випадку вільне словосполучення передано фразеологічним зворотом для увиразнення та підкріплення емоційного накалу оповіді.

При передачі засобів створення образності необхідно враховувати ступінь їхньої креативності. Стійкі та стандартні порівняння й метафори варто передавати за допомогою іншого образу, якщо у цільовій мові він досягає того ж ефекту, що й вихідний образ у мові оригіналу і також є стійким. Якщо йдеться про оригінальні та креативні фігури, то зміна образу неприпустима, навіть якщо образи, покладені в їх основу, не відповідають мовній та концептуальній картині світу носіїв цільової мови.

9. **Симпліфікація,** або спрощення семантичної чи синтаксичної структури повідомлення [2, с.160], наприклад: *A boy with dreadlocks was surrounded by a small crowd / Натовп обступив кучерявого хлопчика; He had white-blond hair and a palomino body / У нього було біляве волосся та біле тіло в чорних плямах.* Формально симпліфікація може виражатися в розщепленні складних речень на прості, двочленних — на одночленні тощо. Даний прийом є домінуючим в адаптованих текстах, розрахованих на дітей або тих, хто вивчає іноземну мову. Негативним наслідком застосування цього прийому є примітивізація оригіналу та порушення принципу естетизму.

10. **Змістовий переклад,** тобто передача того, що малось на увазі, або логічне продовження повідомлення. Інформація, яка в оригіналі лише мається на увазі, оскільки є очевидною для отримувача оригіналу, при

перекладі може доповнюватися додатковою. Таким чином, імпліцитна інформація в оригіналі стає експліцитною в перекладі. Наприклад: *The girl covered her face with her hands and ran into class* / *Розплакавшись, дівчина вбігла до класу.*

11. **Описовий переклад (експлікація).** Застосовується, як правило, при передачі культурно-специфічних елементів, реалій. Описовий переклад розкриває значення лексичної одиниці оригіналу за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки явища, яке позначається даною лексичною одиницею [5, с.128], наприклад: *At least the truck would no longer look like a Fourth of July sparkler* / *Принаймні, мепер броньовик не нагадуватиме феєрверк з нагоди дня незалежності.* Та цей спосіб вважається вельми громіздким та неекономним, тому не завжди можливо застосувати його при перекладі художніх текстів.

12. **Компенсація** — це лексико-граматична трансформація, що передбачає передачу смислового або стилістичного відтінку не там, де він виражений в оригіналі. Дуже часто один стилістичний засіб замінюється при компенсації втрат іншим. Необхідність у компенсації виникає у зв'язку з тим, що у ряді випадків неможливо знайти повний смисловий і експресивно-стилістичний відповідник якогось окремого сегмента оригіналу [5, с.82]. Наприклад: *My parents would have about two haemorrhages a piece if I told anything pretty personal about them* / *У моїх предків, напевно, стались би по два інфаркти на брата, якби я став говорити про їхні власні справи.*

13. **Синтаксична перестановка** — зміна порядку розташування членів речення, смислових груп слів або цілих речень, до якої вдається перекладач зі стилістичних міркувань, враховуючи при цьому логічні зв'язки, актуалізовані в реченні або ССЦ [4, с.148]. Вирішальне значення для визначення порядку слів всередині абзацу мають стилістичні норми мови, на яку робиться переклад. Так, в українській мові декілька речень,

об'єднаних у період та мають однакову синтаксичну структуру, звучать неприродно та монотонно, тоді як в англійській мові це цілком допускається: *A terrible restlessness that was akin to hunger afflicted Martin Eden. He was famished for a sight of the girl whose slender hands had gripped his life with a giant's grasp. He could not steel himself to call upon her. He was afraid that he might call too soon and be guilty of an awful breach of that awful thing called etiquette. He spent long hours in the Oakland and Berkley libraries ... (J. London) / Бентежна млість, схожа на муки голоду, опанувала Мартіном. Він знемагав від бажання побачити знову дівчину, чиї ніжні руки з несподіваною чіпкістю захопили все його життя. Піти до неї він не наважувався. Він боявся, що це буде занадто швидко і він таким чином порушить страшний уклад, що його називають етикетом. Він проводив багато часу в Оклендській та Берклейській бібліотеках... (за К. Калашніковою).*

14. **Членування синтаксичних одиниць** — збільшення кількості синтаксичних елементів при збереженні семантичної та стилістичної цілісності висловлювання. При зовнішньому розчленуванні одне речення оригіналу перетворюється у перекладі в два або декілька речень [4, с. 152]: *And here at times, when his mother's father's financial difficulties were greatest, they would be found thinking, or as Asa Griffith was wont helplessly to say at times, praying their way out, a rather ineffectual way, as Clyde began to think later (Th. Dreiser) / I тут же в періоди найбільших фінансових труднощів батько й мати сиділи і роздумували, або як деколи безпомічно говорила Ейса Гріфітс, молили бога вказати їм вихід із положення. Пізніше Клайд зрозумів, що це їм мало допомагало. При внутрішньому розчленуванні просте речення оригіналу замінюється складним [4, с. 152]: *They saw the whole town shattered to a heap of ruins / Вони бачили, як ціле місто перетворилося у руїни.* Необхідність членування може диктуватися*

слабкістю смислових зв'язків між частинами речення або різноплановістю думок, які містяться у ньому.

15. Об'єднання синтаксичних одиниць — зменшення кількості синтаксичних елементів при збереженні семантичної та стилістичної цілісності висловлювання. Найчастіше до нього доводиться вдаватися, коли зв'язок між сусідніми реченнями настільки тісний, що їх формальне об'єднання диктується побудовою української фрази. У деяких випадках необхідність об'єднання речень диктується стилістичними завданнями висловлювання: *Once again the choice opens before the people. But it is no longer 1918. Nor is it 1938. The whole balance of forces is profoundly changed / Народ знову стоїть перед вибором. Але тепер уже не 1918 рік і навіть не 1938. Розстановка сил докорінно змінилася.*

16. Пурифікація — прийом вилучення табуьованої лексики або евфемістичне перефразування [1, с.4], наприклад: *Tom hitched up his trousers, which were slipping down his fat bottom / Том підтягнув штани, що сповзали з його кохливого пуза.*

17. Деідеологізація — максимальне редукування ідеологічного компонента повідомлення з метою надати йому нейтральнішого звучання [1, с.4]. Це відображення у тексті перекладу відмови від прийнятого раніше суспільством корпусу ідей, на якому заснована політична, економічна чи соціальна система, а також від доктрин, думок, стилю мислення окремих людей або громадських класів.

18. Модернізація — прийом лексичної заміни назви певної реалії, що повністю чи частково вийшла з ужитку, на її більш новий відповідник у мові перекладу [1, с.4], наприклад: *She continued to shout through her megaphone / Вона надсажувалась громовим електронним голосом.* Такж архаїзовані одиниці можуть перекладатися еквівалентами їх сучасних відповідників зберігаючи лексичне значення та втрачаючи архаїчну семантику: *“Thou sayest well”, said king Richard / “Добре кажеш”, – мовив*

Річард. Цей прийом є найбільш продуктивним при адаптації хронолонічно дистантних творів.

19. **Заміна мовленнєвих актів (МА)** використовується в тих випадках, коли між МА немає однозначної відповідності. Враховуючи запропоновану В. І. Карабаном класифікацію трансформацій МА у перекладі [1, с. 361], можемо виокремити заміни констативів на квеситиви (*Some team player you are / Ну який же ти командний гравець?*) або навпаки, заміну квеситива на констатив чи експресив: *A little bump? / Нічого собі – невеличкий синець!* Також вживаються заміни в межах одного типу МА, коли позитивні за змістом МА трансформуються у негативні висловлювання: *We'll let him be / Ми його не чіпатимемо.*

20. **Заміна реєстру**. Як відомо, мовний реєстр — це тип мовлення, обраний з урахуванням ситуації, мовленнєвих інтенцій, соціального статусу та інших особливостей співрозмовника. Так, зміна реєстру може відбуватися, якщо реципієнт не володіє певними спеціальними знаннями, у такому разі наукові або технічні терміни замінюються на загальні поняття, зрозумілі кожному читачеві: *Did the paramedics administer CPR? / А медики робили йому серцевий масаж?*

Деякі перекладачі припускаються невиправданої зміни реєстрів при передачі діалогів, що містять просторічні вирази або сленгову лексику, ніби “змушуючи” персонажів розмовляти правильною літературною мовою, що може порушувати інтенцію автора. Загалом, емоційно-експресивна лексика у мовленні героїв може виступати одним з ключових засобів характеротворення та індивідуалізації персонажів, саме тому відхилення від оригінального реєстру має бути мінімальним.

Висновки. Варто зазначити, що застосування тих чи інших прийомів при перекладі текстів художніх творів залежить перш за все від стильових домінант конкретного автора.

Таким чином, здійснюючи переклад художнього тексту, необхідно враховувати, що мовні засоби оригіналу, за допомогою яких створено прагматичний потенціал тексту оригіналу, не можна просто замінювати однотипними мовними засобами мови перекладу, оскільки при цьому не вдасться адекватно передати прагматичний потенціал тексту оригіналу. Важливим є адекватне відтворення не лише лексичного, а й синтаксичного значення та стилістичного забарвлення оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананко Т. Р. Прагматична адаптація у перекладі художніх творів / Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог: Видавництво Національного уні-верситету “Острозька академія”. – Вип. 25. – 2012. – С. 3-4.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш.шк., 1990. – 253 с.
3. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства: Підручник / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця : “Нова Книга”, 2008. – 512 с.
4. Потапова А. Є. Відтворення стилістичних засобів у перекладі дитячої художньої літератури (на матеріалі українських, німецьких та російських перекладів творів Дж. Ролінг). Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство. Одеса, - 2011.
5. Сітко А. В., Струк І. В. Адекватність і еквівалентність у перекладі мовних особливостей. – 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/24368/1/Адекватность_і_еквівалентність_у_перекладі_мовних.PDF (дата звернення: 21.12. 2017)

МЕЛЬНИК АННА ВОЛОДИМИРІВНА,

студентка 2 курсу магістратури, спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ПОНЯТТЯ ВЛАСНИХ ІМЕН ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Вступ. У першу чергу варто відмітити той факт, що власна ім'я (ВІ) – це об'єкт ономастики, лінгвістичної науки, і, за визначенням М. Блоха, це "слово або словосполучення, яке служить для виділення іменованого об'єкту серед інших об'єктів для його індивідуалізації та ідентифікації" [1, с. 105].

Виклад основного матеріалу дослідження. У тлумачному словнику сучасної української мови ономастика визначається як: "1. Розділ мовознавства, що вивчає власні назви. 2. лінгв. Сукупність власних назв у словниковому складі мови" [2, с. 671]. Є. Мурзаєв зазначає, що ономастика – розділ мовознавства, який вивчає власні назви: імена та прізвища, прізвиська людей, клички тварин, географічні назви та етноніми [9, с. 20]. А. Попов стверджує, що сучасна ономастика – це комплексна наукова лінгвістична дисципліна, яка має своє коло проблем та методів. Ономастичні дослідження допомагають вивчити шляхи міграції окремих етносів, виявити місця їх попереднього проживання, визначити древніший стан окремих мов, визначити мовні і культурні контакти різних етносів [11].

Питання про значення ВІ досі залишається одним з найбільш гострих у дослідженнях з ономастики. Існують різні теорії семантики ВІ. Д. Єрмолович поділяє лінгвістичні концепції ВІ умовно на три групи за відношенням учених до теорії Дж. Мілля, згідно з якою власні імена не мають значення, будучи "відміткою, яку ми зв'язуємо у своєму розумі з

ідеєю предмета". До них відносяться: 1) "теорія розрізняльної форми"; 2) "теорія попереднього знання"; 3) "теорія мовної індивідуалізації" [3, с. 13].

За останній час в ономастичній літературі намітився функціональний підхід до проблеми семантичної структури ВІ. Функціональний підхід дає змогу прийняти положення, запропоноване К. Ірихановою: "власні назви не мають значення в мові" [4, с. 76]. Проте в мові художнього твору ВІ наповнюється змістом, який містить усі знання комунікантів стосовно певного об'єкту, і розрізняються повнотою якісної і кількісної інформації, але "обов'язково містять суб'єктивне відношення до референта" [4, с. 77].

Ономастика вивчає основні закономірності історії, розвитку і функціонування ВІ. Маючи свій матеріал і методика його вивчення, ономастика не може не бути самостійною дисципліною. Проте в ономастиці домінує лінгвістичний компонент, тому що кожне ім'я – це слово, що розвивається за законами мови, а також тому, що імена містять інформацію, яка "здобувається" за допомогою лінгвістичних засобів.

Залежно від типу імен, що вивчаються, ономастика підрозділяється на окремі області, а саме антропоніміку, топонімію тощо. ВІ будь-якого типу є невід'ємним компонентом в арсеналі засобів художньої виразності твору словесно-художньої творчості.

При виборі імен для своїх персонажів письменник звертає увагу на фонемний і морфемний склад, які здатні передавати додаткові емоційно-експресивні відтінки. При цьому автор орієнтується на реальний іменник, загальноприйняту в цій культурі формулу, за допомогою якої можна передати інформацію про національне, вікове, соціальне положення героя.

Отже, під власним іменем (назвою) розуміють слово, словосполучення або речення, що слугує для виділення об'єкта, який називають, із ряду подібних, приводячи до індивідуалізації та ідентифікації цього об'єкта [8, с. 473]. Оними є назвами індивідуалізованих предметів, вираженням абсолютної одиничності [10, с. 21; 12, с. 166].

К. Іриханова відмічає той факт, що ВІ настільки численні і різноманітні за своїм лексичним значенням і структурою, що абсолютно природно постає питання про їх систематизацію. У лінгвістичній літературі, як вітчизняній, так і зарубіжній, робилися численні спроби дати різні варіанти класифікації ономастичної лексики (В. Бондалетов, М. Морозова, В. Петрунина, А. Реформатський, А. Смирницький, А. Суперанська, М. Шарашова та інші). Ці класифікаційні схеми дуже різноманітні і часом значно відрізняються один від одного. Немає єдиної думки відносно прізвиськ, псевдонімів, кличок. Спірними залишаються питання про "літературні антропоніми", не розв'язана проблема з сортовими і фірмовими назвами [4, с. 81].

ВІ є назвами одиничних понять, місцевостей і предметів. Сюди ж відносяться особисті імена, назви місяців і днів тижня, свят і національностей. Усі вони пишуться з прописної букви, а якщо назва складається з декількох слів, то усі слова пишуться з прописної букви, за винятком артиклів, прийменників та сполучників.

Як зазначає Є. Курилович, "якщо серед іменників конкретні загальні імена є центральною семантичною категорією, те це саме тому, що вони володіють двома здатностями: значити (*signifier*) і позначати (*designer*), у них є певний семантичний зміст, і в той же час вони застосовні до реальних об'єктів. Загальні імена мають повну семантичну структуру" [7, с. 252]. Власні імена, на противагу загальним, обмежуються однією функцією – позначення, що дає змогу їм тільки розрізняти, пізнавати позначувані предмети, особи, без вказівки на якісну, змістовну характеристику даного індивідуума або одиничного предмета, факту.

Основним дефектом ВІ, за словами С. Ульмана, є "нездатність" виражати узагальнене поняття; їхня роль у мові чисто називна, у силу чого їх називають "розпізнавальними знаками" [14, с. 73].

М. Рут пропонує класифікацію власних імен за предметною сферою, тобто за позначуваними предметам: 1) назви осіб (ім'я, прізвище, по батькові); 2) назви (клички) тварин, птахів і т.п.; 3) топографічні імена – річок, океанів, морів, заток, проток, озер, країн, океанів, гір, гірських хребтів, міст, поселень, парків, вулиць, доріг і т.д.; 4) імена будинків, установ, пароплавів, літаків і інших засобів пересувань; 5) назви книг, журналів п'єс, музичних груп і виконавців і т.п. [12, с. 13].

Л. Булаховський стверджує, що "межа, яка відокремлює загальні іменники від власних, звичайно, не абсолютна. Більшість власних імен походять від загальних слів, що раніше вказували на якусь ознаку (зміст)" [5, с. 102-103]. Загальновідомий і той факт, що значна кількість загальних імен походять у результаті "лексикалізації", тобто в результаті процесу вторинного перейменування власних імен у загальні.

Поряд із денотативною функцією індивідуалізації, ВІ властива прагматична функція, яка виявляється в тому, що ідентифікуючі знаки, як і ті, що характеризують, використовуються в мові як засіб вираження емоційно-оцінних значень. "Сам спосіб найменування по імені, або по імені та по батькові, або по прізвищу, – пише Д. Шмельов, – певним чином відбиває й взаємостосунки осіб, і суспільне становище називаного" [13, с. 141].

М. Кочерган зазначає, що власні імена, на відміну від загальних, служать для виділення названого ними об'єкта з низки подібних для його індивідуалізації та ідентифікації, і пропонує таку класифікацію власних назв:

- Антропоніми – одиничні власні імена або сукупність власних назв, що ідентифікують людину. У ширшому сенсі це ім'я будь-якої особи – вигаданої або реальної: Elizabeth – Елізабет, Beaufort – Бофорт.

- Топоніми – географічні назви: the Caucasus – Кавказ, the Atlantic Ocean – Атлантичний океан, the Volga – Волга, France – Франція, London – Лондон.
- Теоніми – назви божеств: Dazhboh – Дажбог, Svitovid – Світовид, Perun – Перун, Dido – Дідо, Lada – Лада, Volos – Волос.
- Зооніми – клички тварин: Spot – Спот (кличка собаки), Pussy – Пуссі (кличка кішки).
- Астроніми – назви небесних тіл: the Sun – Сонце, the Earth – Земля.
- Космоніми – назви зон космічного простору і сузір'їв: Virgo – Діва, Capricorn – Козеріг, the Milky Way – Чумацький шлях.
- Хрононіми ("квасівласні імена") – назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями: Renaissance – Відродження, Hundred Years' War – Столітня війна, Jurassic period – Юрський період.
- Идеоніми – назви об'єктів духовної культури: House of Commons – Палата громад, the New Testament – Новий Заповіт.
- Хремотоніми – назви об'єктів матеріальної культури: the Coronation Chair – Коронаційне крісло, the Philosopher's Stone – Філософський камінь, the Holy Grail – Святий Грааль.
- Ергоніми – назви об'єднань людей: товариства, організації тощо: "Piere Cardin", "Lady Braska", "Reporter", "Adidas", "Megasport", "Стокер", "Тигрес", "Дарлінг", "Тет-а-тет".
- Гідроніми – назви водоймища (річки, озера, ставка, моря, болота): the Thames – Темза, Potomac river – Потомак, Dnepr river – Дніпро.
- Етноніми – назви народів, етнічних груп: Congolese – конголезці, Moldovan – молдавани, Belorussian – білоруси, Bosnian – боснійці [6, с. 187].

Висновки. На підставі наведеного вище, можемо зробити висновок про те, що різні імена і назви складають значну частину словарного складу будь-якої мови. Імена власні по-своєму відбивають історію, релігійні вірування і культуру країни, якою вони належать. Дослідженню ВІ приділяло увагу чимало відомих науковців, що знайшло своє відображення у різноманітних визначеннях ВІ і їх класифікаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блох М. Я. Имена личные в парадигматике, синтагматике и прагматике // М. Я. Блох, Т. Н. Семёнова. – М. : Готика, 2001. – 194 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : ВТФ "Перун", 2003. – 1440 с.
3. Ермолович Д. И. Функционально-семантические особенности индивидуализирующих знаков : автореф. дис. канд. фил. наук. : 10. 01.01 / Д. И. Ермолович. – М. : МГПИИЯ им. М. Тореза, 1981. – 27 с.
4. Ириханова, К. М. Функционирование топонимов в художественной литературе (английский язык): автореф. дис. канд. филол. наук / Ириханова Ксения Максимовна – М, 1978. – 20 с.
5. Кам'янець В. М. Структурні, семантичні та функціональні особливості ВН сучасної німецької мови : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / В. М. Кам'янець. – Л., 2001. – 18 с.
6. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2005. – 368 с.
7. Курилович Е. Положение имени собственного в языке / Е. Курилович // Очерки по лингвистике. — М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1982. — С. 251–266.
8. Лакофф Д. Метафоры, которыми мы живём [Электронный ресурс] / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – Режим доступа: http://www.metaphor.narod.ru/lacoff_main.htm.

9. Мурзаев Э. М. Очерки топонимики / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1984. – 382 с.
10. Пасік Н. М. Роль ономастичних компонентів у формуванні фразеологічного та пареміологічного значення / Н. М. Пасік // Мовознавство. – Л. : 1999. – № 2–3. – С. 21–30.
11. Попов А. И. Географические названия (Введение в топонимику) / А. И. Попов – М. : Наука, 1985. – 181 с.
12. Попова Т. Г. Сложное существительное с ИС в современном немецком языке / Т. Г. Попова // Морфемика и словообразование. – Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1983. – Вып 2. – С. 165–174.
13. Шмелев Д. Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д. Н. Шмелев. – М. : УРСС, 2003. – 244 с.
14. Ullmann S. The Principles of semantics / Ullmann S. – Glasgow : Jackson, 1989. – P. 73.

НОВИК СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,

студент 6 курсу, спеціальності «Філологія. Германські мови та література»,

Науковий керівник: БАРДАКОВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., старший викладач кафедри романо-германської філології,

ПНПУ ім. Короленка

**ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКАДУ НІМЕЦЬКИХ
РЕЧЕНЬ: ВИДИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
(СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

Дана робота присвячена висвітленню де-яких граматичних проблем перекладу німецького речення. Поштовхом до нашого наукового пошуку стали помилки перекладу з німецької на українську мову та необхідність

збереження інформаційної структури речення, суттєво не порушуючи структурного (граматичного) каркасу предикативної одиниці.

Актуальність наукового дослідження зумовлюється зростанням обміну інформацією у різних сферах людської діяльності та необхідністю адекватного перекладу із збереженням найважливішої інформації.

Мета дослідження – з'ясувати шляхи подолання труднощів при перекладі, пов'язаних із відмінностями у синтаксичних системах вихідної та приймаючої мов з огляду на мету висловлення.

В залежності від інтенції, мовець будує своє висловлення за певною схемою, моделлю, для побудови якої використовуються різні засоби актуального членування речення. Адресат розподіляє інформацію на те, що вже відоме (дане, тему – T) і те, що невідоме (нове, рему – R), власне те, що він хоче повідомити і привернути увагу до цієї інформації з метою досягнення певної мети (перлокутивного ефекту). На структурний каркас синтаксичної одиниці накладається інформаційний і це спричиняє труднощі при перекладі, оскільки синтаксичні норми у мовах відмінні, особливо, якщо вони відносяться до різних мовних сімей. У такому випадку перекладач може застосовувати певні граматичні трансформації. Такі науковці як Т. Кияк, О. Огуй, Г. Іверт, Б. Фрьоліх, М. Шульц, М. Кур'янова вивчали розбіжності у граматично-структурній будові німецької й української мов, семантику німецьких прийменників та їх відповідників, труднощі вживання німецьких прийменників, встановили різновиди та необхідність граматичних трансформацій. Проте розгляд використання перекладацьких трансформацій у семантико-прагматичному аспекті потребує окремого розгляду. М. Шульц виокремлює три основні чинники перекладацьких проблем: лінгвістичне значення (синтаксис); зв'язність тексту (контекст); намір тексту (інтенція або ситуація) (Амеліна, 2016). Відмінності в побудові речень німецької й української мов зумовлюють зміну порядку слів при перекладі з німецької на українську

мову. "Wichtig ist aber auch, mit den Bundesmitteln und den Beitragsgeldern der landwirtschaftlichen Betriebe sparsam und wirtschaftlich umzugehen" (пор.: Але також важливо використовувати федеральні фінансові засоби і грошові внески сільськогосподарських підприємств економно і по-господарськи) (Амеліна, 2016). Зміна порядку слів, у свою чергу, зумовлює зміну розташування компонентів актуального членування речення, теми та реми. Інверсія застосовується як засіб актуального членування для збереження розподілу комунікативного навантаження. У сучасній лінгвістиці існують схеми-моделі актуального членування речення, як простого так і складного, що значно спрощує переклад і уможливорює використання найоптимальнішої граматичної трансформації з метою збереження контексту і досягнення мовцем за допомогою певного типу іллокутивного акту своєї мети (Філіппова 2001; Якубенко, 2018;). Наприклад: Іллокутивний акт *прохання*: модель – [T1-R1], (T-R): "*Aber ich möchte diesen Ort noch in Ruhe genießen, wenn du erlaubst*" (Якубенко, 2018). – (пор.: Але мені хотілося б насолодитися цією місцевістю у спокої, якщо ти дозволиш.). Пояснимо: T1 – *Aber ich... diesen Ort*, R1 – *möchte... noch in Ruhe genießen*, T – *wenn du*, R – *erlaubst*. Структурна схема моделі представлена у дослідників так:

[S + P / MV / HV + другорядні члени речення + P], (so dass / in. Konj. + S + другорядні члени речення + P / MV / HV) (Якубенко, 2018).

Підрядна предикативна частина виявляє тему *wenn du* та рему *erlaubst*. Тлумаченню іллокутивного акту *прохання* сприяє використання сполучника умови *wenn* та вживання в головній препозиційній частині модального дієслова *möchte*. Тема – *ich... diesen Ort* та рема – *möchte... noch in Ruhe genießen* у постпозиційній підрядній частині пояснюють, за яких умов можна було б оглянути місцевість *wenn du erlaubst*. У цьому прикладі ми спостерігаємо невелику зміну порядку слів, що пов'язано з різним знаходженням присудка у німецькому та українському реченнях.

Висновки:

Моделі актуального членування речення сприяють подоланню труднощів при перекладі, оскільки у них відображено розподіл інформації на тему та рему і пояснюється структурна схема синтаксичної одиниці, якими членами речення представлений склад теми та реми і за допомогою яких засобів здійснено цей розподіл. Прагматична інтерпретація моделей дає змогу перекладачу вірно вибрати відповідне речення-модель в залежності від мети висловлення і здійснити адекватний переклад, використовуючи доцільну граматичну трансформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. [Амеліна С. М.](#) Граматичні особливості українського перекладу німецькомовної аграрної літератури / С. М. Амеліна // [Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.](#) - 2016. – Вип. 14. – С. 5–11.
2. Филиппова И. Н. Формально-грамматическое и актуальное членение пословиц: на материале немецкого языка : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. М., 2001. 215 с.
3. Якубенко І. В. Засоби актуального членування складнопідрядного речення в сучасній німецькій мові: семантико-прагматичний аспект // дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2018. 212 с.

ПАВЛОВА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

ЧУФІСТОВА ЮЛІЯ ГЕНАДІЇВНА,

студентки 1 курсу магістратури, спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін

Полтавський інститут економіки і права

ПОЛІСЕМІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Вступ. Науковий термін точно і однозначно визначає чітко окреслене спеціальне поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо і його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери. Він, на відміну від номенів загальнономовних, які часто є багатозначними, невпорядкованими, у межах сфери застосування є однозначним. Вячеслав Іваонович Карабан визначає термін як «мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки». Він вважає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів [7, с. 54].

Виклад основного матеріалу дослідження. А. Коваленко дає таке визначення терміну: «термін – це емоційно нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів» [8, с. 57].

Переклад англійських термінів українською мовою потребує знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. Під час перекладу англійської науково-технічної та економічної літератури українською мовою велике значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова [6, с. 58].

Таким чином, термін – це слово, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на

означення понять окресленої галузі знань [10, с. 155]. Саме цього визначення ми будемо притримуватися в роботі.

Нерозривний зв'язок економічних понять і відповідних їм термінів виявляється в тому, що впорядкування економічної термінології неможливе без глибокої наукової розробки економічних понять, їх логічного аналізу й точного визначення. Якщо економічні поняття визначені недостатньо ясно, про точну термінологію не може бути й мови.

Отже, економічний термін може бути багатозначним, хоча однією з вимог термінології є його однозначність, адже економіст повинен дати економічному термінові одне визначення, враховуючи всі його істотні ознаки, тобто такі, які мають регулятивний характер.

Багатозначність спостерігається в тих випадках, коли термін має різні значення, які передаються різними українськими еквівалентами, й у тих випадках, коли для передачі одного значення терміну англійською мовою в українській можуть використовуватися декілька різних термінів, причому вибір варіантної відповідності, як правило, зумовлений контекстом.

Дослідження в сфері термінології [4; 6; 8; 9] підтверджують той факт, що термін функціонує і розвивається в мові подібно до слова, що реалізується в зміні, звуженні, розширенні свого значення; появі нових значень тощо. Але однозначність терміну в конкретній мовній ситуації залишається основною вимогою, що висувається до термінології. Широка семантика, по суті, є однією з передумов багатозначності термінів. Багатозначність не властива термінам, що виникли в терміносистемі для позначення спеціального поняття відповідної науково-професійної області, функціонують у ній і не отримали інших значень після проникнення в загальноживану мову [3, с. 59].

Подібні терміни, як правило, однозначні й мають один еквівалентний термін в українській мові: *bond* – облігація; *overheads* – накладні витрати;

shareholder – акціонер. Проте багато однослівних термінів були спочатку загальноновживаними, або виступають у значенні, що розвинулося на основі загальноновживаного. Спеціальне значення терміну в терміносистемі корелюється з існуючим загальноновживаним значенням мовної одиниці, в якому вона функціонує в інших текстах: structure – 1) структура; 2) організаційна структура; loss – 1) втрата; 2) збиток.

У деяких випадках причиною багатозначності є походження термінів від багатозначних загальноновживаних слів досить широкої семантики. Як приклад наведемо багатозначний англійський термін amount, якому при перекладі текстів фінансової звітності відповідають декілька українських еквівалентів: 1) сума, величина; 2) об'єм. При передачі першого значення терміну також виникає явище багатозначності [11, с. 102].

Значення, в яких виступає термін, можуть належати різним вузьким галузям економіки, фінансів, менеджменту. Найбільш показовим прикладом подібної міжгалузевої полісемії є термін provision, що має такі значення: 1) резерв (на покриття витрат, збитків); 2) забезпечення; 3) положення [39].

У першому значенні (що актуалізується в переважній більшості випадків) термін передає поняття бухгалтерського обліку; в останньому значенні він виступає як юридичний термін. Дослідити специфіку використання терміну в кожному значенні дозволяє контекст [2, с. 54].

Аналіз значень, властивих багатозначним термінам в терміносистемі, необхідний для забезпечення точності перекладу складених термінів, тому що основою для їх утворення можуть бути різні значення ключового слова. Прикладом є термін account, що має такі значення: 1) [бухгалтерський] облік; 2) звіт; мн. – звіти; звітність.

Частина складених термінів, що включають у свій склад елемент account, утворена на основі першого значення: accounts payable –

кредиторська заборгованість; accounts receivable – дебіторська заборгованість; reserve account – резервний рахунок.

Інші складені терміни утворені на основі іншого значення: consolidated accounts – консолідована звітність; profit and loss account – звіт про прибутки і збитки; statutory accounts – визначена законодавством звітність [6, с. 95].

Для передачі значення терміну можуть використовуватися декілька термінів, що є частковими або абсолютними синонімами. Виходячи з різновидів синонімічних стосунків, що зв'язують варіантні відповідності одного терміну, можемо виділити такі причини його багатозначності:

1. Наявність термінів-синонімів, що однаково точно передають значення терміну та не мають особливих відмінностей: agreement – угода; договір; customer – споживач; покупець; клієнт; debt – борг; заборгованість; зобов'язання; payment – виплата; погашення тощо.

2. Наявність термінів, що мають близьке значення, але володіють різною сполучуваністю з іншими термінами й загальноживаними словами. Різна дистрибуція українських термінів зумовлює вибір одного з них у тому або іншому контексті, а також визначає особливості лексичного складу похідних від нього термінів [6, с. 98].

Наведемо такі приклади термінів: fluctuation – вагання; зміна: exchange rate fluctuations – коливання валютного курсу (to be exposed to — бути схильним до коливань валютного курсу); foreign currency fluctuations – коливання курсів іноземних валют (the adverse effects caused by — негативний економічний ефект, викликаний коливаннями курсів іноземних валют); market value fluctuations – зміна ринкової вартості (~ of balance sheet items – зміна ринкової вартості позицій бухгалтерського балансу) [5].

Синонімія може виникнути як результат традиції використання різних термінів, що історично склалася, для позначення ідентичних понять

у різних галузях економіки, фінансів, менеджменту. В цьому випадку вибір еквіваленту зумовлений макро- і мікроконтекстом [1, с.21].

Це явище не може характеризуватися як полісемія, оскільки семантичні розбіжності між термінами незначні й багатозначність викликана не відмінністю значень одиниць, а традицією використання термінів, що склалася, у визначеному макро- і мікроконтексті. Наприклад, термін sales може бути перекладений як обсяг продажів; виручка від реалізації; товарообіг [7, с. 121].

Висновки. Крім того, у деяких випадках запозичені терміни-неологізми, абсолютно синонімічні термінам, що вже є українськими, здатні розвинути нове значення, тим самим сприяючи подальшій диференціації понять і значень терміну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. М. : Высшее образование, 2013. 341 с.
2. Борисова Л.И. Лексико-стилистические трансформации в англо-русских научно-технических переводах / Л. И. Борисова. М.: ВЦП, 1981. 168 с.
3. Борисова Л.И. Основні проблеми науково-технічного перекладу / Л.И. Борисова. М. : МГУ, 2013. 208 с.
4. Головін В.М. Переклад економічної термінології / В. М. Головін. – К. : Наука, 2015. 187 с.
5. Горпинич О.В. Тлумачний українсько-англійський словник економічних термінів і термінологічних словосполучень: Довідниковий посібник. Дніпро, 2016. 74 с.
6. Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову / В. І. Карабан. –Вінниця : Нова книга, 2003. 126с.
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. Вінниця : Нова книга, 2012. 207 с.

8. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. М. : Высшая школа, 1990. 253 с.
9. Назаров В.Ф. Курс економічного перекладу / В. Ф. Назаров. М.: МГУ, 2018. 97 с.
10. Раєвська Н.М. Англійська лексикологія / Н.М. Раєвська. К.: Наука, 2001. 234 с.
11. Теорія і практика перекладу / І.І. Тимченко, Г.Т. Головченко, І.В. Дерев'янку, Г. І. Остапенко ; ред. Б. Б. Тимофєєва. Х. : Знання ЛТД, 2016. 284 с.

ПАШКО СТАНІСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ,

студент 5 курсу, спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник: ДАНИЛЮК ЛЮДМИЛА ВСЕВОЛОДІВНА,

к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних
дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

АНГЛОМОВНІ ЕПІТЕТИ В УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ПЕРЕКЛАДАХ МИКОЛИ ЛУКАША

Вступ. Важливим об'єктом дослідження сучасної лінгвостилістики є епітет як мовно-виразовий засіб, що відіграє значну роль у творенні мовної картини окремого індивіда і певної спільноти людей (територіальної, соціальної, професійної тощо), а також відображає мовні традиції певної епохи загалом. Епітети засвідчують значні можливості мови у сполучуваності слів, є одним із виявів мовного багатства. Вони допомагають вирізнити певний предмет чи явище з ряду однорідних, точніше передати думку, надають мові образності та емоційності.

Вивчення епітета має певні традиції в лексикології, лінгвостилістиці, теорії літератури. (Онопрієнко, 2002)

Хоча епітети тривалий час є об'єктом наукових досліджень філологів, проте залишається ще багато проблем, які потребують детального вивчення.

Виклад основного матеріалу. Дотепер епітети досліджують переважно на матеріалі художньої літератури з традиційним поділом їх на логічні та художні (власне епітети) означення, на постійні (фольклорного походження), загальномовні та індивідуально-авторські. Без сумніву, саме в художніх текстах епітети найповніше реалізують свої функції, виявляють особливо високий образний потенціал. (Карабан В.І., МейсДж. 2003)

Мета статті – викласти результати проведеного дослідження епітетів англомовного художнього дискурсу англійській мові, починаючи від уточнення поняття епітету та аналізу їх класифікації, зупинитися коротко на особливостях вживання епітетів у сучасному англомовному художньому дискурсі. Провести перекладацький аналіз перекладів англомовних епітетів на основі українських поетичних перекладах Миколи Лукаша.

Як показує аналіз спеціальної літератури, епітети притаманні художньому дискурсу будь-якої мови, але в кожній конкретній мові епітети мають свої особливості утворення і функціонування.

Епітет – це художнє означення. Інакше його ще називають образним або поетичним означенням, підкреслюючи в такий спосіб його протиставленість логічному означенню предмета, завдання якого також полягає в тому, щоб конкретизувати уявлення про предмет, про який ідеться.

Проте, на відміну від логічного, поетичне означення не має на меті вказати на такі ознаки предмета, які могли б відокремити його в нашому уявленні від інших, подібних до нього предметів.

Поетичний епітет не потрібен для точності, він відзначає певні типи, характерні властивості предметів, здійснює не усунення з думки видів, що не містять у собі ознаки, ним виділеної, а заміщення конкретним способом одного з багатьох непевних. (Онопрієнко, 2002) Епітет належить до найуживаніших поетичних прийомів.

У широкому розумінні епітети - це будь-яке означення, що вживається для характеристики предмета думки, для називання ознаки, яка пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем. Друге, вужче, розуміння епітета охоплює лише художні, емоційно-образні означення, яким властива оригінальність, нечасте вживання, індивідуальне змістове наповнення.

У ході дослідження було проведено перекладацький аналіз методом суцільної виборки на основі поезії Роберта Бернса та перекладах його творів українського перекладача та мовознавця Миколи Лукаша.

Так для дослідження були взяті такі вірші Роберта Бернса як «Handsome Nelly», «Montmerie's Peggy», «Duncan Gray», «John Anderson», а також «Eppie Ader», «Epitaph on My Father», «Impromptu, on Mrs. Riddel's Birthday, in November», « I Burn, I Burn». Епітет *handsome* Микола Лукаш переклав методом уподібнення як *моя люба*. А *complete reputation* як *душевна краса*.

Деякі інші переклади методом уподібнення:

gentle air – *легке повітря*

gaudy dress – *пушилий одяг*

surgly storm – *сніжний вітер*

slighted love – *любов, що зцізає*

canty day – *розкішне життя*

generous friend – *нелицемірний друг*

piteous case – *нещасний випадок*

poor Duncan – *нещасний Дункан*.

Методом граматичної заміни були перекладені наступні епітети:

canty baith як *домограй*

frosty pow – *іній*

bonnie brew – *чорний чуб*

dauntless heart - *він не боявся лорда самого*

virtue's side – *чеснота*

У фразі *with his frosty beard* епітет було перекладено як *в день морозний*

Для епітета *brilliant gift* було взято граматичну заміну *і згине зло*

forbidden fields – *у ту межі*

Епітет *sic things* було перекладено як *отрута*

Bosom wrings – *рана в грудях*.

Висновок. Отже, об'єктом дослідження сучасної лінгвостилістики є епітет як мовно-виразовий засіб, що відіграє значну роль у творенні мовної картини окремого індивіда і певної спільноти людей (територіальної, соціальної, професійної тощо), а також відображає мовні традиції певної епохи загалом. Епітет це – художнє означення. У широкому розумінні епітети - це будь-яке означення, що вживається для характеристики предмета думки, для називання ознаки, яка пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем. Друге, вужче, розуміння епітета охоплює лише художні, емоційно-образні означення, яким властива оригінальність, нечасте вживання, індивідуальне змістове наповнення. За класифікацією епітети поділяються на асоціативні та неасоціативні, компоновані, фразові, а також виражені цілим реченням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан В.І., МейсДж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Вінниця: Нова Книга, 2003.

2. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). – Вінниця: Нова Книга, 2001.

3. Онопрієнко Т. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови (Семантика. Структура. Прагматика). – Автореферат – Харків, 2002.

4. Єфімов Л. П Стилїстика англїйської мови. – Вінниця: Нова Книга, 2004.

ПАШКО СТАНІСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ,

студент 1-го курсу магістратури,
спеціальності «Фїлологія (Переклад)»,

Науковий керівник: ДАНИЛЮК ЛЮДМИЛА

ВСЕВОЛОДІВНА,

к.філол.н, доцент, кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплїн,

Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ АФРОАМЕРИКАНСЬКОГО ДІЯЛЕКТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Темою дослідження є афроамериканський діалект англійської мови. Актуальність даної теми в тому, що вона недостатньо вивчена у лінгвістиці взагалі. Даний діалект відомий дослідникам під такими англійськими назвами а саме: African-American Vernacular English, Afro-American English, Black English, American Black English, Black English Vernacular, а також Ebonics.

Як відзначає McArthur, R. Concise афроамериканський діалект - це особливий різновид англійської мови. (McArthur, R. Concise , 2005) Проте сьогодні існує декілька думок, щодо того діалект це чи соціолект. (Жапов, 2002) Діалектом є різновид мови, що об'єднує людей в одну мовну групу, що проживають на одній території. У свою чергу соціолект це - мова, якою розмовляє певна соціальна група. До соціальних діалектів можна віднести:

арго (таємні мови), жаргон (професійні, групові, вікові діалекти), сленг, просторіччя. Соціальні діалекти є частиною загальнонародної мови та зумовлені соціальними та професійними відмінностями у середині суспільства. Black English- це мова чорного населення США, яке займає різне місце у соціальному розмежуванні соціуму. (McCrum, R., Cran, W., MacNeil, R., 1992)

Існує декілька гіпотез стосовно походження Black English, але обидвоє мають змішаний характер англійської мови та африканських мов та вимови, що притаманна африканським мовам. Перша гіпотеза це – походження даного діалекту від креольських мов. Типові африканські мови були змішані з англійською. І даний діалект слугував способом спілкування між африканським корінним населенням та англійськими мореплавцями. Другим припущенням щодо походження Black English можна назвати те, що цей діалект, став наслідком змішання англійської лексики та типово африканської вимови і частково з граматикою. Він став поширюватися з початком завезення чорношкірих рабів до США. (Жапов, 2002)

Для вивчення історії афроамериканського діалекту важливе значення мають найближчі споріднені етнолекти: Samaná English , це - англійський діалект нащадків афроамериканців, що переселилися в 1820-х рр. з США на о. Гаїті (півострів Самана) і African Nova Scotian English, англійська діалекта мова нащадків афроамериканців, що переселилися з США до Нової Шотландії на рубежі XVIII-XIX століть. (Турова, 2010)

Висновки

Темою дослідження є афроамериканський діалект англійської мови. Даний діалект відомий дослідникам під такими англійськими назвами а саме: African-American Vernacular English, Afro-American English, Black English, American Black English, Black English Vernacular, а також Ebonics.

Як відзначає McArthur, R. Concise афроамериканський діалект - це особливий різновид англійської мови. (McArthur, R. Concise , 2005) Проте сьогодні існує декілька думок, щодо того діалект це чи соціолект соціолект (Жапов, 2002). Black English- це мова чорного населення США, яке займає різне місце у соціальному розмежуванні соціуму. (McCrum, R., Cran, W., MacNeil, R., 1992)

Існує декілька гіпотез стосовно походження Black English. Перша гіпотеза це – походження даного діалекту від креольських мов. Другим припущенням щодо походження Black English можна назвати те, що цей діалект, став наслідком змішання англійської лексики та типово африканської вимови і частково з граматикою. Він став поширюватися з початком завезення чорношкірих рабів до США. (Жапов, 2002).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. McArthur, R. Concise Oxford Companion to the English Language / Roshan McArthur — Oxford University Press, 2005. — ISBN 9780192806376.
2. Walker, A. The Color Purple // The Women's Press. — New York, 1983. — 245 p.
3. McCrum, R., Cran, W., MacNeil, R. The Story of English / R. McCrum, R. Cran, W. MacNeil. — New and Revised Ed. — London; Boston: Faber and Faber, 1992. — 468 p.
4. Турова, О. В. Лингвистические особенности «Black English» на материале романа Э. Уолкер «Цвет пурпурный»/ О. В. Турова // — Минск, 2010 г.
5. Жапов, Владимир Викторович. Лексико-семантический состав и особенности функционирования Black English на современном этапе : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.04. — Москва, 2002. — 200 с.

РИБЧУК ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА,
студентка 4 курсу, спеціальності «Філологія»,
Науковий керівник: БОНДАР ЛЕСЯ ВІКТОРІВНА,
к.пед.н., доцент, доцент кафедри теорії, практики та перекладу
французької мови,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ ОВОЛОДІННЯ ФРАНКОМОВНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІМИ ФІЛОЛОГАМИ

Вступ. Навчання ознайомлювального читання іноземною мовою займає особливе місце у формуванні іншомовної комунікативної компетентності, оскільки забезпечує підготовку студентів як активних діячів інформативного суспільства. Попри те, що методиці формування іншомовної компетентності в читанні присвячена низка робіт таких науковців, як Г.Борецька, С.Гапонова, С.Ніколаєва, С.Фоломкіна, недостатньо розглянутим залишається питання особливостей формування франкомовної компетентності в ознайомлювальному читанні.

Успішність оволодіння франкомовною компетентністю в читанні залежить від врахування низки труднощів, зумовлених умовами сприйняття текстів, індивідуальними особливостями учнів і, зокрема, французькою мовною системою. Так, метою дослідження є визначення передумов ефективності процесу формування франкомовної компетентності в ознайомлювальному читанні шляхом аналізу розробленої серії вправ для оволодіння нею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ознайомлювальне читання передбачає розуміння основної інформації та змісту тексту. Досягнення мети читання, а саме розуміння основної інформації, передбачає охоплення 70-75% змісту. Темп читання при цьому складає не

менше 180 слів (для французької мови), що перевищує темп німецької (150 слів/хв) й української (120 слів/хв) мов (Фоломкіна, 1987). Загальними вимогами до текстів, які використовуються для навчання ознайомлювального читання, є інформативність, нормативність, реалізація виховної й розвиваючої цілей, відповідність інтересам і досвіду учнів із врахуванням вікових особливостей (Борецька, 2012).

Формування системи вправ здійснюється відповідно до комунікативних цілей ознайомлювального читання, а саме: визначення теми тексту, основних проблем; виокремлення головних фактів та ігнорування надлишкової інформації; вираження своєї думки з приводу прочитаного (Борецька, 2012).

Нами було розроблено низку вправ з опорою на текст, темою якого є „Засоби масової інформації”, за підручником французького видання „Édito A2”.

Вправа 1. Прочитайте текст та вкажіть якою є головна тема тексту.

Вправа 2. Виберіть із запропонованих заголовків той, який найбільше підходить змісту тексту:

Évolution des médias; rôle de l'Internet dans nos vies; quelle est l'influence de la datavisualisation?; nous choisissons les médias en ligne.

Вправа 3. Прочитайте текст та дайте відповіді на питання щодо основного змісту:

Comment s'informait-on avant l'avènement de l'Internet?; est-ce que l'information a vraiment évolué?; quel est l'avantage de la datavisualisation?; comment les citoyens peuvent-ils facilement s'informer?

Вправа 4. Прослухайте твердження викладача й виправіть їх, якщо вони хибні:

Les gens préfèrent à présent la radio et les journaux pour obtenir des informations; le grand nombre de l'information sur le net n'a que de bons résultats; la datavisualisation n'a pas de succès ces jours-ci; pour bien

comprendre les statistiques on récourt à la datavisualisation; quant à la diffusion des informations, tout le monde peut également s'exprimer aux blogs.

Вправа 5. Коротко передайте зміст тексту рідною мовою, опираючись на ключові твердження.

Вправа 6. Висловіть свою думку (французькою мовою) про зміст та проблематику тексту із підтвердженням конкретними фразами.

Висновки. Отже, ефективне навчання ознайомлювального читання французькою мовою майбутніх філологів є складним та комплексним процесом, ефективність якого залежить від доцільно підібраних вправ. Завдяки покроковому навчанню, від прогнозування до переказу змісту, висловлювання власної думки, студент адаптується до іншомовного середовища та з легкістю долає труднощі, спричинені особливостями французької мови.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у створенні комплексів вправ для оволодіння франкомовною компетентністю у всіх видах читання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у читанні / Г. Е. Борецька // Іноземні мови. 2012. № 3. С. 18 – 27.
2. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина // М. : Высшая школа, 1987. 206 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Cécile Pinson, Celine Braud, Elodie Heu, Marion Perrard, Michèle Brunelle, Myriam Abou-Samra. Édito A2. Méthode de français / Cécile Pinson, Celine Braud, Elodie Heu, Marion Perrard, Michèle Brunelle, Myriam Abou-Samra // Paris : Didier, 2016. P. 113.

СКРИПНИК МАКСИМ ІГОРОВИЧ,

студент 1 курсу магістратури,
спеціальності “Філологія (Переклад)”,

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ

ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доцент кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ АБРЕВІАТУР У МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Вступ. За останні 20 років в Україні та у світі значно зросла поширеність онкологічних захворювань структур та органів щелепно-лицевої локалізації [7]. За даними офіційної статистики ВООЗ лише поширеність раку слизових оболонок порожнини рота склала від 5 до 20 випадків на 100 000 населення (залежно від регіону) [8]. Більшість сучасних хіміотерапевтичних засобів, схем їх використання, додаткові методи обстеження, методи оперативного лікування новоутворень у онкостоматології є викладені англійською мовою. Для їх успішного та коректного використання у клініці онкостоматології необхідний достатній рівень володіння англійською мовою оператором.

За даними соціального опитування серед лікарів, що було проведено “Академією Сімейної Медицини України” станом на 2019 рік лише 30,3% опитаних лікарів мають достатні знання англійської мови для розуміння англійського тексту, з них лише 3,4% вільно володіють мовою (розмовляють та читають англійською). Досить часто перекладачу, без додаткової медичної чи стоматологічної освіти, важко зробити якісний та правильний переклад медичної літератури. Так при її перекладі перекладач повинен мати певні уявлення про анатомію щелепно-лицевої ділянки,

базові знання хірургічного інструментарію, гістології, патофізіології, радіології та інших наук. Через це ми часто стикаємося з певними непорозуміннями при вивченні протоколів лікування онкостоматологічних захворювань, що були перекладені з англійської на українську мову. Особливої уваги заслуговує особливість перекладу ініціальних аббревіатур, що застосовуються при описі методів діагностики та протоколів лікування онкологічних захворювань щелепно-лицевої локалізації з англійської мови. Тлумачення і переклад термінів в онкостоматології ґрунтується на умінні сприймати термін в цілому з урахуванням значення всіх його терміноелементів.

Сучасна медична термінологія – це макротерміносистема [5]. Варто зазначити, що переважна більшість медичних термінів належать до ініціальних аббревіатур. Ініціальні аббревіатури - утворені з початкових літер (звуків) слів, які входять у вихідне словосполучення. Часте використання аббревіатур у лексичній системі популярно-наукового стоматологічного тексту спричинена необхідністю вираження численних наукових термінів в скороченій формі. Що є зрозумілим лише певній категорії спеціалістів – слова професіоналізми. Аббревіатури використовуються лише певних галузях знань, через це перекладачу досить важко зрозуміти їх значення для виконання перекладу [4]

Враховуючи усі вищезазначені аргументи, тема нашого дослідження є надзвичайно актуальною та затребуваною. Останнім часом чимала увага прикута до даної проблеми. Особливості перекладу саме стоматологічних термінів були розглянуті у роботах Ю. С. Дев'ятко, Г.В. Шалаєвої, К. Г. Гаврильєвої та інших, але у всіх відомих публікаціях саме терміни, що використовують у онкостоматології розглянуті не значною мірою [1-3, 5].

Предметом нашого дослідження є переклад ініціальних аббревіатур, що застосовуються при описі методів діагностики та протоколів лікування онкологічних захворювань щелепно-лицевої локалізації з англійської

мови. Мета – вивчення особливостей та визначення алгоритму перекладу ініціальних абревіатур, що застосовуються при описі методів діагностики та протоколів лікування онкологічних захворювань щелепно-лицевої локалізації з англійської мови.

. Нами було проаналізовано та здійснено переклад ініціальних абревіатур фундаментального видання з онкостоматології під авторством J. W. Werning “Oral Cancer: Diagnosis, Management, and Rehabilitation”, що використовується для навчання студентів медичного, стоматологічного факультетів ВДНЗУ, інтернів, лікарів стоматологів- хірургів, щелепно-лицевих хірургів та лікарів-хірургів загальної практики [9]. Так, як у даному виданні відсутній список умовних скорочень, що робить сприйняття матеріалу підручника складним. Саме тому нами було відібрано з тексту підручника усі ініціальні абревіатури, та здійснено їх переклад.

ACC (adenoid cystic carcinoma) – аденоїдно-кістозна карцинома

ATRA (all-trans retinoic acid) – повністю транс-ретиноева кислота

LAR (lower alveolar ridge) – альвеолярна частина нижньощелепної кістки

UAR (upper alveolar ridge) – альвеолярний паросток верхньощелепної кістки

ATP (anterior tonsillar pillar) - передня дужка мигдалика

BSCC (basaloid squamous cell carcinoma) - базалоїдний плоскоклітинний рак

CT (computed tomography) – комп’ютерна томографія

3D-CRT (conformal three-dimensional radiation therapy) – трьохвимірна конформна радіаційна терапія

DNA ploidy – плоїдність дезоксирибонуклеїнової кислоти

DSS (disease-specific survival) – показник виживання при захворюванні

- EBV (Epstein-Barr virus) – вірус Епштейн-Бар
- FOM (floor of the mouth) – дно порожнини рота
- IAN (inferior alveolar nerve) – нижньощелепний луночковий нерв
- LOH (loss of heretozygosity) – втрата гетерозиготності
- MRI (magnetic resonance imaging) – магніто-резонансна томографія
- MLRA (mandibular lingual releasing approach) – шлях лінгвального доступу до нижньої щелепи
- MEC (mucoperidermoid carcinoma) – мукоепідермоїдний рак
- OCC (oral cavity carcinoma) – рак порожнини рота
- ONM (occult nodal metastasis) – окультний метастаз лімфатичного вузла
- OPG (orthopantomograph) – ортопантомограф
- PET (positron emission tomography) - позитронна емісійна томографія
- PLGA (polymorphous low-grade adenocarcinoma) – плеоморфна слабо диференційована аденокарцинома
- PLV (leukoplakia proliferative verrucous) – проліферативна бородавчаста лейкоплакія
- RMT (retromolar trigone) – ретромоллярний трикутник
- RND (radical neck dissection) – радикальна дисекція шиї
- SAN (spinal accessory nerve) – додатковий черепно-мозковий нерв
- SND (selective neck dissection) – селективна дисекція шиї
- TMD (temporomandibular disorder) – захворювання скронево-нижньощелепного суглоба
- TMJ (temporomandibular joint) - скронево-нижньощелепний суглоб
- TNM staging system – TNM-класифікація стадій пухлинного росту
- VEGF (vascular endothelial growth factor) –фактор росту ендотелію судин

Висновки. Хочеться зауважити, що переклад аббревіатур стоматологічних термінів, що використовуються у онкостоматології є

складним, багаторівневим процесом і вимагає високого професіоналізму перекладача та його обізнаності в стоматології. Чимало термінів не мають відповідних українських аналогів, дослівний переклад таких термінів наприклад, як IAN (inferior alveolar nerve) не відповідає сучасній українській анатомічній номенклатурі. Саме тому при виконанні перекладу професійної медичної літератури необхідний детальний структурний аналіз термінологічного словосполучення, а також кооперація зі спеціалістами в області медицини, а саме стоматології. Усе вищезазначене, є необхідним для отримання чіткого та еквівалентного перекладу спеціалізованої науково-медичної літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврильєва К. Г. Особливості перекладу абревіатур медичної термінології в субмові сучасної англійської мови / К. Г. Гаврильєва. // Українська медична стоматологічна академія. – 2019. – С. 40–43
2. Дев'ятко Ю.С. Багатокомпонентні стоматологічні терміни: структурний аналіз та труднощі англо-українського перекладу [Електронний ресурс].
3. Дев'ятко Ю. С. Стоматологічна термінологіка: впорядкування та проблеми англо-українського перекладу / Ю. С. Дев'ятко. // Слов'янський збірник. – 2014. – №18. – С. 328–336.
4. Мельник А.І. Навчання студентів-медиків читання професійно орієнтованих текстів англійською мовою // Іноземні мови. – 2005. – № 4. – С. 22-27.
5. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии / М.Н. Чернявский // М.: ЗАО «ШИКО», 2007. — 448 с.
6. Шалаєва Г. Структурний аналіз сучасної медичної термінології та труднощі перекладу багатокомпонентних медичних термінів / Г. Шалаєва // АПСНІМ, 2014. – № 1 (1). – С. 90.

7. Ellington TD, Henley SJ, Senkomago V, et al. Trends in Incidence of Cancers of the Oral Cavity and Pharynx — United States 2007–2016. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep* 2020;69:433–438.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.mm6915a1external icon>.

8. Ferlay J EM, Lam F, Colombet M, Mery L, Piñeros M, Znaor A, Soerjomataram I, Bray F. *Global Cancer Observatory: Cancer Today*. Lyon, France: International Agency for Research on Cancer. Published 2018. Accessed 14 September, 2018.

9. Werning J. W. *Oral Cancer: Diagnosis, Management, and Rehabilitation* / Werning. – New York: Thieme, 2007. – 448 с.

СОТНІЧЕНКО ІННА ВІКТОРІВНА

студентка IV курсу спеціальності «035 Філологія»,

Науковий керівник: ПАВЕЛЬЄВА АННА КОСТЯНТИНІВНА,

к. філол. н., доцент, доцент

кафедри германської філології та перекладу,

Національний університет

«Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка»

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ АДЕКВАТНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Вступ. При роботі з перекладом текстів особливо помітною стає проблема відсутності прямих відповідників та неможливість їх використання у в'язку з ризиком порушення граматичних та лексичних норм мови перекладу, оскільки відсутність відповідників – проблема актуальна як на лексичному, так і на граматичному рівнях мови.

Саме тому перекладачі вимушені вдаватися до перекладацьких трансформацій на декількох рівнях мови. Спосіб перекладу, що має під

собою на увазі використання трансформацій, полягає у тому, що перекладачем проводиться зміна внутрішньої форми слова чи словосполучення, або навіть повна заміна задля досягнення адекватності та влучної передачі змісту думки, вислову, тощо, вираженого мовою структурно відмінною від мови перекладу. Варто підкреслити, що досягнення адекватності в перекладі пов'язане з умінням вірно ідентифікувати наявність перекладацьких труднощів та застосуванням необхідних саме в цьому випадку перекладацьких трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядати переклад науково-технічних текстів як щось цілковито самостійне, у відриві від перекладу загального спрямування, неможливо.

Оскільки у сучасному світі визначенням якісного перекладу є його адекватність, формується і відповідний підхід перекладача до тексту. За Комісаровим, орієнтація на текст перекладу спрямовує дослідницьку думку в двох різних вимірах. З одного боку, розглядається статус перекладних текстів в літературі та культурі. Передбачається, що основна задача перекладача полягає у тому, щоб текст перекладу забезпечував досягнення поставленої цілі [7, с. 7].

Таким чином постає питання щодо визначення та критеріїв власне адекватного перекладу. Адекватний переклад – відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови, що враховує і змістову, і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому ніяких норм, є точним і без усіляких неприпустимих перекручень [2].

Н. Складчикова виділяє чотири параметри адекватності перекладу:

1. Параметр адекватності передачі семантичної інформації.
2. Параметр адекватності передачі емоційно-оціночної інформації.
3. Параметр адекватності передачі експресивної інформації.
4. Параметр адекватності передачі естетичної інформації [9, с. 25].

В. І. Карабан, в свою чергу, зазначав, що обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно визначати граматичні труднощі перекладу й конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу [6, 16 с.].

Граматичні труднощі під час перекладу українською мовою англomовних науково-технічних текстів каузовано, перш за все, граматичними відмінностями мов оригіналу (англійської) та перекладу (української), розбіжностями в їх будові, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій [5].

Як слушно зауважує В. І. Карабан, перекладач, що працює з науково-технічною англomовною літературою, має добре знатися на граматичних особливостях мов оригіналу та перекладу, а також бути обізнаним з основами теорії перекладу загалом, включно з науково-технічним перекладом. Проте, цим знання перекладача не можуть обмежуватися, оскільки для досягнення адекватного перекладу необхідно володіти знаннями щодо перекладацьких відповідників у галузі граматики та лексики, перекладацьких трансформацій, способів перекладу різних мовних та мовленнєвих явищ.

Таким чином, спираючись на вимоги щодо адекватності перекладу, переклад науково-технічних текстів має цілковито відповідати загальноприйнятим нормам української мови. Виходячи з цього, невід'ємною частиною процесу перекладу є граматичні трансформації.

Щоб в повній мірі окреслити спектр використання граматичних трансформацій, необхідно оглянути чинники, за яких у перекладача виникає необхідність у застосуванні граматичних трансформацій. Такі чинники В. І. Карабан називає граматичними труднощами [5].

Оперуючи надалі терміном граматичні труднощі, можна виділити ті, що є найбільш типовими для науково-технічних текстів, а саме:

1. Труднощі, зумовлені розбіжностями в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій.

2. Труднощі, пов'язані з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій.

3. Труднощі, каузовані наявністю граматичних явищ у мові тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики.

4. Труднощі, пов'язані з граматичними явищами, що мають різні частотні характеристики та викликані розбіжностями в мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу [5].

Наявність такої кількості граматичних проблем при перекладі з англійської спонукає до встановлення першопричини питання. Основою всіх складнощів є приналежність англійської та української мов до різних гілок індоєвропейської родини мов. Українська мова є слов'янською мовою, в той час як англійська – германською. Крім того, англійська мова здебільшого аналітична, тобто граматичні відношення у реченні передаються вільними граматичними морфемами. На відміну від цього, українська належить до синтетичних мов, у яких граматичні значення й відношення передаються за допомогою флексій – зв'язних граматичних морфем.

Послуговуючись типовими граматичними труднощами, можна зробити висновок, що саме структурна розбіжність між мовами і є першопричиною, а також становить найбільший комплекс проблем при перекладі.

При перекладі з англійської на українську не можливо не звернути увагу на відсутність деяких граматичних конструкцій у мові перекладу. Перш за все слід розглянути герундій у цьому розрізі.

Герундій (gerund) – це неособова форма дієслова із закінченням -ing, що має властивості дієслова й іменника. Як і інфінітив, герундій називає дію: reading читання, listening слухання.

В українській мові немає форми, яка відповідала б герундію. Слова «читання», «слухання» – іменники, що утворились від дієслів, але не мають граматичних ознак дієслова.

Герундій є найбільш своєрідною безособовою формою в системі англійського дієслова, він не має аналогів в інших мовах [4, с. 85]. З точки зору порівняльної типології української та англійської мов, герундій є аломорфною безособовою формою дієслова, а тому не може бути зіставленим або протиставленим будь-яким українським безособовим формам дієслова [8, с. 243 – 244].

В. Н. Комісаров відносить герундій до безеквівалентних граматичних одиниць, тобто таких одиниць, які не мають регулярних відповідників у мові перекладу. Проте відсутність однотипного відповідника для герундія в українській мові не є перешкодою для встановлення відношень еквівалентності між висловлюваннями в мові оригіналу та мові перекладу. Це лише означає неможливість використання аналогічної форми або дослівного перекладу і тому вимагає застосування трансформаційного перекладу [7, с. 179 – 181].

За словами В. Григоренка, вивчення герундія в англійській мові в діяхронному аспекті ще й досі є нерозкритим, а тому наразі існує потреба в його комплексному вивченні [3].

Таким чином, знову повертаємось до проблеми відсутності граматичних відповідників в українській мові. Слід зазначити, що відмінності в синтаксичній системі англійської та української мов також викликають доволі значні труднощі при перекладі науково-технічного тексту. Оскільки центральним елементом тексту є речення, то основні проблеми перекладу сконцентровані в рамках цієї категорії. У головних

закономірностях будови речення української й англійської мов багато загального, зокрема подібні елементи, з яких складаються речення та аналогічні функції цих елементів. Але ці загальні закономірності в кожній з мов мають і свою специфіку.

Це зручніше за все розглянути на прикладі чотирьох основних типів речення: розповідного, питального, спонукального й окличного. Наприклад, для англійського розповідного речення характерний фіксований (прямий) порядок слів: підмет з пояснювальними словами → присудок з пояснювальними словами → додаток → обставини, що може вимагати перебудови речення при перекладі.

В українському розповідному реченні порядок слів ґрунтується на іншому принципі: від відомого до нового. Твердий порядок слів англійського речення у відношенні місця підмета (ліворуч від присудка), присудка і додатка (праворуч від присудка) обумовлений відсутністю в англійській мові відмінкових закінчень.

Подібні форми і конструкції у порівнювальних мовах мають різний обсяг змісту, зокрема: форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові відповідає за своїм змістом англійським відповідним формам Present Indefinite, Present Continuous, хоча в українській мові інформація про те, що дія в теперішньому часі відбувається у момент говоріння граматично не виражена, та частково Present Perfect, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниково-іменниковій конструкції “of + N” або формі загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника.

Попередність однієї дії іншій у минулому в англійській мові позначається формою Past Perfect дієслова-присудка, а в українській – такими словами або словосполученнями як: “раніше”, “перед цим”, “до того”.

Серед граматичних явищ мови тексту оригіналу, які мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики, можна виділити, наприклад, форми однини і множини іменника, оскільки в українській і в англійській мовах, форми конкретних іменників можуть не збігатися. В англійській науковій мові вживається низка іменників, які мають лише форму однини або вживаються переважно в такій формі, але можуть позначати і сукупність об'єктів. Наприклад такі іменники, як: work, research, knowledge, evidence, business, advice, information тощо, при перекладі українською мовою можуть позначати різну кількість об'єктів в різних випадках.

Слід також зазначити, що англійській мові властива граматична омонімія, тобто одні й ті ж самі дієслова можуть бути смисловими, допоміжними, напівдопоміжними або емпатично-обмежувальними, як, наприклад, слово "to do". Це теж викликає суттєві труднощі під час перекладу, адже потрібно обирати спосіб перекладу залежно від функції, яку виконує слово.

В англійських науково-технічних текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслів, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо. Наприклад, форми пасивного стану дієслова-присудка перекладаються кількома способами залежно від лексичних та синтаксичних характеристик речення: однією з трьох неозначено-особових форм дієслова, неозначеною формою дієслова, формою активного стану дієслова-присудка, коли агент дії, позначеної присудком, виражений у додатку.

Підсумовуючи, маємо висновок – для досягнення адекватності перекладу, уникнення буквальності, точної передачі змісту та думки тексту

реципієнту, стає нагальною потреба використання перекладацьких граматичних трансформацій.

Завдяки застосуванню перекладацьких трансформацій переклад, що має на меті адекватний переклад, може досягти високої точності та дотримання всіх норм мови перекладу, оскільки через граматичні трансформації буквальный переклад адаптується до мови перекладу.

За визначенням В. І. Карабана, під граматичною трансформацією розуміється заміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення в перекладі. [5, с. 18].

З'являється необхідність окреслення граматичних трансформацій, їх видів та сфери застосування. Такими чином повернемося знову до розбіжностей мови оригіналу та перекладу при роботі з англійським текстом, та розглянемо граматичні розбіжності на прикладах.

Має бути зазначено, що в українській мові відсутні інфінітивні комплекси, що є характерною особливістю англійської мови. Наступний приклад ілюструє переклад інфінітивного комплексу з прийменником for:

“On its return journey the spacecraft must be accelerated to some 25,000 m.p.h. for it to enter the earth's orbit. (“The Times”)” – «При поверненні швидкість космічного корабля повинна бути доведена приблизно до 25000 миль за годину, щоб він міг перейти на навколораземну орбіту».

В цьому випадку інфінітивний комплекс було перекладено підрядним реченням мети.

Загалом, одна і та ж особливість науково-технічного стилю, що присутня як англійській, так і в українській мовах, може бути виражена різними мовними засобами. Оскільки для наукового викладу характерна висока точність, логічність та послідовність, можна зіткнутися з проблемою логічних мовленнєвих зв'язків.

Враховуємо, що в англійській мові логічні зв'язки між окремими виразами часто виявляються лише в їх змісті, на відміну від української

мови, де переважно використовуються спеціальні слова і ввідні звороти, що, власне, вказують на той чи інший тип зв'язку. Звідси поява при перекладі доповнюючих уточнень, що були відсутні в оригіналі:

“Semiconductor theory, junction theory, and circuit theory are integrated to explain the behavior of existing devices in circuits. No prior knowledge of modern physics is assumed”.

При перекладі українською перекладач передав логічний зв'язок експліцитно, а саме: «У книзі для пояснення поведінки існуючих пристроїв у схемах поєднані теорія напівпровідників, теорія переходів і теорія ланцюгових зв'язків. При цьому не передбачається попереднє ознайомлення читача із сучасною фізикою» [1].

Висновки. Таким чином, граматичні трансформації використовуються перекладачами для досягнення адекватності перекладу та враховуючи особливості потенційного реципієнта. Не можливо вдатися до перекладацьких трансформацій без попереднього аналізу мови перекладу та встановлення граматичних розбіжностей між мовою перекладу та оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Routledge Encyclopedia of Translation Studies ed. by Mona Baker, Gabriela Saldanha. – New York: Routledge, 2008. – 680 p.
2. Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу. «Спецпроект: аналіз наукових досліджень» : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2011.
3. Григоренко В. Становлення герундія в англійській мові. / Наукові записки. Вип. 89(4), 2009.
4. Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка: учебник / И. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов. – М. : Высш. школа, 1981. – 285 с.

5. Карабан В. І. Переклад англійської науково-технічної літератури / В'ячеслав Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
6. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову : навч. посіб. – Київ : Tempus, 1997. – 317 с.
7. Комісаров Вілен Наумович. Теория перевода. – М, : «Высшая школа», 1990. – 253 с.
8. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 464 с.
9. Складчикова Н.В. Семантическое содержание метафоры и виды его компенсации при переводе. Номинация и контекст : сб. науч. тр. Москва, 1985. С. 21–29.

ТАЦЕНКО ТЕТЯНА РОМАНІВНА,

студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ

ІНТЕРНЕТ- КОМУНІКАЦІЙ

Вступ. У зв'язку з стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій відбувається процес збагачення словникового складу англійської мови новими комп'ютерними лексичними одиницями. В середньому упродовж року в англійській мові з'являється близько 800

неологізмів, більшість з яких пов'язані зі сферою інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, Ю. Зацний [4] наголошує, що комп'ютерні неологізми складають 10 % від загальної кількості усіх неологізмів.

Перекладаючи науково-технічні тексти, ми стикаємося з низкою проблем. Труднощі перекладу науково-технічних текстів зумовлені складністю перекладу певних неологізмів, бо вони позначають реалії, яких не існує в мові перекладу, недостатньою кількістю або взагалі відсутністю спеціалізованих словників українською мовою, необхідністю застосування правильних методів перекладу лексики, наявністю безеквівалентних аббревіатур, слів, що позначають певні нові явища, і власних імен. Варто зазначити, що проблемою неології займалися такі вчені, як І.В. Андрусак, В.Г. Гак, В.І. Заботкіна, Ю.А. Зацний, Г.І. Міськевич та інші. Е.В. Бреус визначає неологізм як «нововведений або вжитий із новим значенням мовний вираз» [1, с. 104]. Л.Г. Верба вважає, що «неологізм – це є слово, значення якого з'являється в певний період часу в мові і його новизна усвідомлюється мовцями» [2, с. 95]. Тож дослідження засобів перекладу неологізмів сфери інтернет-комунікації й комп'ютерних технологій є актуальним з огляду на швидкий розвиток цієї галузі. Для здійснення адекватного фахового перекладу ми повинні якомога краще розуміти об'єкт нашого перекладу, тобто знати особливості тієї галузі, тексти якої перекладаються. Тому мета статті – ознайомити читачів із засобами перекладу неологізмів сфери інтернет-комунікації й комп'ютерних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі міжмовних контактів було вироблено низку засобів передання неологізмів. Найпоширенішими з них є транскрибування і транслітерація.

Транслітерація завжди широко використовувалась перекладачами. Значно більш розповсюджений у перекладацькій практиці сучасності

прийом *транскрибування*, який полягає в переданні не орфографічної форми слова, а фонетичної [1, с. 207]. Через значні відмінності фонетичних систем української, російської та англійської мов таке передання завжди є дещо умовним і відтворює тільки подібність англійського звучання. Наприклад: *screenshotting* – скріншотинг (миттєва копія з екрану, фіксування (копіювання) в потрібний момент зображення частини або всього екрану, яке збережене в одному з графічних форматів і використовується під час презентацій або в публікаціях для демонстрації дій, що може виконувати програма) [5]; *clicktivism* – кліктивізм – неологізм, утворений із двох слів “click” + “activism”, тобто «клікати» й «активність», який означає постійне швидке клацання по клавіатурі гаджета [8]. Наприклад: *The kind of mindless Internet advocacy Upworthy’s been accused of promoting has inspired a new word: clicktivism. Clicktivists mistake gratification for meaning. They conflate feeling good (or self-satisfied or inspired or righteously indignant) with doing good [8].* Загалом перекладачеві потрібно завжди мати на увазі, що під час використання прийому транскрибування завжди наявний елемент транслітерації.

Калькування полягає в збереженні незмінної внутрішньої форми. Отже, калькуванню піддаються тільки ті неологізми, які представлені складними словосполученнями. Наприклад, неологізм *boiling the frog*, що трапився нам під час перекладу статті. Звичайно, доцільніше було б перекласти його за допомогою описового перекладу, щоб пояснити це явище читачеві. Але для того, щоб презентувати його як реалію англійської мови й пояснити його походження, ми маємо його дослівно перекласти (кип’ятити жабу), а вже пізніше надати визначення. Ідіома «кип’ятити жабу» походить від старої легенди, а у сучасній пресі цей вираз означає: повідомляти погані новини поступово та дозовано, щоб уникнути негативної реакції слухача, інакше кажучи, «щоб жаба не вистрибнула». Наприклад: *Rudolf said under the IMF and World Bank policy, the Public*

Utilities Regulatory Commission (PURC) is expected to continue hiking water rates until a market rate is achieved. This policy, he called ‘boil the frog’ method of rate- setting explaining that just as a frog does not struggle if water temperature is gradually raised to the boiling point, it is assumed that consumers will not struggle if rates are increased gradually to market levels [9].

Описовий переклад можна застосовувати як для пояснення значення слова в словнику, так і під час перекладу неологізмів у конкретному тексті. Нагадаємо, що до описового перекладу висуваються такі вимоги: 1) переклад має точно відбивати зміст позначеного неологізмом поняття; 2) опис не повинен бути надто докладним; 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути занадто складною [10, с. 85]. Описовий переклад здійснюється різноманітними засобами. В ідеальному випадку тут може бути досягнута семантична конгруентність, тобто збіг денотативних значень (за неминучого розходження в деяких конотативних значеннях). Наприклад: digital dementia – цифрове слабоумство, або цифрова деменція – люди настільки покладаються на цифрові пристрої, наприклад персональні комп’ютери або мобільні телефони, що не можуть навіть пригадати свої номери телефонів. Зміст поняття

«цифрове слабоумство» описує і стосується конкретно порушення пам’яті й мислення. Наприклад: Meanwhile, doctors in gadget-hooked South Korea have coined the term “digital dementia” after seeing appaddicts with memory and cognitive issues similar to brain injury [11]. Digital dementia is when people rely on digital devices like personal computers or cellular phones to the extent that they cannot even recall their own phone numbers [11].

Описові еквіваленти принципово відрізняються від кальки тим, що в описових засобах передання неологізмів інваріантом перекладу є саме значення іншомовної одиниці безвідносно до характеру його зв’язку із зовнішньою структурою слова, тоді як під час калькування іншим варіантом перекладу є форма одиниці мови оригіналу. Так, наприклад, ми

переклали термін “clicktivism” – неологізм, утворений із двох слів “click” + “activism”, тобто «клікати» й «активність», що означає «постійне швидке клацання». Можна також перекласти цей термін за допомогою транскрибування – «кліктивізм».

Також варто зазначити, що існує велика кількість абрєвіатурних скорочень, які широко використовуються у сфері інтернет-комунікацій. Оскільки номінативна функція характерна для абрєвіатур, вони часто перекладаються еквівалентом – назвою такого самого референта мовою перекладу, а за відсутності відповідного референта – часто назвою з близьким значенням. Перекладом це назвати можна лише умовно, оскільки абрєвіатура, як правило, власного значення не має, а є лише зменшеним відображенням вихідної одиниці – співвідношення, яке має зберегтися й у перекладі українською мовою. Серед скорочень і абрєвіатур, які досить часто використовуються в інтернет-сфері, можна навести такі: IT admins – ад-міністратор у відділі інформаційних технологій, iOS 8 – операційна система для смартфонів, електронних планшетів, яка була розроблена та випускається американською компанією Apple, iPad – планшет фірми Apple, взаємодія користувача з пристроєм відбувається через сенсорний екран із підтримкою multi-touch, ICR – Intelligent Character Recognition або Image Character Recognition – інтелектуальне розпізнавання символів або машинне розпізнавання текстів, що складно читаються [5; 6; 7; 8; 9; 11]. Також багато абрєвіатур зустрічається в інтернет-листуванні: НТН – Hope this helps – сподіваюся це допоможе, ІАС – In any case – у будь-якому разі, ІС – I see – зрозуміло, ІІРС – If I remember correctly – якщо я не помиляюся, ІМ – Instant Message – миттєве повідомлення, ММО – Masively Multiplayer Online – багато користувачів он-лайн, МҮОВ – Mind your own business – займайся своєю справою, ne1 – Anyone – будь-хто, PDA – Public display of affection – публічне вираження почуттів, РНАТ – Pretty hot and tempting – захоплююче та спокусливе, PIR – People in room – я не один, RE

– Regarding – стосовно, ROFL – Rolling on the floor laughing – валяюся на підлозі від сміху, SP? – how is it spelled – як це правильно написати?, sup – What’s up – що трапилося, TC – Take care – частіше за все перекладається як «до побачення», TIA – Thanks in advance – дякую наперед, TISNF – That is so not fair – це так несправедливо, TMI – Too much information – забагато інформації, TTYL – Talk to you later – поговоримо пізніше, WB – Write back (e-mail) – напиши мені у відповідь, WOOT – Way out of topic – змінюючи тему [14].

Висновки. Отже, проаналізувавши процеси відтворення лексичних одиниць, притаманних текстам науково-технічної літератури, зокрема неологізми сфери інтернет-комунікації й комп’ютерних технологій, ми можемо зробити такі висновки. Так, неологізми можна перекладати словниковими відповідниками, передавати їх багатокomпонентними термінами (де один із компонентів є означенням іншого) тощо. Під час передання неологізмів часто використовуються різні способи перекладу для досягнення точного варіанту перекладу: транскодування (транскрибування і транслітерація), описовий переклад, добирання еквівалентних лексичних одиниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский / Е.В. Бреус. М. : УРАО, 2010. 208 с.
2. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Л.Г. Верба. – Вінниця : Нова книга, 2013. 160 с.
3. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка / В.И. Заботкина. – К. 2016. 124 с.
4. Зацний Ю. А. Новая общественно-политическая лексика и фразеология английского языка / Ю. А. Зацний, В. Н. Бутов. – Запорожье : ЗГУ, 2010. 198 с.
5. Notes to readers // The New York Times. – 2011. – Nov. 2. –

[Електро- нний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com>.

6. Beyond the Anternet // Eye on the IRC/. – 20/10/2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eyeonirc.wordpress.com>.

7. Carey B. Stanford researches discover the “anternet” / B. Carey // Stanford Report. – 2018. – August. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.news.stanford.edu>.

8. Waldman K. For Love or Money / K. Waldman // Slate Magazine. – 2019. – May 23. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slate.com> Upworthy audience reach and business success: Morality, clictivism, and the engagement ladder.

9. The effects of water privatization on women // Africa News. – 2013. – June 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alafrica.com/stories/200306090356.html>.

10. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. М. : Р. Валент, 2017. 244 с.

11. Roser M. “Digital dementia” for our screen-addicted kids / M. Roser // The Seattle Times. 2018. March 16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.seattletimes.com>.

12. Дюжикова Е.А. Аббревиация сравнительно со словосложением на материале современного английского языка / Е.А. Дюжикова. М., 1997. 150 с.

13. World Wide Words. Investigating the English Language Across the Globe [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.worldwidewords.org>.

TKATCH VICTORIA OLEGIVNA,
étudiante en 4ème année, spécialité "Philologie",

Directrice de la recherche: **BONDAR LESIA VIKTORIVNA,**
PhD en pédagogie, maître de conférences,
professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv
Igor Sykorsky".

LES PARTICULARITÉS GRAMMATICALES DU FRANÇAIS DU CANADA

À première vue, il peut sembler que la langue française au Canada et en France est identique. Mais, après avoir étudié la question du bilinguisme, nous avons trouvé que la langue française du Canada a ses propres caractéristiques, ses particularités, pour des raisons historiques, politiques et sociales. Nous suivons la différence dans la version canadienne à différents niveaux de langage: lexical, phonétique et grammatical.

Le français du Canada a beaucoup de caractéristiques communes avec le français de la France d'aujourd'hui et particularités différentes par rapport au français international. Cette version de la langue française a des traits qui ne sont propres qu'à cette variété grammaticale.

Malgré plusieurs disputes entre partisans de la norme linguistique de France et ceux qui réclament une certaine autonomie dans la définition des usages à privilégier, la norme linguistique du français québécois n'est pas encore déterminée (Šeleg, 2010).

L'objectif de notre travail est d'identifier des particularités **grammaticales** propres au français canadien. **L'objet** de cette étude porte sur la grammaire du français du Canada. **Le sujet** de l'étude est représenté par les particularités grammaticales du français du Canada.

L'intensité du contact avec l'anglais (usage occasionnel, fréquent, quotidien) et le degré d'exposition au français ont une influence plus ou moins importante sur le développement des répertoires et des usages linguistiques des locuteurs francophones du Canada (Chevalier, 2008). Raymond Mougéon regroupe anglicismes comme (Raymond, 2005):

- le calque : chercher quelque chose => chercher pour (“ to look for “), voir à la télévision => regarder sur la t.v. (“ to watch on the t.v. “) 4 , et pour finir;

- les restructurations : par exemple, le nivellement des formes irrégulières des verbes : s'asseoir => s'assir, vous dites => vous disez, l'emploi de l'indicatif au lieu du subjonctif : faut que je parte => faut que je pars, le remplacement du pronom clitique me par la forme forte postposée au verbe : il me l'a dit => il l'a dit à moi; et, pour finir.

Comme en ancien français, le français du Canada utilise la préposition *de* avec les verbes modaux : *aimer de, souhaiter de, espérer de, ainsi de suite* ainsi que les conjonctions de subordination complexes ou encore *quand que, comme que, comment que, combien que, comme* dans les conjonctions figées en français contemporain parce que, lorsque, malgré que, pendant que (Kasparian, 2001).

En français du Canada le «e» du «je» est généralement muet, c'est pourquoi “Je suis” se prononce comme “chus”, “Je vais” = “j'vas” ou “m'as”.

Les faits indiquent qu'en acadien, l'auxiliaire *avoir* s'applique de façon systématique dans la formation du passé (*l'arbre s'a ouvert*). Ainsi, une opposition se fait dans la grammaire des français canadienne entre l'auxiliaire *avoir* qui dénote le *passé* et *être*, qui se spécialise comme marqueur du passif et de l'accompli. Il a *mouri/mouru* dénote un processus passé et *il est mort*, l'aspect accompli (Kasparian, 2001).

Dans la plupart des cas, le futur simple, à l'exception de la voix négative, est remplacé par le futur proche, (“aller + infinitif”): *il va aller demain*. Quand on pose une question directe, la particule “-tu” est souvent ajoutée. Il est un

provenu de la particule interrogative “-ti”. Elle a été changée en interrogation, une phrase qui sans elle serait seulement une affirmation. Par exemple: “Tu vas bien?” → “Tu vas-**tu** bien?”, “Ça va?” → “Ça va-**tu**?”.

Le mot “pis” est très populaire dans la langue parlée du Canada, le “pis” (dérivé de “puis”) substitue fréquemment le “et” ou “et puis”. Par exemple: *elle aime la chaleur pis la tendresse*.

Avec les démonstratifs *ce, cette* et *ces* sont presque automatiquement utilisés au lieu du particule *-là* après le nom désigné: *Ces enfants-là, y sont toujours très instruits*.

Conclusion. La grammaire du français du Canada a beaucoup de traits différents par rapport au français standard: les démonstratif, la préposition “de”, les particule “-là” et “pis”, le futur simple, ce qui nous inspire à approfondir cette question.

BIBLIOGRAPHIE

1. Gisèle Chevalier, Les français du Canada : faits linguistiques, faits de langue. Canada, 2008, 81-85 p.
2. Louise et Sylvia Kasparian, « Description du processus de standardisation d'une langue régionale: le cas de la préposition de dans le français standard acadien » Halifax, Université Dalhousie, 2001, 109-118 p.
3. Monika Šeleg, Les particularités lexicales du français québécois Vilnius, Lietuva, 2010, 55-60 p.
4. Mougeon Raymond, Cahiers franco-canadiens de l'Ouest 16.1-2, Winnipeg, Presses universitaires de Saint-Boniface, 2005, 225-239 p.

ЦИРКОВНИКОВА ІРИНА СЕРГІЇВНА

студентка 2 курсу магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін

Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Вступ. Сучасна теорія художнього перекладу дедалі досліджує проблему перекладності, яка постала одночасно із появою самого перекладу. Безліч дискусій точилося навколо перекладності. На території Радянського Союзу, зокрема, вони почалися ще в 30-і роки ХХ століття, але варто зазначити, що про принцип перекладності писали ще раніше критики перекладу, такі як: В.Белінський, М.Гоголь, О.Пушкін, І.Тургенєв, К. Чуковський. Розглядаючи недосконалості окремих перекладів, усі вони наголошували на можливості адекватного відтворення оригіналу в цільовій мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема неврахування перекладачами взаємозв'язку об'єктивно-мовних перетворень тексту оригіналу, яка зумовлює суб'єктивно-особистісні рішення і, врешті-решт, впливає на рецепцію перекладу всіма категоріями читачів, від «зразкового» до «пересічного», доволі гостро постає під час вивчення творів відомого американського письменника Дж.Д. Селінджера, творчість якого нині знову опинилася в полі зору читачів і дослідників. Американські та вітчизняні літературознавчі розвідки (М. Анастасьєв, К. Воннегут, І. Галінська, І. Гольтер, Т. Денисова, Б. Дон, М. Нагорна, Дж. Олдрідж, Ю. Покальчук, Дж. Ярдлі) суттєво відрізняються в окремих

аспектах, іноді настільки, що можна навіть говорити про полярність тлумачень неоднозначних образів Дж. Д. Селінджера. Тому потреба в переосмисленні деяких рішень в українських і російських перекладах цього автора та піднесення їх на новий теоретико-практичний рівень вивчення залишається актуальною.

Сучасними транслятивними студіями давно розробляється питання суб'єктивної деформації оригінального тексту під час літературного перекладу, що призводить до відхилення від художнього задуму автора і до викривлення читацької рецепції. Інколи, як у випадку з романом Дж.Д. Селінджера «The Catcher in the Rye» [12], переклад визначає подальшу долю твору, формуючи певну соціокультурну модель його сприйняття упродовж понад півстоліття [2].

Роман «The Catcher in the Rye» (1951) – найвідоміший твір Джерома Девіда Селінджера (1919-2010) – входить до списку 100 найкращих англomовних творів ХХ ст. Роман перекладений багатьма мовами світу; щороку продається близько 10 мільйонів екземплярів цього твору. Сприйняття цього роману як критиками, так і читачами було сповнене протиріч і шістдесят років тому, і сьогодні. Перша реакція на публікацію роману була дуже неоднозначною: у «Нью-Йорк Таймз» його охарактеризували як «надзвичайно блискучий дебютний роман» [10], але інші закидали роману монотонність мови і аморальність головного героя – підлітка Голдена, який постійно лається, вільно говорить про випадковий секс та проституцію. Але роман одразу набув популярності, і протягом перших двох місяців його перевидали вісім разів. Наприкінці 1950-х роман був таким популярним серед думаючих підлітків, що газети почали писати про «культ ловця» («Catcher Cult»), і роман заборонили в кількох країнах, а також у деяких школах США [13].

Від сьогоднішніх студентів вже не почуєш слова «липа», що міцно увійшло в обіг серед радянської молоді після знайомства з романом

Селінджера в редакції Р. Райт-Ковальнової [5]. Та навряд чи можна сьогодні говорити про інше сприйняття цього «культового» («Catcher Cult») для кількох поколінь твору. Адже та назва – «Над прірвою у житті», під якою у 60-ті роки минулого століття радянський читач відкрив роман Селінджера, досі сприймається як канонічна. Вона так глибоко вросла у свідомість читацького загалу, що лишилася незмінною в українському [4] та в кількох нових російських версіях роману в перекладі С. Махова [8] й Я. Лотовського [6], а подальші спроби М. Нємцова [9] і О. Логвиненка [3] «реанімувати» оригінал виявилися цілком марними.

Назва книжки пов'язана з уявленнями головного героя, коли він читав вірш: «(...) я собі уявляв, як табунець малечі грається серед поля – кругом жито й жито, куди не глянь. Тисячі дітлахів, і довкола – жодної людини, тобто жодної дорослої людини. Крім мене, звичайно. А я стою на краю страшної прірви. Нібито я повинен ловити малюків, якщо вони підбіжать дуже близько до прірви. Бо вони граються, гасають і не дивляться, куди біжать. А я повинен звідкись вискакувати й ловити їх, щоб не зірвались у прірву. Оце й усе, що я маю цілий день робити. Стерегти дітей над прірвою в житті. Дурниці, звичайно, я знаю, але це – єдине, чого мені хочеться по-справжньому. Дурниці, звичайно» [4, с. 45].

Роман Джерома Дейвіда Селінджера є знаковим твором доби «неонового покоління» і маніфестом літератури нонконформізму. Він, на перший погляд, несе у собі риси традиційного американського роману виховання, де герой – підліток проходить через реальність, і реальність змінює його. Однак роман Селінджера суттєво відрізняється від мандрів марк-твенівських героїв, які пливають «рікою життя» – Місісіпі, спостерігаючи Велику Країну.

Система подій, що складають фабулу роману, відображає посвяту-ініціацію героя-підлітка у «доросле життя». Простір Нью-Йорку, в якому

проводить три доби в черговий раз виключений зі школи Голден Колфілд, складається з мозаїки місць, що відвідує герой.

Роман «The Catcher in the Rye» в СРСР було опубліковано у перекладі російською 1965 р., незважаючи на скандальну репутацію роману, який називають одним із тих, що зазнав найбільших цензурних утисків у США. У країні, що завжди вважалася найдемократичнішою в світі, роман Дж. Д. Селінджера забороняли, принаймні, через три причини. По-перше, через відвертість та надмірне використання лайливої лексики. По-друге, твір ображав релігійні почуття громадян, оскільки серед слів-паразитів головного героя були і богохульства (Голден використовує «*goddam*» 237 разів, а «*Chrissake*» – 31). По-третє, як зазначив директор однієї з каліфорнійських шкіл, якщо цей роман не заборонити, він «буде ослаблювати старшокласників морально, роблячи їх вразливими для комунізму». Радянська цензура роман пропустила, бо основною колізією твору був конфлікт із буржуазним суспільством підлітка, розчарованого у цінностях цього буржуазного суспільства. Що ж до лайки й вульгаризмів, під час перекладу і редакторської правки їх було вилучено або замінено чи пом'якшено, і 1965 р. читачі отримали доступ до російськомовного перекладу Р. Райт-Ковальнової, який з того часу багато разів перевидавався, в тому числі в Україні (зокрема, видавництвом Львівського університету у 1986 р. [7]); в Росії цей переклад публікувався кожні кілька років, за останні 10 років – принаймні тричі.

Р. Райт-Ковальова, працюючи над перекладом «The Catcher in the Rye», не могла уникнути цензурного втручання, у чому можна пересвідчитись, порівнявши будь-який фрагмент оригінального тексту з перекладом. Наприклад, в розмові головного героя з сусідом (Розділ 3) ми бачимо еліптичні речення (прим., *Not him, though; Think they'll make ya pay for em*), графони, що передають недбалість мови підлітків (*ya, em, 'bout, hellyya*), а також багаторазове вживання лексем *Chrissake* та *Goddam*, які

хоч у сучасних словниках англійської мови подаються просто як *informal* [11], за часів створення оригіналу сприймалися як богохульство.

В перекладі Р. Райт-Ковальнової діалог втрачає свою різкість, відхилення від мовної норми. Щодо зниженої лексики, перекладачка один раз *Goddam (book)* передає як «Не видишь (– книгу читаю)», а в інших випадках опускає, так само як *Chrissake* та *What the hell*.

Навіть переклад назви твору, на думку Я. Лотовського, містить в собі ознаки втручання цензури, чи принаймні самоцензури: у фразі «Над пропастью во ржи» проглядає штамп «пропасть капитализма», оскільки в оригіналі взагалі не з'являється образ прірви, а є лише «*cliff*», тобто крутий обрив, скеля [6].

Переклад українською мовою О. Логвиненка було опубліковано лише у 1984 р. Перекладачеві вдалось передати розмовність оповіді, але цей переклад, очевидно, також зазнав цензурного впливу. Так, деякі фрази, що стосуються теми сексу, замінено або вилучено. Наприклад, фразу «*she wasn't exactly the type that drove you mad with desire*» перекладено як «тільки ж вона не з тих, у кого можна вклепатися по самі вуха», але «*desire*» та «вклепатися» описують зовсім різні почуття. Хоча з іншого боку, коли фразу «*this girl that I just missed having sexual intercourse with*» перекладено «дівчина, з якою в мене це ледве не вийшло», то такий переклад звучить для даного контексту природніше для україномовного читача і не протирічить характеру героя: незважаючи на зовнішню грубість, Голден є вразливим і нервує через відносини з протилежною статтю. Щодо лексики, яка спричинила цензурні утискання в США через богохульний характер, О. Логвиненко зберігає її характер в перекладі і залежно від контексту перекладає: *Goddam* – триклятуші, ідіотська, чорт бери, бісового батька; *Chrissake* – отуди к бісу, *What the hell...* – що в біса... Вцілому, в перекладі українською мовою твір, побудований у формі розповіді підлітка про події його життя, сприймається дуже природно, і

дійсно відтворює враження імпровізованої усної розповіді 16-річного хлопця – вразливого, неврівноваженого і обуреного лицемірністю світу дорослих. Цей переклад також пережив перевидання і на разі залишається єдиним опублікованим україномовним перекладом [4].

Щодо перекладів російською мовою, щойно перестала існувати радянська цензура, з'явилося кілька нових варіантів. Як критики, так і читацька аудиторія зустріли їх неоднозначно і скоріше негативно. На це були як об'єктивні причини (не всі з опублікованих перекладів були високої якості), так і суб'єктивні – особливості сприйняття перекладачами свого завдання у нових політичних умовах, а також особливості сприйняття нових перекладів пострадянською російськомовною аудиторією.

Як зазначає О. Борисенко, після відміни радянської цензури «всі настільки були зайняті тим, що вставляли назад лайливі слова, релігійні міркування та політичну крамолу, що на красу стилю вже не лишалося сил (а часто – і вміння)» [1]. Звісно, такий коментар є певним перебільшенням, але перекладач С. Махов, який першим оприлюднив новий переклад роману Селінджера у 1998 р., дійсно найбільшу увагу приділив саме тому, щоб відтворити в новому перекладі ті риси оригіналу, які були причиною скандальної репутації останнього, але були втрачені у першому, цензурованому перекладі російською мовою.

Як зазначив С. Махов у передньому слові, про роман часто кажуть, що це – минуле сторіччя, і не знають, що свого часу оригінал забороняли через богохульства та нестаток патріотизму, оскільки читали його в перекладі «совковому, під наглядному... читали зовсім не ту книгу, що написав Селінджер» [8, с. 3]. Не зважаючи на «бунтівний» настрій перекладача, переклад залишився поза увагою читацької аудиторії.

Наступний переклад російською побачив світ у 2008 р. під назвою «Ловець на хлебном поле». Перекладач М. Нємцов також мав на меті

донести до свого читача всі ознаки оригіналу, але, напевне, своїм завданням він вбачав також витіснити із свідомості читачів застарілий і не зовсім адекватний (не тільки через цензурні втручання) переклад Р. Райт-Ковальнової, який більшість російськомовних читачів сприймали тим не менш як абсолютний еквівалент оригіналу. Переклад М. Нємцова спричинив жваві обговорення, появу великої кількості дуже критичних рецензій, і в цілому його сприйняття було негативним: перекладач не просто відтворив всі особливості оригінального твору, але й перебільшив деякі. Головний герой використовує сленг і зовсім різні соціолекти (прим.: кипиш, лохи, трындеть, шнобель, халдей, гроши (в нейтральному значенні «гроші»), брательник, не в жилу). Деякі зовсім нейтральні лексеми він замінює зниженою лексикою: «*one nice thing*» – «путевая фигня», «*rear end*» – «пердак», «*parents*» – «предки», «*father*» – «штрик», тощо [9]. Це можна пояснити лише тим, що перекладач намагався відтворити емоційний тон оригіналу, а також той ефект, який останній справив у 1951 р. У будь-якому разі, переклад М. Нємцова не витіснив попередника, і за два роки те саме видавництво «Ексмо», що опублікувало «Ловца на хлебном поле», знову звернулося до «Над пропастью во ржи» Р. Райт-Ковальнової.

Не викликав такої уваги переклад роману російською мовою Я. Лотовського, опублікований у журналі «Семь искусств» у 2010 р. [6], хоча він видається якраз-таки найбільш вірним оригіналу і адекватним. Перекладач не пом'якшує різкої та грубої манери говорити Голдена Колфілда, перекладаючи його слова-паразити *Goddam* та *Chrissake* залежно від контексту як «фигня, чертов, идиотский, гнусный». Водночас, він не надто акцентує увагу на лайці, відтворює комізм, де він присутній в оригіналі; переклад звучить невимушено і природно.

Не зважаючи на його очевидні переваги, цей переклад не набув наразі популярності. Це можна пояснити лише особливим ставленням до появи нових перекладів, яке сформувалося у російськомовної

пострадянської читацької аудиторії. Як зазначає О. Борисенко, «в нашій культурі новий переклад поганий за визначенням вже тому, що він «замахнувся на святе» [1].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити певні висновки щодо впливу радянської цензури на переклад в сучасній Україні і Росії. Незважаючи на те, що ці країни мають спільне минуле, наслідки впливу радянської цензури на переклад українською і російською мовами принципово відрізняються. Оскільки в СРСР російська мова вважалася мовою міжнародного спілкування, іноземні твори перекладалися перш за все російською мовою; переклади національними мовами, якщо й виконувались, то значно пізніше. Це призвело до того, що україномовні читачі десятиріччями не мали змоги ознайомитись з іноземними творами у перекладі рідною мовою, проте пізніше отримували більш адекватні варіанти перекладу у зв'язку із ослабленням цензурного тиску; такі переклади і сьогодні залишаються актуальними. Щодо перекладів російською мовою, виконаних за часів СРСР, вони часто перевидаються в сучасній Росії, навіть якщо містять значні відхилення від оригіналу, спричинені цензурою, і написані вже певною мірою застарілою мовою. Варіант перекладу, схвалений радянською цензурою, що міцно увійшов усвідомість читача як повний еквівалент (заміна) оригіналу, і сьогодні сприймається як «канонічний»; багато читачів заздальгідь засуджують спроби виконання нового перекладу як замах на переробку самотнього – майже оригінального – тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко А. Сэлинджер начинает и выигрывает [Электронный ресурс] / А. Борисенко // Иностранная литература. – 2009. – № 7. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/inostran/2009/7/bo16.html>.
2. Петренко Д. И. Язык оригинала – язык перевода в условиях эпистемологической ситуации, идеологизации, деидеологизации общества:

на матери але романа Дж. Д. Селінджера «The Catcher in the Rye» и его переводов на русский язык : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Петренко Д. И. – Ставрополь, 2007. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/yazyk-originala-yazyk-perevoda-vusloviyakh-epistemologicheskoi-situatsii-ideologizatsii-dei> – Назва з екрана.

3. Селінджер Дж. Д. Ловець у житті / Дж. Д. Селінджер ; пер. з англ. О. Логвиненко. – Х. : Фоліо, 2010.

4. Селінджер Дж.Д. Над прірвою ужиті : [повіді, оповідання] / Дж.Д.Селінджер [пер. О. Логвиненко]. – К. : Молодь, 1984. – 272 с.

5. Селінджер Дж. Д. Над пропастью во ржи. Романы и рассказы / Дж. Д. Селінджер ; пер. с англ. Р. Райт-Ковалева. – М., 1965. – 640 с.

6. Селінджер Дж. Д. Над пропастью во ржи [Електронний ресурс] / Дж. Д. Селінджер ; пер. с англ. Я. Лотовский // Семь искусств. – 2010. – № 2 (3). – Режим доступу: <http://7iskusstv.com/2010/Nomer2/Lotovskiy1.php>. – Назва з екрана.

7. Селінджер Дж.Д. Над пропастью во ржи. Рассказы / Дж.Д. Селінджер [пер. с англ. Р. Райт-Ковалева, предисл. А.М. Гаврилюк]. – Львов : Вища шк. Изд-во при Львов. ун-те, 1986. – 200 с.

8. Селінджер Дж.Д. Обрыв на краю ржаного поля детства / Дж.Д. Селінджер [пер. с англ. С. Махов]. – М. : Аякс, 1998. – 354 с.

9. Селінджер Дж.Д. Собрание сочинений / Дж.Д. Селінджер [пер. с англ. М. Немцов]. – М. : Эксмо, 2008. – 704 с.

10. Burger Nash K. Books of The Times [Електронний ресурс] / Nash K. Burger // The New York Times. – 1951 (July, 16). – Режим доступу : <http://partners.nytimes.com/books/98/09/13/specials/salingerrye02.html>.

11. Oxford Dictionaries Online: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oxforddictionaries.com/definition/english/break?q=break>.

12. Salinger J.D. The Catcher in the Rye. / J.D.Salinger. – Moscow, 1968. – 246 p.

13. Yardley J. J.D. Salinger's Holden Caulfield, Aging Gracelessly [Електронний ресурс] / J. Yardley // The Washington Post, 2004. – Режим доступу : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A43680-2004Oct18.html>.

Hart C. The ultimate phrasal verb book / Carl W. Hart. – New York, United States of America: Barron's Educational Series, 2009. – 410 p.

ЧУМАШ ДАЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 1 курсу, спеціальності «Філологія (Переклад)»

Науковий керівник: РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних

дисциплін

Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ- ФІЛОЛОГА

Вступ. Проблема професійної підготовки філологів постає як одне з найбільш глобальних і актуальних питань сучасної педагогічної науки, від розв'язання якого суттєвою мірою залежить успішність реалізації програми духовно-етичного розвитку держави. Розроблення змісту освітніх програм професійної підготовки філологів, методів і технологій навчання вимагає детального аналізу порушення проблеми з узагальненням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Однією з ключових тенденцій сучасної державної політики України є орієнтація на активне входження до європейської та світової спільноти, що потребує переходу вищої школи на нову концепцію підготовки педагогічних кадрів – кваліфікованих фахівців, здатних ефективно і творчо працювати на рівні світових та європейських стандартів, готових до постійного професійного розвитку, соціальної і професійної мобільності фахівця, який усвідомлює свою відповідальність,

уміє визначати та успішно досягати поставлених собою цілей, є суб'єктом особистісного і професійного зростання, ключовою фігурою у формуванні життєвої компетентності учнів. У сучасному світі переклад відіграє дуже важливу і поки що незамінну роль. Звичайно, глобалізація міжнародних відносин, фінансів, бізнесу і революція в комп'ютерному світі й світі телекомунікацій істотно впливає та змінює мови всіх народів світу.

Курс України на перехід до ринкових відносин та інтеграцію її в Європейську спільноту, інтеграційні процеси та зростаюча участь України в гуманітарних та миротворчих місіях ООН, різноманітні програми культурних та освітніх обмінів, значне розширення ділових контактів, викликали значний попит на професійних перекладачів. Фахівці з ґрунтовними знаннями іноземної мови і вмінням нею спілкуватися сьогодні потрібні як ніколи раніше.

Проблема професійної підготовки фахівців у галузі філології охоплює широкий спектр ряду питань, що є актуальною для вітчизняних та зарубіжних дослідників. Окремі аспекти професійної підготовки фахівця-перекладознавця поставали предметом самостійних досліджень науковців **(дивитись додаток 1)**.

Освітні заклади, які готують майбутніх перекладачів, формують глибокі знання основної спеціальності і професійну компетенцію фахового перекладача, що дозволяє майбутнім фахівцям ефективно працювати, швидко орієнтуватися в динамічному середовищі, підвищувати свій професійний рівень. Якісна професійна підготовка перекладачів потребує постійного оновлення, розширення та удосконалення знань іноземних мов, та певної сфери діяльності, що ставить перед університетами нові завдання для підготовки кваліфікованих кадрів у сфері перекладу.

Навчальні програми включають основні компетенції, які формують комунікативну фахову підготовку особистості та її соціальну культуру: мовленнєву, соціокультурну і загально-навчальну компетенцію.

Опанування студентами мовленнєвих умінь на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні та письмі – забезпечується такими дисциплінами як практика іноземної мови, теорія і практика перекладу, термінознавство, перекладознавство. Вищі навчальні заклади готують фахівців різної спеціалізації: письмових перекладачів з певної галузі життєдіяльності, перекладачів-синхроністів, фахівців усного послідовного перекладу тощо.

Розуміючи певні переваги підготовки багатoproфільних перекладачів (наприклад, широка сфера працевлаштування), переконані, що така "універсальність" підходу не забезпечує всього комплексу знань, умінь та навичок (професійної компетенції) фахівця і в подальшому зумовлює необхідність додаткового вивчення специфіки перекладацької діяльності у тій чи іншій галузі. Саме тому я підтримую ідею спеціалізації перекладацької освіти. Для вітчизняної системи освіти вважаю за доцільне існування як загальнопрофільних, так і спеціалізованих освітньо-професійних перекладацьких програм, які б уможливили розвиток професійних якостей майбутніх фахівців з урахуванням специфіки окремих галузей людської діяльності. **Аналіз чинників, що знижують якість професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України, здійснено В. Радчуком та Є. Беседіною** . Дослідниками визначено низку негативних факторів вітчизняної перекладацької освіти, а саме:

- низький рівень професійної спрямованості викладання соціально-гуманітарних дисциплін та іноземних мов;
- недосконалість освітніх програм, оскільки в них не завжди враховано потреби студентів-перекладачів щодо загальної освіти і професійної підготовки, їхні індивідуальні можливості, а також недостатня відповідність програм новим вимогам ринку перекладацьких послуг;

- відсутність необхідної матеріально-технічної бази (спеціально обладнаних кабінетів для синхронного перекладу, сучасного програмного забезпечення комп'ютерних класів і кабінетів для здійснення машинного перекладу, мережі Інтернет, супутникового телебачення тощо);
- застарілі методи і форми навчально-виховного процесу (інформаційний підхід, монологічний спосіб дидактичної взаємодії, недостатність пошукових і проблемних ситуацій професійної спрямованості), відсутність стимулювання пізнавального і професійного інтересу студентів-перекладачів;
- відсутність нових освітніх технологій та активних способів організації виробничої практики, зокрема в перекладацьких бюро та агенціях;
- відсутність необхідних умов для забезпечення академічної мобільності студентів-перекладачів;
- непогодженість системи освіти майбутніх перекладачів з потенційними роботодавцями та з ринком праці.

Не менш вагомим фактором перекладацької діяльності є вміння фахівця синхронно орієнтуватися в перекладах. Тож, розгляньмо низку проблем із якими зштовхується філолог.

По-перше, це основні відмінності між роботою письмового і усного перекладача. (**дивитись додаток 2**). Усний переклад за значенням і видом поділяється на послідовний і синхронний. Найважчою критерією у перекладацькій діяльності є синхронний переклад. Складність синхронного перекладу полягає у великій психологічній напрузі, в якій працює перекладач-синхроніст, що спричинене умовами його роботи, а саме: необхідністю слухати і говорити одночасно, неможливістю зупинити промовця чи перепитати якусь фразу, необхідністю миттєво віднайти еквівалентну одиницю в мові перекладу, дуже малою можливістю

виправити помилку, яку допустив у перекладі, вимова мовця не завжди відповідає літературному стандарту тощо.

По-друге, відмінність відповідності оригіналу. Відповідність оригіналу в письмовому перекладі означає точну передачу авторського письмового тексту; а в усному перекладі вона означає перш за все правильну передачу сенсу, комунікативного наміру оратора.

По-третє, вміння скорочувати живу мову. одне з перших умінь у мистецтві синхронізму. Але, використовуючи короткі слова або опускаючи зайві, перекладач має кожного разу вирішувати, що насправді є зайвим і що можна пропустити, щоб не спотворити думку оратора. Досить часто саме через скорочування, перекладач не доносить до слухачів сам зміст тексту, роблячи його не зрозумілим. **Наприклад: «Це було опубліковано на сторінці у Фейсбук»** не потрібно перекладати як **«This was published on the Facebook page»** в іншій ситуації набагато краще сказати **« This appeared on the Facebook»** що між іншим ще і коротше.

По-четверте, вміння застосовувати антонімічний переклад. Антонімічний переклад - заміна форми слова або словосполучення на протилежну із збереженням змісту мовної одиниці. Він дозволяє в разі потреби уникнути буквального перекладу. **Наприклад: «Там дуже непогано»** перекладається як **«It was great there»**, а **«Ви повинні мовчати»**

«You mustn't say anything». Антонімічна інверсія може виявитися особливо корисною для тих словосполук, які передають заперечення дієслівної дії

(**дивитись додаток 3**) . Із викладеного вище можна зробити висновок, що перекладач має у своєму арсеналі не тільки обов'язкові (тобто професійно необхідні), але ще й додаткові механізми (прийоми), які дозволяють здійснити адекватний переклад в утруднених умовах

двомовної комунікації, додати собі «часової фори» при максимально обмеженому часі на обробку інформації особливо, якщо переклад здійснюється на англійську мову із, як правило, прямим порядком слів із мов, де порядок слів є більш-менш вільним.

Здійснивши порівняльно-педагогічний аналіз наукових праць з порушеної проблеми, а також змісту і форм організації навчання

перекладачів в університетах України та США, дійшли висновку, що вищі навчальні заклади України повинні оперативнo адаптуватися до постійних змін у попиті на освітні послуги, щоб залишатися конкурентоздатними суб'єктами освітньої діяльності. Надання більшої самостійності ВНЗ у реалізації освітньої функції, на нашу думку, сприяло б зниженню рівня "консервативності" вищої освіти України, забезпеченню відповідності кваліфікаційних характеристик випускників вітчизняних ВНЗ світовим стандартам якості освіти, збалансуванню попиту і пропозиції на державному ринку праці. При цьому, вважаємо, кінцевий моніторинг і контроль якості освіти має залишатись державним пріоритетом.

Автономність вищих навчальних закладів в організації навчального процесу прискорила б модернізацію магістерської освіти нашої країни як важливої складової професійного зростання фахівця. Самостійність магістерських програм, як показує досвід США, сприятиме, передусім, мобільності студентів. Запровадження дистанційної магістерської освіти перекладачів (за умови її належної організації) дало б змогу здійснювати підготовку фахівців у цій сфері без відриву від виробництва.

Розроблення програм професійної підготовки перекладачів має здійснюватись фахівцями, безпосередньо задіяними як у педагогічній, так і у перекладацькій практиці. Організація навчального процесу та підбір навчального матеріалу мають відповідати специфіці галузі перекладацької діяльності. Після короткого періоду засвоєння загальноосвітніх дисциплін

студенти повинні обрати сферу спеціалізації, яка б відповідала потребам ринку перекладацьких послуг та їхнім уподобанням, і продовжувати освіту відповідно до визначеного напрямку.

Велике значення для ефективності навчання має обсяг навчального матеріалу, що повинен максимально наближатися до реальних завдань професійного перекладача; при цьому, вважаємо, навчальний матеріал має поновлюватись кожні два роки. Важливим завданням у процесі формування перекладацької компетенції є також набуття навичок швидкого та якісного оформлення перекладацьких завдань, тобто навичок комп'ютерного набору, вмінь застосовувати сучасне програмне забезпечення та здійснювати пошук необхідної інформації в мережі Інтернет. Необхідною вимогою значної кількості навчальних програм має бути досвід проживання, навчання або перекладацької практики у країні, мова якої вивчається, оскільки організація практики є одним з необхідних елементів професійного становлення майбутнього перекладача.

Вирішенню проблем контролю за якістю освіти перекладачів та невизнання дипломів українських фахівців за кордоном, на нашу думку, має сприяти активна інтеграція в європейське та світове освітнє середовище.

Як показує аналіз багатьох вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних джерел, концепція перекладацької освіти ґрунтується на компетентісному підході у навчанні майбутніх фахівців. Науковці погоджуються, що формування професійної компетенції перекладача повинно бути спрямоване на забезпечення ним таких основних функцій: письмової та (або) усної комунікації у різних (або певних) сферах суспільної діяльності; застосування сучасних методів збирання та оброблення інформації, використання глобальних інформаційних мереж, автоматизованих пошукових систем, електронних баз даних, глосаріїв та довідників; проведення наукових досліджень у сфері професійної

діяльності. Важливими особистісними характеристиками фахівця педагога вважають такі: ерудованість, розвинену культуру мислення, вміння зрозуміло, чітко і логічно висловлюватись в усній та (або) письмовій формах, організаційні здібності, здатність до самонавчання, аналізу та критичного оцінювання досвіду професійної сфери тощо.

Вартими особливої уваги вважаємо дослідження О. Чередниченка, який пов'язує необхідні складові професійної компетенції усного і письмового перекладача із чотирма основними функціями перекладу в сучасному світі, а саме: як потужного засобу спілкування між людьми, народами і культурами; як засобу передавання знань (когнітивна функція); як засобу створення нового тексту, який входить у стилістичну систему іншої мови та іншої культури, а отже має враховувати її рецептивні можливості (креативна функція); як засобу захисту менш поширених мов від тиску однієї або декількох глобальних мов, які прагнуть захопити інформаційний простір (захисна функція) .

Для забезпечення всіх цих функцій і усний, і письмовий перекладач, на думку дослідника, має володіти мовною та культурною компетенціями у вихідних і цільових мовах, солідним когнітивним багажем та референційною компетенцією у конкретній галузі, стилістичною компетенцією (володіння мовленнєвими жанрами та репертуарами виражальних засобів у межах окремого жанру), здатністю чинити опір надмірному іншомовному впливу, берегти національну культурну спадщину, розвивати і поширювати рідну мову.

В аспекті компетентнісного підходу, однаково актуального для професійної підготовки як багатопрофільних, так і спеціалізованих перекладачів, різниця полягає у визначенні номенклатури структурних компонентів професійної компетенції перекладача та пріоритетності окремих складових залежно від сфери його майбутньої професійної

діяльності. Отже, навчальна діяльність майбутнього перекладача має бути зорієнтована на підготовку того чи іншого виду перекладу.

Як бачимо, специфіка галузевого перекладу зумовлює наявність у перекладача спеціальних (фонових) знань, умінь і навичок, необхідних для успішної професійної діяльності у певній сфері. Багато дослідників доходять висновку про важливість такої складової професійної компетентності вузькопрофільного перекладача, як предметна компетенція (subject matter competence) або тематична компетенція (thematic competence) (Е. Хеннессі, Г. Мірам, Д. Самуельссон-Браун, Д. Джайл, К. Вей). Зокрема, Д. Джайл наголошує на важливості отримання знань у сфері майбутньої професійної діяльності (subject matter knowledge), декларативних знань (declarative knowledge) – про ринок праці, вимоги клієнтів, норми поведінки та стосунки між перекладачем і клієнтом, джерела інформації, інструменти перекладу тощо, а також процесуальних знань (procedural knowledge) – про особливості професійного перекладу.

Висновки: Підводячи підсумок даної статті можна сказати, що аналіз педагогічних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців показав, що проблеми професійної підготовки перекладачів залишаються актуальними на сучасному етапі розвитку освіти України, багатьох країн Європи та світу. Науковці ставлять за мету вдосконалення освітніх програм підготовки фахівців у галузі перекладу з урахуванням динаміки тенденцій ринку перекладацьких послуг, потреб та індивідуальних можливостей студентів, стандартів якості освітніх послуг на європейському і світовому рівнях., Щоб не виникало проблем з підготовкою, справді кваліфікованих фахівців-філологів, керівництво освіти має розглянути низку перспективних напрямів, прогресивного розвитку системи перекладацької освіти.

(див. додаток 4). Інтеграція української вищої освіти в європейський освітній простір вимагає узгодження національних програм

підготовки фахівців з європейськими стандартами, потребує модернізації системи філологічної освіти та удосконалення професійної підготовки філологів, рівень знань яких має відповідати міжнародним вимогам. Результати дослідження, висновки і рекомендації можуть сприяти раціональній організації вітчизняної системи професійної підготовки філологів. Професійна мовно-літературна компетентність майбутнього вчителя філолога є інтегральною особистісною якістю, яка включає сукупність професійних компетенцій і об'єднує у собі знання, вміння, навички, досвід, особистісні якості й здібності, основа яких закладається у студентські роки під час навчання у вищому навчальному закладі, а подальший її рівень може зростати лише у процесі педагогічної діяльності із застосуванням інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Гарбовський Н. К. Теория перевода: Учебник. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544 с.
3. Базиль Л. О. Теоретичні і методичні засади розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Л. О. Базиль ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – 40 с.
4. Волченко О. М. Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. М. Волченко. – К., 2006. – 261 с.
5. Фридман Л. Н. Наглядность и моделирование в обучении / Л. Н. Фридман. – М.: Знание, 1984. – 79 с.
6. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 608 с.

7. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод: Деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода. – М.: Воениздат, 1979. – 183 с.

8. 5. Чередниченко О. І. Про мову і переклад : мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація / О. І. Чередниченко. – К., 2007. – 247 с.

9. Тонконог. Технологія організації професійної діяльності вчителів іноземної мови. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>

10. . Коваль В. О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах : монографія / В. О. Коваль. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 455 с

11. Бідюк Н. М. Концептуальні засади професійної підготовки фахівців з прикладної лінгвістики у США / Н. М. Бідюк // Порівняльна професійна педагогіка - 2013. - Вип. 2. - С. 105-116.

ШАТКОВСЬКА ДАРИНА МИКОЛАЇВНА,

студентка 2 курсу магістратури,
спеціальність «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ

Вступ. За визначенням М. Газматова, юридичний переклад — це переклад текстів, що відносяться до галузі права і використовуються для

обміну юридичною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами [2, с. 130]. Оскільки право є наочною областю, пов'язаною з соціально-політичними і культурними особливостями країни, юридичний переклад є складним завданням. Для адекватної передачі юридичної інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, ясною і правдивою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залежно від типу юридичних документів, що перекладаються, юридичний переклад підрозділяється на:

- переклад законів і нормативно-правових актів та їх проектів;
- переклад договорів;
- переклад юридичних висновків і меморандумів;
- переклад апостилів і нотаріальних свідоцтв;
- переклад установчих документів юридичних осіб;
- переклад довіреностей [4].

Юридичні документи і теоретичні роботи повинні перекладати тільки професійні перекладачі, що спеціалізуються на юридичному перекладі. Як правило, вони мають відповідну юридичну освіту або, як мінімум, значний досвід перекладів юридичної тематики. Помилки у перекладі тексту договору можуть призвести, наприклад, до спричинення матеріального збитку і пред'явлення судового позову, за що несе відповідальність перекладач.

При перекладі тексту з права перекладачеві не можна забувати наступне. Початковий текст організований відповідно до правової системи, наявної у конкретній країні, що знаходить своє віддзеркалення у юридичних формулюваннях цього тексту, а текст перекладу призначений для використання в рамках іншої правової системи з характерними саме для неї юридичними формулюваннями [5].

Крім термінологічних лакун, або відсутності відповідних лексичних еквівалентів, перекладачеві слід пам'ятати, що текстові конвенції в початковій мові часто залежать від культурних особливостей і можуть не відповідати конвенціям тексту перекладу. У мовних конструкцій, як зазначає М. Гамзатов, характерних для вихідної мови, немає прямих еквівалентів у мові перекладу. У зв'язку з цим до завдань перекладача входить віднайдення конструкцій у мові перекладу, які виконують функції, аналогічні функціям конструкцій початкової мови [2].

Як робочі джерела інформації перекладачі юридичних текстів часто звіряються з юридичними словниками, особливо з двомовними. До них, за словами І. Федотова, варто відноситися з обережністю, оскільки більшість двомовних юридичних словників — низької якості, і їх використання може привести до помилок в перекладі. При цьому з метою юридичного перекладу на загальні двомовні словники взагалі не можна спиратися [7, с. 131].

Неодмінним етапом процесу юридичного перекладу документів є редагування тексту перекладу іншою особою, бажано юристом.

Відмінною рисою перекладу текстів з юриспруденції є юридично завірений переклад. Юридично завірений переклад — переклад, виконаний сертифікованим перекладачем або завірений в нотаріальному порядку.

Здійснюючи переклад юридичного тексту, перекладач навмисно відступає від структурної і смислової відповідності між двома сторонами комунікації на користь їх рівноцінності в плані дії [9, с. 133]. Юридичний документ, письмовий носій перекладної юридичної інформації, має текстові особливості, своєрідне мовне вираження. Не дивлячись на наявні суперечності в поглядах учених-лінгвістів і юристів, більшість погоджуються з тим, що будь-який текст має лексичну, логічну і граматичну основи, які організовані певним чином з метою передачі інформації. Немає сумніву, що іншомовні юридичні тексти мовою

перекладу незалежно від їх функціонального призначення і прагматичної ролі мають такі ж основи.

Юридичний переклад, як і будь-який переклад галузевої літератури потребує значної бази знань перекладача та обізнаності, у різних сферах діяльності і наукових галузях. Особливо, якщо справа стосується перекладу текстів англійської мови українською і навпаки, адже Україна і Великобританія (і звичайно ж США) належать до різних правових систем. Як наголошує О. Скакун, Україна належить до романо-германської або континентальної юридичної системи, а Великобританія і США до англосаксонської. Це зумовлено особливостями географічного положення, історичного розвитку і культурних традицій країн, і як наслідок юридичні документи – контракти, договори, угоди, домовленості – значно різняться за своєю структурою і відрізняються вживаною лексикою, існуючими поняттями тощо [6].

Розгляд факторів перекладу будь-якого тексту в умовах міжкультурної комунікації будується з урахуванням основних особливостей мовної культури, типу і механізму соціального кодування рідної і іноземної мов. Такий підхід дозволяє виявити нову точку зору на рішення практичних завдань, пов'язаних з проблемами перекладу, наприклад, юридичного тексту. Головну роль у зв'язку з цим відіграє не тільки володіння соціальними знаннями правових норм, юридичної термінології, судово-процесуальних систем, але і особисті якості перекладача, оскільки переклад будь-якого тексту передбачає взаємодію національних мов, і, відповідно, культурних концептів. Для досягнення адекватного перекладу, на думку О. Щепотіної, необхідно володіти специфікою образів і пов'язаних з ними програм діяльності тих типів культур, між якими ведеться комунікація [8, с. 31].

Емпіричним шляхом доведено, що ті або інші фрагменти дійсності, зв'язків відносин знаходять віддзеркалення в мові як суспільному явищі.

Прикладом цього може служити юридична мова, яка є розрізнювальним фактором національних культур. Так, у США судово-юридична тематика є основною складовою частиною масової культури цієї країни. Американський громадянин на підсвідомому рівні вірить в справедливість і стабільність своєї правоохоронної системи. Українським громадянам, у свою чергу, для досягнення максимально наближеного і адекватного сприйняття чужої лінгвокультурної спільноти, необхідно стати учасником комунікативного процесу, за допомогою текстів-перекладів відповідної юридичної тематики. Саме переклад є однією з форм взаємодії культур, він створює уявлення про чужу культуру.

На думку О. Кононова, переклад – це не тільки зміна мови, але і функціональна заміна елементів культури. Така заміна не може бути повною, оскільки вимогу «переклад повинен читатися як оригінал» навряд чи можливо виконати в повному обсязі, оскільки вона передбачає повну адаптацію тексту до норм іншої культури [3].

Що стосується саме юридичних перекладів, то при аналізі можливостей еквівалентного перекладу юридичної інформації з однієї мови на іншу спадають на думку слова славетного французького вченого Р. Давіда, який, порівнюючи між собою поняття англійського і французького права, зазначав: «На рівні понять ми також будемо частково дезорієнтовані після того як не знайдемо в англійському праві таких понять, як батьківська влада, узурфрукт, юридична особа, підробка, непереборна сила тощо. Проте ми зустрінемо такі незнайомі поняття, як довірча власність, зустрічне задоволення, естоппель, треспас та інші, які нам ні про що не говорять. Не відповідаючи жодному із знайомих нам понять, терміни англійського права не перекладаються на інші мови, як і терміни флори та фауни різних кліматів. Коли ці терміни бажають перекласти будь-якою ціною, їх смисл, як правило, втрачається...» [3]. Проте слід наголосити на тому, що ці слова класика зіставного права трохи

застаріли, адже більшість із наведених ним термінів сучасним правознавцями із країн як загального, так і континентального права знайома і зрозуміла без перекладу.

Мова права як спеціальна «субмова» має свій власний зміст і низку специфічних якостей, що відрізняються залежно від мовної системи. Проте, переважна більшість особливостей будь-якої мови пояснюється впливом історичних, культурних, соціальних та політичних факторів на її носіїв. Проте, незважаючи на такі особливості, перед перекладачем постає завдання виконати переклад і донести до рецептора перекладу інформацію, викладену в оригіналі, адже йому не можна лише стверджувати про явище неперекладності. Сучасні процеси глобалізації певною мірою «стирають» зазначені культурні, соціальні та історичні особливості, що полегшує роботу перекладача, але це не означає, що йому не потрібно знати всі ці особливості [1, с. 135].

Різні види перекладацької діяльності в неоднаковій мірі зберігають інформацію і, відповідно, відтворюють оригінал з більшою або меншою повнотою. Оскільки досягнення ідеального перекладу не є можливим, то перекладачеві доводиться йти на різного роду компроміси. За словами О. Щепотіної, «ступінь реального наближення двомовної комунікації з перекладом до комунікації одномовної залежить від майстерності перекладача, але також і від ряду об'єктивних обставин. До таких, в останню чергу, відносяться властивості тексту, що перекладається, і спосіб виконання перекладу» [8, с. 32]. Наприклад, юридичний документ є особливим перекладом, де мова повинна забезпечувати реалізацію суспільного призначення і відповідності правовому узусу.

Висновки. Вивчення лексичного складу законодавчих текстів обмежується проблемами термінології, оскільки юридична термінологія вважається основним, найбільш інформативним пластом лексики мови

законодавства, що сприяє точному і чіткому формулюванню правових розпоряджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Власенко С.В. Перевод юридического текста: когнитивные особенности номинации и реалии-профессионализмы в языковой паре английский-русский / С.В. Власенко // Филологические науки в МГИМО. Сборник научных трудов. – М. : МГИМО(У), 2005. – №21. — С. 129—140.
2. Гамзатов М.Г. Политико-правовой аспект перевода юридической терминологии / М.Г. Гамзатов // Вторые Федоровские чтения. Университетское переводоведение. – СПб. : СГУ , 2001. – 184 с.
3. Кононов О.С. Знову про проблеми юридичного перекладу [Електронний ресурс]. – Юридичний журнал. – 2010.
4. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. / Коптілов В.В. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
5. Петухов С.В. Особенности перевода английских и русских юридических текстов на современном этапе / С.В. Петухов, О.А. Бурукина // Третьи Федоровские чтения. Университетское переводоведение. – СПб., 2002. – С. 44 – 72.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / О. Ф. Скакун. – Х. : Консул, 2005 – 656 с.
7. Федотова И.Г. Юридические понятия и категории в английском языке / И. Г. Федотова. – Обнинск : ОЮИ, 2002. – 223 с.
8. Щепотина Е.В. Лингвокультурные факторы перевода юридического текста / Е.В. Щепотина // Коммуникация и социальная среда. – Воронеж : ВГУ, 2002. – С. 30 – 37.
9. Mellinkoff D. The Language of the Law / David Mellinkoff. – Boston: Little, Brown and Co, 1983. – 526 p.

ШАТКОВСЬКИЙ ЯРОСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ,

студент 2 курсу магістратури,
спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к. ф. н., доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

ПОНЯТТЯ “МЕТАФОРА” В ЛІНГВІСТИЦІ

Вступ. Метафора має тривалу історію вивчення. Як об’єкт філософської та теоретичної рефлексії метафору було виокремлено ще в античності, з тих пір теоретичне знання постійно повертається до осмислення цього феномена мови й свідомості людини. Метафора, за образним висловом В.В. Петрова, являє собою золоту жилу, в якій “багато самородків і найбільші ще не знайдені” [14, с. 143]. Кожен напрямок в лінгвістиці пропонує своє розуміння метафори, свою класифікацію її функцій, нові методики вивчення. Перехід на антропоцентричну парадигму дослідження мовних фактів зумовив нові шляхи дослідження одиниць метафоричного плану, а метафора стала ключовим поняттям при вивченні концептуальних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більш ранні теорії, починаючи з античності, розглядали метафору переважно з точки зору мовної форми (перенесення назви на невласивий їй денотат) і трактували її як засіб прикрашати мову і реалізації її поетичної функції, тобто метафора вивчалася як виключно мовне явище, пов’язане зі словом, а не з думкою або ментальними операціями [12, с. 28].

Дослідження в теорії метафори розпочаті Аристотелем налічують понад дві тисячі років. У процесі пізнання поезики і риторики, Аристотель розглядав метафору виключно як мовну фігуру, але не говорив про

метафору як про індивідуальне у мовному явищі: “Будь-яке ім’я буває або загальноживане, або метафора, або прикраса, або знову складене, або розтягнуте, або скорочене, або змінене” [2, с. 123]. Сам Аристотель, наполягаючи на тому, що в процесі формулювання власної думки, слід уникати зловживання метафорами, високо цінував їх як спосіб опису не того, “що було, а того”, “що могло бути, існуючи можливо в силу ймовірності або необхідності”.

Дослідник висловив припущення, що метафора – це концептуальне поняття, тобто, “при метафоризації як перенесенні деякої ознаки з одного об’єкта на інший, цей процес здійснюється на основі концептуальних відносин – категоріальних або за аналогією” [15, с. 161].

Завдяки розвитку когнітивної теорії метафору розглядають не як порівняння двох застиглих семантичних форм, а як розумову структуру, як результат взаємодії значень. Як наслідок, метафору стали сприймати не лише як номінативні одиниці мови, але й як “будь-які осмислені відрізки тексту – починаючи від висловлювання та закінчуючи цілим текстом” [5, с. 71]. І. Річардс у своїх наукових працях стверджував, що “мислення метафоричне і звідти [з мислення] відбуваються мовні метафори”, а К. Льюїс припустив, що розуміння однієї історії фігурально, за допомогою іншої історії, має відношення не стільки до процесів вираження, і не стільки до літератури, скільки до мислення в цілому, і являє собою основний когнітивний інструмент [15, с. 161-162].

Таким чином, положення про можливість отримувати та висловлювати нові знання за допомогою метафор спочатку було виражено імпліцитно (роботи Аристотеля, К. Льюїса, Ф. Ніцше, І. Річардса і ін.), знаходилося на далекій периферії дослідницької уваги, і лише відносно недавно воно стало провідним. У метафорі чітко побачили “ключ до розуміння основ мислення і процесів створення не тільки національно-специфічного образу світу, але й його універсального образу” [4, с.6].

Оскільки метафора, як вже зазначалось, виникає завдяки образному мисленню, питання її ролі в мові, мовленні та мисленні в цілому розглядалось різними філософами. Мислителі раціоналістичних та позитивістських поглядів, прибічники логічного аналізу вважали, що метафора як спосіб вираження змісту непотрібна та навіть зайва, оскільки дає неточне, розмите уявлення про предмет, тому потрібно вживати слова лише в їхньому прямому значенні. Філософи романтичних поглядів називали метафору єдиним способом вираження думки, визначення об'єктів високого ступеня абстракції та навіть мислення, взагалі. Вони стверджували, що пізнання є метафоричним, а й метафора – невід'ємна складова мислення, мовлення та мови. Саме таке величезне значення надавав метафорі Хосе Ортега-і-Гассет: “Від наших уявлень про свідомість залежить наша концепція світу, а вона в свою чергу визначає нашу мораль, нашу політику, наше мистецтво. Виходить, що вся величезна споруда Всесвіту, сповнена життя, лежить на крихтному та легкому тільці метафори” [13, с.77]. Насамперед, ці дві абсолютно протилежні позиції можуть здаватися занадто категоричними. Точність вираження думки дійсно необхідна у комунікативному процесі, навіть, у науково-технічному, однак не можна виключати метафору з мовлення неможливо і одночасно вважати її як єдиний спосіб пізнання. Твердження Х. Ортега-і-Гассета стосувалось не лише метафори, але й метафоричного мислення. Ці дві метафори він розрізняв, головним чином, за функціями, які вони виконують. По-перше, метафора дає найменування новим поняттям, які складно пояснити словами у прямому значенні в результаті перенесення на основі певних ознак (метафора у вузькому смислі). По-друге, метафора слугує мисленню, тобто вона допомагає не лише назвати об'єкт таким чином, щоб він став зрозумілим для інших, але й по суті придумати його. Остання функція стосується саме метафори, яку ще можна назвати метафоричним мисленням.

Перш ніж визначити поняття метафори в лінгвістичних студіях, прослідкуємо етимологію цього слова. Термін “метафора” походить з грецької мови та означає “перенесення”. Вперше визначення цього терміну зустрічається в “Поетиці” Арістотеля в розділі “Про мистецтво поезії”, згідно з яким “метафора – це перенесення слова зі зміненим значенням з роду на вид, або з виду на вид, або за аналогією” [1, с. 1097]. З даного визначення витікає, що метафора виникає на основі перенесення властивостей, тому її можна назвати скороченим порівнянням: відбувається заміщення того, що мовець має на увазі, іншим висловом. Важливо підкреслити, що метафора – це саме “перенесення... за аналогією”, тобто за схожістю або подібністю, за асоціацією тощо. Поняття асоціації стосується мисленневих процесів мовця, тому воно є причиною або поштовхом до виникнення метафори [7, с. 29].

Зростання теоретичного інтересу до метафори був стимульований збільшенням її присутності в різних видах текстів, починаючи з поетичної мови і публіцистики і закінчуючи мовами різних галузей наукового знання. Природно, що експансія метафори в різні види дискурсу не пройшла непоміченою. Мистецтвознавці, філософи і психологи, науковці та лінгвісти звернулися до проблеми метафори зі зростим інтересом. Винесений метафорі “вотум довіри” викликав суттєве розширення “матеріальної бази” її вивчення: з’явилися дослідження метафори в різних термінологічних системах, в дитячій мові і дидактичній літературі, в різних видах мас-медіа, в мові реклами, в найменуваннях товарів, в заголовках, в спорті, й навіть у мові глухонімих [3, с. 13].

Розглянемо деякі визначення поняття “метафори” в лінгвістиці.

Д. Девідсон вважав, що “метафора – це марення, сон мови. Тлумачення снів потребує співпраці сновидіння і тлумача, навіть якщо вони зійшлися в одній особі. Точно так тлумачення метафор несе на собі відбиток і творця, і інтерпретатора” [11, с. 178]. Метафора примушує нас

звернути увагу на деяку схожість – часто нове й несподіване – між двома чи більше предметами. Метафора – це трафарет, який ми накладаємо на об'єкти навколишнього світу, щоб вони нам стали зрозумілішими, щоб вони відкрили нам іншу сторону для розуміння [6, с. 41]. За допомогою метафор ми можемо по-новому інтерпретувати, розуміти дійсність, що оточує нас, бо метафора “надає прозріння, проникає в суть речей, передає істину й брехню про світ” [11, с. 184]. Видатний російський та український філолог О. Потєбня вважав, що метафоризація дійсності є загальним законом розвитку мови, його постійним семантичним рухом. “Якщо під метафоричністю мови, – писав автор, – розуміти ту її властивість, за якою всяке подальше значення може створитися не інакше, як за допомогою відмінного від нього попереднього, у результаті чого з обмеженої кількості елементарних слів може створитися нескінченна кількість похідних, то метафоричність є повсякчасною властивістю мови, і перекладати ми можемо лише з метафори на метафору” [10, с. 182]. Дослідження відомого російського лінгвіста В. Гака показують, що універсальність метафори виявляється в просторі та часі, а вона сама “властива всім мовам і в усі епохи” [9, с. 11].

На думку Х. Ортега-і-Гассета, “метафора потрібна нам не тільки для того, щоб, завдяки отриманому найменуванню, зробити нашу думку доступною для інших людей; вона необхідна нам самим для того, щоб об'єкт став доступний нашій думці. Метафора не тільки засіб вираження, метафора ще й важливе знаряддя мислення” [13, с. 71]

У підручнику “Теорія літератури” за редакцією О. Галича метафора визначається як слово, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного із предметом, на який звичайно вказує це слово, рисами подібності. Метафора ставить за мету конкретизувати уявлення про предмет, про який ідеться, через ука́зівку на певну його

ознаку, що висувається на перший план, але вказує на цю ознаку, замінюючи її словом, що містить у собі дану ознаку [8, с. 213–214].

Усе це надає підстави стверджувати, що метафора є одним з основних засобів формування наукового уявлення про реальну дійсність, це таке вживання слова чи виразу в переносному значенні, яке ґрунтується на схожості.

Висновки. Отже, дослідивши поняття “метафора”, ми змогли виявити, що вона поширюється у всіх жанрах мовної діяльності, що призначені для впливу на емоцію та відображення інших людей. Її можна включити до багатьох засобів мислення, поряд із твердженнями, аналогією та іншими. Вона виконує номінативну та когнітивну функції, що дозволяє людині осягнути світ навколо; це засіб комунікації та переосмислення, який широко використовується у лінгвістичному тексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аристотель. Об искусстве поэзии / Аристотель // Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории. – Минск : Литература, 1998. – С. 1064-1112.
2. Аристотель. Риторика / Аристотель // Античные риторики. – М. : Изд-во Московского университета, 1978. – С. 15-164.
3. Артюнова Н.Д. Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Общ. ред. Арутюновой Н.Д. и Журиной М.А. – М.: Прогресс, 1990. – 512 с.
4. Арутюнова, Н.Д. Метафора [Текст] / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1998. – 685 с.
5. Бойко Ю.І., Метафора як лінгвокогнітивний феномен та її роль в функціонуванні політичного дискурсу / Бойко Ю.І. // Глухівські наукові читання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, присвяченої 20-річчю Всеукраїнського референдуму 1 грудня

1991 року. / редкол. О.І. Курок та ін. – Глухів, РВВ ГНПУ ім. О. Довженка. – 2011. – С. 202-207.

6. Василенко О.М. Роль метафори та визначення ефективних прийомів перекладу у сучасній лінгвістиці / О.М. Василенко, В.В. Ляшенко // Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова]. Сер. : Педагогічні та історичні науки. – 2014. – Вип. 119. – С. 40-50.

7. Гаврилюк А.П. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні / А.П. Гаврилюк // Вісник НТУУ “КПІ”. Філологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 2. – С. 29-33.

8. Галич О. Теорія літератури: [підручник] / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв; за наук. ред. О. Галича. – [3-тє вид., стереотип.]. – К.: Либідь, 2006. – 488 с.

9. Гром'як Р.Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 752 с.

10. Девидсон Д. Что означают метафоры / Д. Девидсон // Теория метафоры: сб. / пер. с англ., фр., нем., исп., пол. под. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 173-194.

11. Комісаров В.Н. Лінгвістика перекладу / В. Н. Комісаров. – М.: Міжнародні відносини – 1980. – 167 с.

12. Маслова В.А. Теория концептуальной метафоры и её роль в современных лингвистических исследованиях. / [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://lingvodnu.com.ua/archiv-nomeriv/lingvistika-lingvokulturologiya-2012/>

13. Ортега-и-Гассет, Х. Две великие метафоры / Хосе Ортега-и-Гассет // Теория метафоры: Сб.: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Общ. ред. Арутюновой Н.Д. и Журиной М.А. М. : Прогресс, 1990. – С. 68-82.

14. Петров В.В. Метафора: от семантических представлений к когнитивному анализу / В.В. Петров // Вопросы языкознания. – 1990. – №3. – С. 135-146.

15. Шабанова Е. Л. Концептуальная метафора: Направления в исследовании (обзор) / Е. Л. Шабанова // Реферативный журнал. Языкознание. – 1999. – № 1. – С. 158-176.

ЩЕРБАК ТЕТЯНА АНАТОЛІВНА,

студентка 4 курсу,

спеціальності «Філологія (Переклад)»,

Науковий керівник:

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доц. кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Переклад – це вираження того, що було вже подано в одній з інших мов у процесі обміну інформацією. Залежно від інформації виділяють основні різновиди перекладу:

- суспільно-політичний;
- художній;
- науково-технічний.

Стрімкий розвиток новітніх технологій, необхідність у найкоротший термін знайомитись з останніми надбаннями науки привертають особливу увагу до науково-технічного перекладу. Технічний переклад – це вид інформаційної діяльності, використовуваної для обміну науково-технічною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами. Однією з головних відмінностей мови технічної літератури від інших різновидів є

значна кількість термінів, чітке викладання матеріалу. Відомо, що визначальними ознаками науково-технічного тексту є його інформативність, логічність, точність, об'єктивність, ясність, зрозумілість.

Існує декілька видів технічного перекладу. Наприклад, вільний переклад – розуміння і передача загального змісту тексту. Дослівний переклад розкриває зміст кожного речення і допомагає правильно зрозуміти його. При дослівному перекладі речення має ту саму структуру і порядок слів, як і відповідне оригінальне.

Використання цих видів перекладу часто породжує традиційні перекладацькі помилки – буквалізми та вольності. Тільки той переклад, що передає точний зміст тексту з усіма відтінками і особливостями стилю у відповідності до норм рідної мови, можна назвати адекватним. Саме такий переклад є мірою визначення його якості, яка значно залежить від цілої системи компетенцій перекладача, а саме:

- мовної;
- професійної;
- екстралінгвістичної;
- комунікативної;
- психокогнітивної.

Адекватний переклад змушує перекладача відмовитись від перекладу окремих слів, іноді цілих фраз із метою створення нового тексту з еквівалентним змістом і тотожною функцією. Таким чином, елементарна відповідність перекладу оригіналу не може забезпечити необхідної точності перекладу, бо призводить лише до збільшення помилок у перекладі. Варто відтворювати, а не копіювати.

Вимоги до результатів перекладацької діяльності поступово підвищуються, адже вони диктуються змінами у сучасному світовому рівні розвитку науки і техніки. І саме лексична система знаходиться найбільшою мірою під впливом цих змін. На лексикон припадає організаційна роль у

презентації мовних систем та структур, а слова можна розглядати як базові семантичні одиниці мови, значення яких є ключовим для здійснення перекладу.

Таким чином, мета дослідження полягає у тому, щоб виявити лексичні труднощі, що зумовлені сучасним станом розвитку науково-технічної сфери. Для досягнення мети дослідження були поставлені конкретні завдання:

- порівняти традиційний підхід до вирішення лексичних проблем перекладу науково-технічної літератури із сучасним;
- проаналізувати елементи лексичної системи англійської мови, що становлять труднощі під час перекладу сучасної науково-технічної літератури;
- визначити шляхи подолання актуальних лексичних проблем перекладу.

До системи традиційного підходу вирішення лексичних проблем перекладу входять:

- терміни та способи їх перекладу;
- скорочення;
- інтернаціональні та псевдоінтернаціональні слова;
- багатозначні слова;
- стійки (сталі) словосполучення;
- препозитивні атрибутивні словосполучення;
- неологізми та безеквівалентна лексика;
- власні імена та назви.

Отже, за об'єкт перекладу було взято науково-технічну літературу, форма і зміст якої залежить від рівня науково-технічного прогресу. Цілком логічним є висновок, що перекладач стискається й буде стискатися з певними труднощами під час перекладу, що є результатом постійного еволюційного процесу взагалі та розвитку науки і техніки зокрема. Як

вище було зазначено, лексична система мови виявляється більш схильною до змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Галина Наконечна Українська науково-технічна термінологія. – Львів, 1999.
2. Гречина Л.Б. До проблем лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури//Вісник Житомирського державного університету. – 2011. – № 57.
3. Ивина Л.В. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем. – М.: Академический Проект, 2003. – 304с.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. – Вінниця, 2001. – 303с.
5. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М., 1990. – 247с.

ЗМІСТ

Амірханова К.Г.,	Особливості перекладу фразеологічних одиниць	3
Бабаєва О.В.,	Специфіка відтворення англійських прислів'їв та приказок в українських перекладах	11
Басенко Р.О.,	Специфіка перекладу науково-технічної літератури	17
Бабич А.,	Міждисциплінарний та перекладознавчий аспекти сутності поняття «переклад»	22
Бідна І.І.,	Особливості перекладу авіаційних термінів	25
Біленко М.С.,	Словотворчі моделі комп'ютерних термінів та їх переклад на українську мову	31
Трохимець О.В.,	Особливості перекладу англомовних медичних термінів українською мовою	43
Герасименко М.М.,	Виникнення й розвиток контрактного права	51
Павленко С.С.,	Прислів'я та приказки як засіб відображення світобачення англомовної особистості	61
Гнітько Т.С.,	Перекладацькі трансформації у романі «Поліанна» Елеонор Портер	68
Гусейінова А.В.,	До питання про класифікацію топонімів	73
Єщенко І.Р.,	Топоніми і топоніміка англійської мови	77
Жалій П.Ю.,	Проблеми паремій в сучасній англійській мові	80
Жданюк Л.О.,	Прецедентність як об'єкт дослідження мовознавства і перекладознавства	83
Каменська Н.П.,	Особливості перекладу нафтогазової термінології	89
Кіщенко А.К.,	Особливості політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці	95
Клименко Д.С.,	Місце послуг перекладу в сучасному ринковому	102
Кононенко Ж.А.,		

	середовищі	
Куценко Є.С.,	Особливості відтворення англомовних фразових дієслів в українських перекладах	110
Куценко Є.С.,	Специфіка структурно-семантичного підходу До перекладу	116
Лісовець М.А.,	Словоскладання як один із найпоширеніших способів словотвору німецької мови	121
Мацько А.Р.,	Прийоми адаптації та стилістичної трансформації у перекладах текстів художнього дискурсу	129
Мельник А.В.,	Поняття власних імен та їх класифікація	138
Новік С.М.,	Граматичні особливості перекаду німецьких речень: види перекладацьких трансформацій (семантико-прагматичний аспект)	144
Павлова Т.О.,	Полісемія термінологічної лексики	148
Чуфістова Ю.Г.,		
Пашко С.В.,	Англомовні епітети в українських поетичних перекладах Миколи Лукаша	153
Пашко С.В.,	Особливості афроамериканського діалекту англійської мови	157
Рибчук О.С.,	Особливості оволодіння франкомовною компетентністю в читанні майбутніми філологами	160
Скрипник М.І.,	Особливості перекладу англійських абревіатур у медичному дискурсі	163
Сотніченко І.В.,	Граматичні трансформації як спосіб адекватного перекладу	168
Таценко Т.Р.,	Специфіка перекладу неологізмів сфери інтернет- комунікацій	177

Tkatch V.O., Bondar L.V.	Les particularités grammaticales du français du canada	184
Цирковникова І.С., Чумаш Д.О.,	Особливості перекладу художнього дискурсу Проблеми підготовки сучасного фахівця- філолога	187 196
Шатковська Д.М.,	Соціокультурні аспекти англomовних текстів юридичного дискурсу	206
Шатковський Я.М.,	Поняття “метафора” в лінгвістиці	213
Щербак Т.А.,	Проблеми сучасного перекладу науково- технічної літератури	220

